

Eli Maritha Kåsa Carlsen

Den multimodale avis- reportasjen

-et studie av samspillet mellom tekst, bilde og andre
visuelle modaliteter

Masteroppgave i språklig kommunikasjon

Trondheim, juni 2011

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for språk- og kommunikasjonsstudier

Hovedveileder: Nancy Lea Eik-Nes

Til pappa

Forord

En bok har ofte kun én forfatter, men det betyr ikke at andre mennesker ikke på en eller annen måte har satt sine spor i teksten.

Først og fremst vil jeg rette en stor takk til min hovedveileder Nancy Lea Eik-Nes. Takk for din tro på denne studien fra første stund, ditt engasjement, oppmuntring og digresjoner under veiledningene.

Takk til min biveileder Aud Sissel Hoel, for lærerike veiledninger, engasjement og verdifull faglig respons.

Takk til alle deltakerne på masterseminaret med Marte Engdal i spissen, for deres respons, kommentarer og innspill.

Det er på ISKs lesesal det skjer! Takk for alle saklige, usaklige, faglige og ikke-faglige samtaler vi har hatt, Sissel, Merethe og Liv Ragnhild.

Tusen takk til min bedre halvdel, verdens beste Thor Kristian, for all støtte og oppmuntring du har gitt meg: Takk for all hjelp med L^AT_EX og B_IB_TE_X, som gjorde at jeg slapp unna Word og alle unødvendige og tidkrevende utfordringer den bringer med seg.

Takk til Anne og Jan Ottar for korrekturlesing.

En takk til mamma, resten av familien, og venner, for oppmuntring, interesse og for å ha holdt ut og bli spurt spørsmålet jeg knapt nok klarer å svare på selv: “Hva er det Eli Maritha skal bli?”

Og sist, men ikke minst, takk til heilagjengen min for alle deres heiarop:
Monica, Helene, Biljana, Siv og Silje.

Trondheim, juni 2011
Eli Maritha Kåsa Carlsen

Innhold

1	Innledning	1
1.1	Hvorfor analysere avisreportasjen?	2
1.2	Anvendt språkvitenskap	3
1.3	Formålet med denne studien	4
1.4	Problemformulering	5
1.5	Studiens struktur	5
2	Teori	7
2.1	Multimodalitet	7
2.2	Tekstbegrepet	9
2.2.1	Et utvidet tekstbegrep	9
2.2.2	Tekstsjangeren reportasje	10
2.2.3	Multimodale tekster	10
2.3	Avisreportasjen	11
2.3.1	Den alltid tidsaktuelle sjangeren	11
2.3.2	Hvem er med?	12
2.3.3	Arbeidet med reportasjen	13
2.3.4	Erfaringens uttrykksform	13
2.3.5	Show, don't tell	14
2.3.6	Dramaturgi	15
2.3.7	Rekonstruksjon	16
2.3.8	Intervjuet i reportasjen	16
2.3.9	Sammenhengen mellom tekst og bilder i reportasjen . .	17
2.3.10	Noen avisbegrep	18

2.4	Bildeteori	19
2.4.1	Bildebegrepet - en definisjon	19
2.4.2	Bilder og tekst som kommunikasjon	20
2.4.3	Fotografiet, et sannhetsvitne?	21
2.4.4	Det statiske avisfotografiet	21
2.4.4.1	Fotosjokk	22
2.4.4.2	Iscenesatte fotografier i avisa	23
2.4.4.3	Privatfoto	24
2.4.4.4	Å fange leserens blikk	25
2.4.5	Bildeanalyse og tolkning	26
2.5	Bildetekster	27
2.5.1	Forankring og avløsning	29
2.5.2	Bildetekst er selvstendig tekst	30
2.6	Layout	31
2.6.1	Streker	31
2.6.2	Negativ sats	32
2.6.3	Vektor	34
3	Metode og materialet	35
3.1	Materialet	35
3.1.1	Valg av materialtype	35
3.1.2	Materialinnsamlingen	36
3.2	Analysemetode	38
3.2.1	Min forskerposisjon	40
3.2.1.1	Etiske utfordringer	40
4	Analyse	41
4.1	Reportasjens utseende	42
4.2	Reportasjens kronologi	43
4.3	Leserens første møte med Kjetil	44
4.3.1	Bildene	46
4.3.2	Bildeteksten	47
4.3.3	Den spesielle tittelen	48

4.3.4	Ingressen og anslaget	49
4.4	Kjetil	50
4.4.1	Kjetils stemme	51
4.4.2	De andre stemmene i reportasjen	52
4.5	Et liv, flere liv og dødelig	53
4.6	Kjetil, et vanlig menneske?	58
4.6.1	Kjetil som barn og tenåring	62
4.6.2	Kjetil som voksen	64
4.7	Objektet Kjetil	65
4.7.1	Kjetil etter mishandlingen og frem til i dag	65
4.7.2	Offeret Kjetil	67
4.7.3	Hjelpeløse Kjetil	71
4.7.4	Morens Kjetil	78
4.7.5	Brørens Kjetil	82
5	Drøfting og avsluttende kommentarer	85
5.1	Hovedpersonen(-e?)	86
5.2	Samspeillet mellom det visuelle og det verbale	89
5.3	Denne studiens bidrag	90
5.4	Forslag til videre studier	91
	Bibliografi	92
A	Faksimile av nyhetsreportasjen i VG HELG 28. august 2010	97
B	Faksimile av journalistens kommentar til nyhetsreportasjen i VG HELG 28. august 2010	109

Kapittel 1

Innledning

*Nær alle aviser tilbyr et magasin
– stadig færre av dem tilbyr en avis.
-Gudmund Hernes¹*

Kombinert med språklig kommunikasjon har jeg også en stor interesse for visuell kommunikasjon, og har etterhvert utviklet en appetitt for samspillet mellom disse kommunikasjonsformene. Dette samspillet, eller multimodalitet som det heter på fagspråket, er å finne over alt i hverdagen i ulike former for kommunikasjon og i medier. I denne studien er det papiravisa som plasseres under lupen. Papiravisa finnes i både lokalt, regionalt og nasjonalt omfang, og inneholder mange ulike sjangre som artikler, portrett og reportasjer. Mange avishus produserer ikke lenger bare en avis, men også opptil flere tilhørende bilag eller magasin, som inneholder mer bearbeidet og tidsaktuelt (i forhold til dagsaktuelt) stoff. Det er en reportasje fra et slikt magasin som fyller rollen som materiale i denne studien.

Jeg valgt meg ut magasinet VG HELG, som titulerer seg med *Norges mest leste avismagasin*. Dette magasinet blir utgitt av *Norges mest leste avis VG (Verdens Gang)*, som er landsdekkene i Norge og utgir magasiner som bilag til hovedavisa både fredag, lørdag og søndag. VG HELG er et lørdagsmagasin og

¹Hentet fra nettstedet Siterte Sitater: <http://www.ordtak.no/>

følger med papiravisa VG hver lørdag. Reportasjen er en tidsaktuell sjanger, det vil si at reportasjen er en sjanger som tar for seg temaer og saker som har vært og fortsetter å være aktuell over lengre tid, i motsetning til dagsaktuelle sjangre som kun har opplysningsverdi i en dag eller to. Reportasjen jeg har valgt som mitt materiale er produsert og trykt i år 2010.

1.1 Hvorfor analysere avisreportasjen?

Skriftlig kommunikasjon er en “evigvarende” kommunikasjonsform. I motsetning til muntlig kommunikasjon kan man ta frem det skriftlige og lese det flere ganger. Skriftlig kommunikasjon krever ofte mer bearbeidelse enn muntlig, og avisreportasjen er en sjanger det blir lagt mye arbeid i. For å gi leseren best mulig leseropplevelse blir det brukt mye tid på å finpusse språk og bilder i reportasjen (Pagter 2003), samt at reportasjen tar opp viktige saker i samfunnet.

Mange tror papiravisene vil dø ut innen få år. Jeg tror folk fortsatt liker følelsen av å ha ei avis i hendene, og at de liker å bla i ei fysisk avis i stedet for å scrolle nedover ei nettside. Avisa har gjennomgått forandringer oppgjennom årene, og som Gudmund Hernes poengterer, så tilbyr de fleste papiraviser, både lokale og landsdekkende, ett eller flere magasiner i tillegg til hovedavisa. Innholdet i magasinene kan variere, men de inneholder ofte sjangre som portrett, matoppskrifter og reportasjer, for å nevne noe.

Jeg ønsker studere avistekster fordi dette er offentlige tekster som er tilgjengelig for alle i det norske samfunnet. Samtidig handler tekstene også ofte om det norske samfunnet, og sakene som presenteres er tidsaktuelle. Den daglige avisleser er ofte lite kritisk og stoler blindt på det som står skrevet. Men om leseren studerte teksten nøyere hadde han kanskje sett teksten fra en annen vinkel.

1.2 Anvendt språkvitenskap

Anvendt språkvitenskap er en kommunikasjonsfaglig retning som studerer språk i bruk. Altså hvordan mennesker bruker ulike former for språk, både skriftlig, muntlig og visuelt språk, i ulike kontekster, hvilke handlinger som blir utført med språk, hvordan språk læres og hvordan språkbruk varierer avhengig av kontekst og aktørens relasjon til hverandre. “[...] -kort sagt, retninger som studerer språkbruk og kommunikasjonsformer i historisk, sosial og kulturell sammenheng” (Vagle et al. 1993:16). Jeg skal se på språket som brukes i journalistisk sammenheng fra et anvendt språkvitenskapelig perspektiv og undersøke hvilke funksjoner tekst og bilde har i avisreportasjen og om disse modalitetene samspiller i reportasjen.

Anvendt språkvitenskap er et fagfelt som studerer skriftlig, muntlig og ikke-verbal kommunikasjon i reelle situasjoner. Det vil med andre ord si at en anvendt språkviters materiale er autentisk. Tidligere studier fra anvendt språkvitenskap i Norge har brukt blant annet politiavhør, legekonsultasjoner, TV-program, kundekommunikasjon og avistekster som materiale. I skrivende stund foregår det anvendt språkvitenskapelige studier av inkassobrev, kommunikasjon i tverrfaglige team og humor i møtevirksomhet.

Som anvendt språkvitener er jeg opptatt av hvordan språk og kommunikasjon brukes og utføres i konkrete situasjoner. Som allerede nevnt gjelder dette både skriftlig, muntlig og ikke-verbal kommunikasjon. Anvendt språkvitenskap er et løsningsorientert fagfelt med mål om å tydeliggjøre og oppklare praktiske problemer, oppgaver og funksjoner i skole og utdanning, og i offentlig og privat sektor. Dette gjøres “[...] ved å beskrive og forstå språklig kommunikasjon og bidra til utvikling av kommunikasjonsferdigheter og -teknologier” (Lysklett 2007:3).

I språkvitenskapelige tilnærminger som studerer brukstekster har det vært, og er det fortsatt, et behov for å utvikle modeller som muliggjør undersøkelser av ulike tegnsystem (Kvåle 2010:41). Sosiosemiotikk er en av de mest brukte tilnæringsmodellene som brukes til denne typen studier. Michael Alexander

Kirkwood Halliday er grunnleggeren til sosialsemiotikk som oppstod i hans systemiskfunksjonelle grammatikk (Halliday 1994), men i senere tid er det mange forskere som bygger på og utvikler sosialsemiotikken. Blant disse finner vi Gunter Kress og Theo van Leeuwen som også har blitt kritisert for sin fremstilling av multimodalitet som et nytt fenomen. Men deres både felles og individuelle arbeider har en sterkt posisjon i tilnærminger til multimodalitet og sosialsemiotikk (Kress og van Leeuwen 1996, 2001, Kress 2010, van Leeuwen 2005).

1.3 Formålet med denne studien

Jeg har to mål med å gjennomføre akkurat denne studien. Mitt første mål er å bidra til å inspirere, først og fremst norske, anvendt språkvitere til å ikke utelukkende forske på det verbale språket, men også det visuelle. Anvendt språkvitenskap er et relativt nytt fagfelt, og i mine øyne er det viktig at feltet følger med i tiden og etablerer en tradisjon for å studere nyere samfunnsfenomener slik at fagfeltet ikke står i fare for å bli utdatert.

Mitt andre mål med denne studien er å øke bevisstheten rundt innholdet i avistekster. Avistekster er hverdagstekster. En analyse av hverdagstekster blir er en form for hverdagsanalyse (Hågvar 2007:218), og gjør at vi kan lære noe om vårt eget samfunn. Derfor er det naturlig at materialet har en tidsaktualitet til dagens samfunn. Måten jeg vil synliggjøre innholdet i avistekster på, er ved å vise at det er mer informasjon i avisene enn det som blir direkte uttrykt. Avisene blir gjerne bare skumlest, og det er vanskelig å bli oppmerksom på detaljer med en slik lesemetode. I denne studien vil jeg synliggjøre informasjon i materialet mitt som ikke blir uttrykt eksplisitt. Dette vil jeg gjøre ved å studere hvordan avisen formidler informasjon via samspillet mellom tekst og visuelle modaliteter.

1.4 Problemformulering

I denne studien undersøker jeg altså samspillet mellom ulike modaliteter i avisreportasjen og spør derfor:

Hvordan kan det multimodale samspillet påvirke meningsskapingen mellom avisreportasjen og leseren?

Med denne studien ønsker jeg å finne svar på denne problemformuleringen ved å undersøke:

- hvorvidt bildene i reportasjen forankres og/eller avløses i brødteksten
- hvordan fraværet av multimodalt samspill påvirker menings-
skapningen mellom reportasje og leser
- hvordan tekst og bilde samspiller under fremstillingen av hoved-
personen i reportasjen

1.5 Studiens struktur

Denne studien strekker seg over fem kapitler. Innledningskapittelet, som du befinner deg i nå, forteller om hvorfor jeg har valgt å gjennomføre akkurat dette studiet, og dens bidrag til fagfeltet anvendt språkvitenskap. Det neste kapittelet i denne studien, kapittel 2, handler om materialet jeg undersøker i denne studien, papiravisreportasjen, og metodene jeg bruker i arbeidet med materialet. Jeg vil vise hvordan jeg har gått frem for å samle inn materialet og hva jeg har gjort under analysen av det. Kapittel 3 gjør rede for teorier og begrep som legger grunnlaget for analysen min. Her kan du lese om reportasjesjangeren og hvilke hensyn som må tas i arbeidet med reportasjen, tekst, bilde og andre visuelle symboler, disse elementenes kommunikative funksjon i reportasjen og samspillet mellom dem. Analysen utfolder seg i kapittel 4 som beskrivelse og tolkning av tekst og bilde i reportasjematerialet. I det 5. og siste kapittelet oppsummerer og drøfter jeg mine funn fra analysen.

1.5. *STUDIENS STRUKTUR*

Kapittel 2

Teori

I det følgende vil jeg gjøre rede for teorier som reportasjeanalysen min bygger på. Tekst og bilde er begreper som vil stå sentralt i både teori- og analysekapitlet. Med utgangspunkt i de teoriene som følger vil jeg tydeliggjøre reportasjenes direkte og indirekte innhold for deg som avisleser. Ved hjelp av teoriene og begrepene jeg tar opp i dette kapitlet vil jeg vise hvordan en historie fremstilles ved hjelp av både tekst og dens visuelle kvaliteter, bilde og samspillet mellom disse modalitetene.

Når det gjelder materialet som ligger til grunn for analysen i denne studien, har mottakerne ingen direkte mulighet til å påvirke posisjoneringen i reportasjen. Det er tekstprodusenten som posisjonerer både seg selv og mottakerne. Men når reportasjen ble skrevet reflekterte journalisten rundt hvem mottakerne er (borgere i det norske samfunn som kjenner til den norske kulturen) og har skrevet og tilpasset reportasjen deretter. På den måten har leserne likevel hatt en innflytelse på den ferdige reportasjen.

2.1 Multimodalitet

En reportasje kommuniserer ikke utelukkende gjennom den verbale teksten, og lar bildene være til pynt, men disse to ulike modalitetene, som det

2.1. MULTIMODALITET

heter, samarbeider i kommunikasjonsprosessen. Dette gjelder ikke bare i reportasjen, men også i andre typer kommunikasjonskontekster. Anne Løvland peker på at “Multimodale tekster er vår tids kommunikasjonsform” (Løvland 2010:1). Et trekk ved dagens kommunikasjonskultur er nettopp at tekster benytter ulike modaliteter, som i stadig større grad samarbeider med hverandre (Andersson 2010:154).

Kress og van Leeuwen skriver i sin bok *Multimodal discourse* at man i Vesten, i lengre tid har fokusert på fenomenet monomodalitet, altså kommunikasjonsformer som ene og alene består av trykt tekst (Kress og van Leeuwen 2001:1). Forfatterne hevder det var lite visuelle elementer å finne i tekstene på denne tiden. Til tross for at tekstene var trykt på ulike papirtyper, hadde en skrifttype og var organisert i en form for layout. Men denne tradisjonen ble på 1900-tallet utfordret av datidens semiotikere¹ som ønsket å utvikle et teoretisk rammeverk som kunne anvendes i alle semiotiske modaliteter (Kress og van Leeuwen 2001:1). I dag er det multimodale tekster som gjelder. Tekster i ulike sjangre som består av både verbal tekst og visuelle elementer som bilder, farger, skrifttyper med mer, og regnes som multimodale tekster. Kress og van Leeuwen fremstiller multimodale tekster som om det er et fenomen fra nyere tid, og har også blitt kritisert for denne fremstillingen, blant annet av Johan Tønnesson (Tønnesson 2006:14). De såkalte monomodale tekstene som Kress og van Leeuwen skriver om har etter min mening aldri eksistert. For å i det hele tatt kunne lese en tekst må den på en eller annen måte være visuell. Et krav som krever enten papir eller en annen overflate som teksten synliggjøres på, en farge, en skrifttype og noe å skrive med. Her kreves det minst fire modaliteter for å skrive en trykt tekst². Derfor blir alle tekster multimodale³.

En multimodal tekst baserer seg altså på prinsippet om at en verbaltekst ikke utelukkende kommuniserer gjennom ord og setninger (Tønnesson 2006:9), men også gjennom for eksempel fargebruk, bilder, skrifttyper, skrift størrelser

¹Semiotikk er studier av meningsskaping ved bruk av ulike tegnsystemer.

²Det er flere modaliteter som kunne blitt trukket inn, for eksempel fra skrivesituasjonen kontekst, men dette er ikke relevant i denne studien.

³Også muntlige tekster er multimodale

og layout. Hvorvidt et ord eller en setning er skrevet i kursiv, har fet skrift eller fått en farge påvirker meningsskapingen (Tønnesson 2006:9). Når modaliteter som verbal tekst og bilde plasseres på en felles plattform, oppstår det nye meningspotensialer (Kvåle 2010:45).

Multimodalitetsbegrepet blir i denne studien brukt noe begrenset. Multimodale tekster omhandler mer enn samspillet mellom verbal tekst og visuelle modaliteter. Multimodalitet trenger ikke være språklig (Jewitt 2009:14) eller visuelt, en modalitet kan være papirtypen en tekst er trykt på, for eksempel avis-papir, eller det kan være modaliteter fra muntlig kommunikasjon, som stemmевolum, eller fargene på veggene en samtale befinner seg i, men i denne studien er det samspillet mellom modalitetene verbal tekst og visuelle elementer som er aktuelt.

2.2 Tekstbegrepet

2.2.1 Et utvidet tekstbegrep

Tekst er et begrep som mange forbinder med ulike sjangre innenfor skriftlig kommunikasjon. Altså verbal tekst skrevet eller trykt på en eller annen form for papir (bøker, aviser eller tidsskrifter), eller skrevet på en eller annen form for skjerm (PC, lesebrett, eller lignende). Det er ikke noe feil med disse assosiasjonene til tekstbegrepet, og de er i og for seg riktige, men å begrense tekstbegrepet til en skriftlig, verbal sjanger, er en snever definisjon på tekstbegrepet. I mange fagfelt, deriblant anvendt språkvitenskap, er tekst mye mer enn ord og setninger. En tekst kan være både skriftlig, muntlig, verbal og visuell. Vi opererer da med et *utvidet tekstbegrep* (Gunnarsson og Karlsson 2007). Tekster innehar mange egenskaper, men de viktigste egenskapen er at teksten er sammenhengende, slik at den er forståelig for leseren, og at den har en kommunikativ funksjon eller ett eller flere formål (Vagle et al. 1993:16f.).

2.2.2 Tekstsjangeren reportasje

Reportasjen er en faktasjanger som baserer seg på og presenterer reell informasjon, i motsetning til fiksjonssjangere. I følge Steen Steensen er reportasjesjangerens formål “[...] å hente noe tilbake. En reportasjejournalist oppsøker noe eller noen og bringer informasjon tilbake til leserne” (Steensen 2009:53). Jeg tolker dette dit hen at det er et viktig formål for reportasjen er å informere samfunnet om samfunnet. Å vise det norske samfunnet hvordan virkeligheten utspiller seg. Reportasjetekster referer til objekter og fenomener i den virkelige verden. I teksten får disse objektene og fenomenene egenskaper, og de blir knyttet til reelle prosesser og blir dermed en måte å verbalisere virkeligheten på (Svennevig 2001:108). Men det er viktig å ha klart for seg at selv om tekst (spesielt i aviskontekst) forteller *om* virkeligheten, betyr ikke det at teksten *er* virkeligheten. Tekst er kun en rekonstruksjon eller en etterligning av realiteten (Svennevig 2001:8f.; 109). En tekst er, i journalistikk, en representasjon av personer og saksforhold, men ofte med hovedvekt på den ene partens perspektiv. Jeg legger i dette at en tekst, som reportasjen jeg skal studere her, er en *tolkning* av det faktiske forhold, slik at det også er med på å skape et virkelighetsbilde. Reportasjeresultatet kunne vært annerledes om det var en annen journalist som hadde skrevet om den samme saken, eller om journalisten hadde valgt en annen innfallsvinkel (Bech-Karlsen 2000:130).

2.2.3 Multimodale tekster

Noe av det som kjennetegner tekster i moderne kanaler (eller medier) [...] er [...] at flere tegnsystemer eller koder er i bruk samtidig, for eksempel både språk og bilde (Vagle et al. 1993:16).

De ulike tekstene vi mennesker møter i hverdagen består ikke kun av verbalt, skriftlig språk, men er ofte satt sammen av ulike modi, som tekst og bilde, og lar leseren være en aktiv medskaper til teksten (Gunnarsson og Karlsson 2007:5). Tegnsystemene i avisa kan være verbale, og inneholder da bokstaver

og andre skriftspråklige tegn, og de kan være visuelle⁴ slik som fotografier.

2.3 Avisreportasjen

2.3.1 Den alltid tidsaktuelle sjangeren

Reportasje er en dynamisk sjanger og omformer seg etterhvert som tiden går (Bech-Karlsen 2000:7). Jo Bech-Karlsen beskriver reportasjen som en “[...] særegen, tidsaktuell journalistisk sjanger” (Bech-Karlsen 2000:7). Reportasjesjangeren må til enhver tid forholde seg til nuet, men den trenger ikke presentere nyheter så lenge innholdet i reportasjen fortsatt er aktuelt. Reportasjen blir altså skrevet ut fra det tidsaktuelle nyhetsbildet, i motsetning til nyhetsartikler som blir produsert på grunnlag av dagsaktuelle hendelser. Avislesere er ikke interessert i å lese gamle nyheter, med mindre det har vært fremgang i en sak (Rasmussen 2003:115). Derimot er det gjerne mer interessant å få informasjon om hva som skjer i dagens samfunn, og det er slike saker reportasjesjangeren gjerne tar for seg.

Desto mer må nyhetsmediene avlede publikum fra det faktum at nyheter er noe som tilhører fortiden og ligger bak oss. Nyheter formidler alltid fortid fremstilt som nåtid (Rasmussen 2003:115).

Reportasjen som er materialet i denne studien løfter frem situasjoner og hendelser som ikke kun er aktuelle en dag eller to. En reportasje trenger altså ikke å presentere en nyhet. Reportasjen presenterer situasjoner som løper over lengre tid, gjerne flere år, og som angår mange mennesker. Både mennesker som er i samme eller lignende situasjoner som Kjetil Rusvik, men også deres pårørende, og menneskene som arbeider i de ulike bransjene som blir representert i reportasjen.

Som nevnt forandrer reportasjesjangeren seg stadig, og det er derfor ingen enkel oppgave å gi en god definisjon på hva tekster i denne sjangeren skal

⁴Trykt tekst er også visuell da den er synlig og har form og farge.

2.3. AVISREPORTASJEN

favne. Det finnes likevel noen rammer for hva en reportasje skal innebefatte, og hvordan den kan se ut. Innholdet skal delvis fortelles som en historie (slik som i skjønnlitteratur), og den skal ha fokus på forholdet mellom språk og faktiske forhold (Bech-Karlsen 2000:7). Reportasjefournalisten må ta en avgjørelse på om han ønsker å beskrive hendelser og utsagn, eller om han velger å la utsagnene tale for seg selv, ved å sitere de og med det vise hvilke stemmer som kommer til orde i reportasjen (Jensen 2006:28), populært kalt *show, don't tell*.

Reportasjesjangeren kan minne om nyhetsartikkelen, men en reportasjefjournalist må være i miljøet eller på stedet det skjer, og beskrive sine subjektive opplevelser i reportasjen (Moum og Fossum 2011:97). “Det som spesifikt skiller reportasjen fra andre sjangre, er nettopp kravet om tilstedeværelse.” (Steensen 2009:53). Tilstedeværelse er en teknikk som brukes for å skape troverdighet (Kolstad 2002:93), og det er reportasjens ansvar å presentere autentiske historier til leserne (Eide 2005:14). Historiene som presenteres skal hentes fra virkeligheten uten å tillegge historien oppdiktete elementer.

2.3.2 Hvem er med?

I avisreportasjen blir de ulike personene i teksten vurdert av journalisten før de får en stemme i teksten. Alle menneskene som får en stemme har en grunn til å være med i historien. De spiller en stor rolle for reportasjens resultat. “Alle man tar med i historien bør være med på å understreke det man vil fortelle, historiens tema”(Kolstad 2002:46). Disse menneskene eller partene bør være fra forskjellig ståsted i saken slik at leserne får “[...] noen å holde med og noen å være mot” (Kolstad 2002:46). Hovedpersonen i fortellingen er ofte helten og den første personen leseren møter i teksten, “[...] så att läsaren ska veta vem det är fråga om” (Hellspong og Ledin 1997:83). Reportasjene posisjonerer ofte hovedpersonen som helt og den andre parten som heltens fiende. Et fortellergrep som er hentet fra dramaturgien og fiksjonsverden.

2.3.3 Arbeidet med reportasjen

Det viktigste når en reportasje skal skrives er at journalisten går ut i verden for å oppleve og observere hendelsen eller saken han skal presentere. Det er nemlig journalisten selv som er hovedkilde i avisreportasjer (Kjendsli 2008:143). Det blir ikke en god reportasje om journalisten sitter på kontoret sitt og skriver. Journalisten må ut fra avisbygget og selv være ute i felten, *på stedet* der det skjer, for å observere (Steensen 2009:55). Steen Steensen kaller reportasjesjangeren for *stedets sjanger* (Steensen 2009), et begrep som understreker at produksjonen av en reportasjen krever journalistens nærvær på “stedet”. Stedet fungerer som en arena hvor journalisten henter informasjon om saken eller hendelsen som reportasjen skal presentere. Ut i fra den informasjonen journalisten får gjennom intervju, opplevelser og observasjoner i felt, velger han hvilket perspektiv reportasjen skal se på saken fra.

2.3.4 Erfaringens uttrykksform

Reportasjen fortelles på mange måter som en historie. Den bruker ofte grep fra fiksjonsjanger, og er den journalistiske sjangeren som ligger nærmest den muntlige fortellerkulturen (Bech-Karlsen 2000:130). Men en god reportasje er ikke bare en fortelling, den må også ha elementer som analyse og refleksjon (Bech-Karlsen 2000:130). Refleksjonene fremtrer som assosiasjoner til journalistens assosiasjoner. “[...] reporteren forteller og viser fra og reflekterer over det *han* har fortalt og sett” (Bech-Karlsen 2000:130) (egen kursivering). I motsetning til tradisjonell nyhetsjournalistikk søker reportasjen nærhet og innlevelse i miljøer og opplevelse knyttet til hendelser (Bech-Karlsen 2000:130).

Reporteren *skaper* og *konstruerer* sin fortelling, og han *velger* alltid en historie blant flere mulige historier. Gjennom skriveingen skjer refleksjon og modning, og fortellingen vokser fram gjennom mange valg og overveielser. Elementer av den umiddelbare opplevelsen kan

2.3. AVISREPORTASJEN

overleve i teksten, men reportasjen kan aldri helt og holdent være umiddelbar (Bech-Karlsen 2000:130).

Selv om reportasjen er en sjanger som forteller om en sann historie, konstruerer likevel journalisten fortellingen gjennom ulike valg og refleksjoner (Bech-Karlsen 2000:130). Journalisten kan se saken fra ulike vinkler eller ståsted. Fra hver av disse vinklene kan han skrive ulike historier. Derfor er en av reportasjelijournalistens oppgave er å velge en av disse vinklingene, og formidle historien fra det valgte ståstedet. Reportasjen kan aldri være i samtid, men journalistens inntrykk som oppleves der og da kan likevel synliggjøres i teksten. Dette vil jeg si er det viktigste sjangertrekket som skiller reportasjen fra den tradisjonelle nyhetsnotisen.

2.3.5 Show, don't tell

Show, don't tell er et journalistisk grep som er godt brukt i reportasjesammenheng. Begrepet bygger på at journalisten skal la leseren selv få se og erfare det reportasjen handler om og det journalisten har observert (Steensen 2009:48). Reportasjelijournalistens oppgave er å observere og beskrive steder mennesker, former, farger, miljø, ansiktsuttrykk, kroppsspråk, handlinger, vær og annet som er relevant i forhold til reportasjen han skal skrive. Ut i fra dette skal leseren selv kunne se for seg situasjonen som beskrives, som leseren av skjønnlitteratur ofte gjør. Journalisten skal altså vise leseren hva som skjer (Steensen 2009:49). Men journalisten skal heller ikke utelukkende vise utenom også å fortelle (Steensen 2009:49). Kombinasjonen av både å vise og fortelle leseren historien, vil jeg si, er et av de viktigste sjangertrekkene i reportasjesjangeren.

En tekst bare basert på scenisk framstilling og dermed *show*, vil fort bli kjedelig fordi den kan framstå som uprioritert - som om alt er like viktig. Reportasjen kan dermed miste framdrift, selve historien man ønsker å formidle, snegler seg framover i et sakte tempo, og leseren kan miste tålmodigheten fullstendig (Steensen 2009:49).

Journalisten må altså beherske balansen mellom å fortelle og vise leseren handlingen i reportasjen.

2.3.6 Dramaturgi

Dramaturgi (også kalt Hollywood-modellen) er en fortellerteknikk som brukes mye i reportasjefjournalistikk. Dramaturgi bygger på at reportasjen skal ha en spenningsstruktur som har både konflikter, tilspissing og klimaks i historiene (Bech-Karlsen 2007:84). Ulempen med en reportasje som bruker denne fortellerteknikken er at dramaturgi er en komposisjonsmodell i fiksjonens verden. Relasjonen mellom reportasjen og den virkelige verden kan stå i fare for å bli for svak ved å for eksempel rekonstruere subjektene i reportasjen som stereotypiske (Steensen 2009:105). Steen Steensen har derfor skrevet noen punkter som kan være gode å følge når en skal bruke dramaturgi i reportasjer:

- Man må ha en hovedperson med et mål, som det er vanskelig å nå.
- Man må ha et tidsforløp der hovedpersonen forsøker å nå målet.
- Tidsforløpet bør romme et høydepunkt der kampen for å nå målet blir utkjempet.
- Man må ha nok materiale til å kunne skildre/beskrive dette høydepunktet i detalj.
- Man bør ha et fengende anslag, der hovedpersonen og målet presenteres, gjerne sammen med eventuelle hindre.
- Hovedpersonen bør gjennomgå en utvikling som en konsekvens av det han har opplevd.
- Hovedpersonens mål og utvikling bør være av allmenn karakter - det vil si at leseren potensielt kan lære noe viktig av prosessen som hovedpersonen gjennomgår.

(Steensen 2009:105f.)

2.3. AVISREPORTASJEN

Selv om Steensen har konkretisert disse rådene, peker han også på at dette er én måte å bruke dramaturgi på i reportasjen, og at det ikke finnes noen universelle regler for hvordan dramaturgi brukes korrekt som fortellerteknikk.

2.3.7 Rekonstruksjon

Rekonstruksjon er en metode som ble populær i amerikansk ny-journalistikk. Flere nordiske journalister har publisert bøker om emnet og peker på at det er en sentral metode i reportasjesjangeren og annen fortellende journalistikk (Steensen 2009:130). Målet med rekonstruksjon er å fortelle historier hvor leseren kommer tett på subjektene i historiene, noe som krever detaljerte beskrivelser, innlevelse og drama (Steensen 2009:134), samt å engasjere leserene med historiene (Steensen 2009:130). Denne typen journalistikk blir ofte populær blant leserne da den produserer leservennlige tekster (Steensen 2009:130). Rekonstruksjon skildrer opplevelser uten at journalisten selv må være primærkilden. Problemet med rekonstruksjon som metode er at den “[...] fort brukes på en måte som utfordrer og til og med bryter presseetiske grenser” (Steensen 2009:128). Journalisten kan stå i fare for å dikte opp elementer i fortellingen som ikke er autentiske. Journalisten Truman Capotes rekonstruerte i *In Cold Blood* tankene og følelsene til to drapsoffer. Rekonstruksjonen baserte han på intervju med bekjente av offerne. Spørsmålet om hvordan det er mulig å rekonstruere de emosjonelle prosessene til døde mennesker ble stilt, og *In Cold Blood* blir av mange sett på som fiksjon og ikke journalistikk.

2.3.8 Intervjuet i reportasjen

I reportasjen som skal analyseres i denne studien er det lite intervju som er synlig i teksten, det vil si spørsmål-svar-oppsett. I virkeligheten, når journalisten har vært på besøk hos hovedpersonen i reportasjen i denne studien, har det sannsynligvis foregått flere slike spørsmål-svar-sekvenser. Steensen peker på at intervjuet som journalistisk metode for å få tilgang til

informasjon får en stadig sterkere posisjon, både på grunn av det tidspresset journalistene utsettes for, og ikke minst på grunn av manglende ressurser. Journalisten kan også fraskrive seg ansvar ved å hvile på intervjuobjektens utsagn i intervju, i stedet for at journalisten selv observerer en primærkilde (Steensen 2009:151). Reportasjesjangeren er en sjanger som skal være dyptgående, problemorientert og gjerne avslørende. For å få nok informasjon til å kunne presentere reportasjen på denne måten tar journalisten gjerne i bruk intervjumetoden for å trekke inn flere stemmer i teksten og få flere synspunkter på saken som reportasjen omhandler (Steensen 2009:151). Intervjumetoden kombineres gjerne med observasjoner, og gjøres dette på en god måte blir reportasjen god (Steensen 2009:151). Men behersker ikke journalisten denne kombinasjonen kan dette ødelegge de skjønnlitterære kvalitetene ved reportasjen.

Intervjumetoden er ikke nyttig kun ute i felten, men også inne i avishuset. Sitater blir trukket ut fra intervjuet og brukt som visuelle brudd i layouten til brødteksten. Denne metoden har flere funksjoner. Denne sitatbruken er med på å “sprite opp” brødteksten. Leseren kan bruke disse uthevede sitatene som alternative inngangsporter til brødteksten (Steensen 2009:151), og journalisten kan bruke sitater på denne måten for å fremheve sentrale poeng fra intervjuet (Evensen og Simonsen 2010:121). Når sitat brukes i reportasjen er det også tegn på at det i virkeligheten har foregått et intervju og at det har vært en journalist på stedet, slik sjangeren reportasjen tilsier det skal være. “Et sitat fra et intervjuobjekt vitner om at det er en journalist til stede som intervjuobjektet snakker til [...]” (Steensen 2009:130), og som observerer og reflekter over det som skjer på stedet.

2.3.9 Sammenhengen mellom tekst og bilder i reportasjen

Som jeg nevnte i innledningen er det samspillet mellom tekst og bilde i reportasjen jeg er interessert i å studere her. I dag er det en forventning fra avisleserens side at reportasjer inneholder mange bilder (Steensen 2009:52).

2.3. AVISREPORTASJEN

Det er her de multimodale egenskapene til reportasjen kommer inn i bildet. Tekstens og bildenes fremtreden i reportasjen gjør den til en multimedial sjanger (Steensen 2009:52f.). Disse to elementene er ikke tilfeldig utvalgt og formulert i reportasjen. De skal samsvare med og utfylle hverandre: “De ulike elementene man velger ut i reportasjen, må også stå i et forhold til de visuelle elementene teksten skal spille opp mot” (Steensen 2009:120). Bilder, titler og ingress som ikke “samarbeider” eller som ikke er i overensstemmelse med reportasjens tema blir det ingen god reportasje ut av. Leseren ender opp med å bli lurt om ikke fokuset i tekst og bilder i reportasjen samsvarer med for eksempel tittelen (Steensen 2009:126). Bildene som akkompagnerer brødteksten i reportasjer, er bilder som skal illustrere brødteksten godt, og de er nøye gjennomtenkte av fotograf og journalist. Selv om bildene spiller en viktig rolle i dagens reportasjekultur, er det likevel brødteksten som forteller historien (Kjendsli 2008:142).

2.3.10 Noen avisbegrep

Ingress er en kortere verbal tekst som kort forklarer hva reportasjen, artikkelen, eller hva det måtte være, handler om (Evensen og Simonsen 2010:120). Ingressen fungerer som et blikkfang og skal pirre nysgjerrigheten og vekke interesse hos leseren. Den er ofte visuelt markert ved å ha en fetere eller større skrift enn brødteksten, og er alltid plassert i begynnelsen av brødteksten (Evensen og Simonsen 2010:121). Ingressen er ofte løsrevet fra kronologien i historien og starter gjerne med en scene midt i handlingen (Bech-Karlsen 2000:38) for å gi leseren en smakebit på historiens innhold. Ingressen skal være kort og ikke inneholde for mye informasjon.

Mer enn to elementer vil etter min mening pakke ingressen for hardt; en reportasjeningress tåler ikke for mye informasjon, den må være renskåret (Bech-Karlsen 2000:38).

I **anslaget** skal leseren kunne finne tråder til intriger og tema(-er) i reportasjen, men anslaget skal ikke “gi bort” historien, annet enn å anslå en tone eller atmosfære (Bech-Karlsen 2000:38f.) som skal vise hovedkonflikten

og fange lesernes oppmerksomhet (Kolstad 2002:25). I materialet til denne studien ligger anslaget i ingressen.

Brødtekst er den verbale teksten som forteller historien, altså “[...] er en lengre, løpende tekst” (Evensen og Simonsen 2010:121) som utfyller det tittelen og ingressen har sagt (Kjendsli 2008:65).

I reportasjer kan det forekomme **plugg**. En “plugg” er en tekstbit som gjerne er rammet inn og med farget bakgrunn, slik at den blir godt synlig og “[...] hindrer at leseren blir forbi” (Nilsson 2003:62).

Byline er journalisten og fotografens signatur (Hågvar 2007:50). Byline er gjerne plassert før eller etter brødteksten, og presenterer navnet og gjerne e-postadressen til journalisten og fotografen.

2.4 Bildeteori

I dagens aviser har bilder av ulike sjanger stor betydning i meningsskapingen mellom avis og lesere. Derfor er det viktig å ta disse bildene med i betraktningen når kommunikasjonen mellom avis og leser skal studeres. “Bildet vil for de fleste være inngangen til stoffet. Det betyr at bildet må være relevant for det stoffet det skal illustrere, og plasseres på en måte som både fanger leserens interesse og hjelper til å føre leseren inn i teksten”(Sogstad 2004:52).

2.4.1 Bildebegrepet - en definisjon

Foreløpig er min definisjon av bilder bredt. Men for å begrense begrepet slik at det passer med mitt studie, bruker jeg bildebegrepet til å omfatte sjangeren fotografier. Andre typer bilder er tegninger, illustrasjoner, malerier, mentale bilder, språklige bilder og skulpturer. Men i materialet mitt forekommer det kun fotografiske bilder, derfor har jeg valgt å innskrenke bildebegrepet i denne

studien til å kun omfatte sjangeren fotografi. Videre vil jeg også referere til materialet for å eksemplifisere noen av begrepene rund bildeteori.

2.4.2 Bilder og tekst som kommunikasjon

Vi mennesker blir mer og mer matet med ulike former for bilder og andre visuelle virkemidler, blant annet fra massemedier. Men det er først de siste 200 årene bilder har blitt benyttet som kommunikasjonsform, slik som i aviser. Før bildetrykkens fødsel var det så og si umulig å bruke bilder til å dokumentere og informere med (Kjørup 1995:75). Men i dag eksisterer det ulike typer teknologier som både gjør det enkelt og billig å publisere bilder. Derfor finnes det også bilder over alt i hverdagen. I hverdagskommunikasjon brukes bilder ofte først og fremst som et verktøy for å fange menneskers oppmerksomhet, slik som i aviser, men bilder brukes også som informasjonsbærere i aviser og andre kommunikasjonskontekster (Kjørup 1995:75).

Det som plasseres i bakgrunnen i et fotografi kan tolkes som et mindre viktig element i bildet, men sannheten kan være at det er nettopp bakgrunnen som gir mening til bildet. *Det meningsfulle bildet* kan være et bilde som viser et menneske i et miljø som er hverdagslig for vedkommende. På denne måten gir bakgrunnen (miljøet) mening til objektet (mennesket) i bildet (Ingemann 1996:46). Et eksempel på et slikt bilde finnes på side 21 i reportasjen, hvor Kjetil er avbildet foran en buss.

Bruno Ingemann kaller denne typen bilder for betydningsfulle bilder (Ingemann 1996:46). Bildets betydning forankres (se side 29) i bildeteksten som komplementerer bildet (Ingemann 1996:46). Ingemann peker på at dokumenterende bilder ofte kan være kjedelige, i den forstand at det kun er et objekt som er avbildet. Men slike bilder er likevel gode da de gjerne har et indeksikalsk innhold. Det vil si at bildet inneholder spor av noe fra den virkelige verden (Borgersen 2008:149) og har en informativ funksjon (Ingemann 1996:37). Et eksempel på et slikt bilde finnes på side 23 i reportasjen, hvor pokalene til Kjetil er avbildet. Kun bildet av pokalene ville

ikke gitt den samme meningen for leseren uten bildeteksten.

Det betydningsfulde billede fungerer altså her som et bevis. Det er det indeksikalske innhold som gjør bildet til et godt billede og til god informasjon. Men det er teksten, der bærer historien. Billedet fremlægges som bevis på, at det var her, det skete (Ingemann 1996:47).

2.4.3 Fotografiet, et sannhetsvitne?

Fotografiet er mye brukt i dagens samfunn, og til tross for at det i dag finnes utallige programmer som kan manipulere bilder, er den kollektive holdningen likevel fortsatt at “kameraet lyver ikke” (Liestøl et al. 2009:32). På grunn av måten fotografier produseres tar vi de ofte for å være en nøyaktig gjengivelse av den virkelige verden (Liestøl et al. 2009:30; Kjølrup 1995:114), når det i virkeligheten er en rekonstruksjon eller en tolkning av den virkelige verden. Holdningen om at fotografiet gjengir verden fører til at fotografier ofte har en sterkere innflytelse på menneskers følelser, enn det andre bildesjangre har. Fotografier har fått status som sannhetsvitner til hvordan mennesker, objekter og situasjoner ser eller så ut (Kjølrup 1995:113) og passer derfor godt til bruk i avisa. overvåkningsbildene på åpningssidene og mobilbildet på side 24 i reportasjen er eksempler på fotografier som har status sannhetsvitner, men som i virkeligheten likevel er konstruert. For eksempel er overvåkningsbildene fra et kamera som er programmert til å dokumentere hendelser på et spesifikt sted, og plassert på et bestemt sted for å dokumentere fra en spesifikk vinkel (Sturken og Cartwright 2001:16).

2.4.4 Det statiske avisfotografiet

Fotografiet er en viktig kommunikatør i avisreportasjen. Det er med på å dokumentere og visuelt vise og utdype for leseren hva brød- og bildetekstene forteller om, og leserens første møte med reportasjen er ofte med ett eller flere fotografier: “Det som først fanger blikket vårt i avisa, er [...] bildene [...]” (Sogstad 2004:23). Papiravisene har kun mulighet til å bruke stillbilder,

2.4. BILDETEORI

altså bilder som er statiske og ser like ut hele tiden. Vi kan derfor si at bilder i avisa er bundet fast av et fenomen om kalles *modal affordans*. Modal affordans representerer de muligheter og begrensninger en modi har (Løvland 2007:146). I avisa er en del av denne begrensningen at bildene ikke er dynamiske, slik som de levende bildene eller videoene i nettaviser kan være. Dette kan legge begrensninger på hva papiravisene har mulighet til å vise visuelt for leseren. Men selv om bildene i papiraviser ikke har mulighet til å forandre seg, har statiske bilder likevel kommunikative funksjoner i avisa. Bildene har ikke behov for å være audiovisuelle for å kunne opprøre, opplyse (Borgersen 2008:9) eller kommunisere følelser og assosiasjoner (Rødh 1990:27) til avisleseren.

Erling Sivertsen peker på tre viktige funksjoner pressefotografiet har i avisa (Sivertsen 1995:8): For det første skal det dokumentere ved å vise hvordan noe er, var eller skjedde. Effekten en slik dokumentasjon har er at det gjerne “[...] blir oppfattet som et stykke virkelighet” (Sivertsen 1995:8). Den andre funksjonen pressefotografiet har er at det skal illustrere ved å utfylle, understreke eller komplettere den verbale teksten. Til sist skal bildet også “være *sitt eget språk*” (Sivertsen 1995:8). Pressefotografiet utgjør grunnlaget for den historien teksten fremstiller for leseren. I tillegg til de tre overnevnte funksjonene skal bildet også utfylle de nevnte funksjonene, spille på følelser, dramatisere og underholde (Sivertsen 1995:8).

2.4.4.1 Fotosjokk

Fotosjokk er en effekt som forsterker avisleserens opplevelse av bildet i avisa. Som navnet sier er det snakk om bilder som viser et motiv som virker sjokkerende eller opprivende på leseren, og derfor er det ikke bare en effekt utenom også en bearbeidelse av den oppskakende opplevelsen av bildet. Leseren ser ikke bare på det sjokkerende bildet, leseren opplever bildet (Borgersen 2002:7), og biter seg derfor merke i det. “De mest mentalt belastede fotografiene er kanskje dem som gjengir scener *like før* det grusomme skjer” (Borgersen 2002:8). Overvåkningsbildene i reportasjen i

denne studien er bilder som er tatt like før det grusomme skjer, selv om det allerede har skjedd noe (mer om dette i analysekapittelet). Disse bildene fungerer (blant annet) som fotosjokk.

Overvåkningsbilder gjør at betrakteren blir et vitne til hendelsen på bildene. John Ellis skriver at fotografiets “[...] quasi-physical documentation of specific moments in specific places has brought us face to face with [...] the horrors and the incidental cruelties of our times” (Ellis 2000:9). Fotografiet har altså en vitnefunksjon for betrakteren. Avisleserne blir vitner til ulike hendelser selv om de ikke fysisk er til stede der det skjer/skjedde. Selv om bildet ikke direkte viser selve hendelsen, kanskje fordi hendelsen tar plass utenfor kameraets rekkevidde, har betrakteren likevel sett beviset på at hendelsen har funnet sted, fordi han får se ettervirkningene av hendelsen. Fotografiet gjør betrakteren til vitne fordi fotografiet er en mekanisk reproduksjon av virkeligheten (Ellis 2000:10).

2.4.4.2 Iscenesatte fotografier i avisa

Avisfotografier, spesielt i reportasjer, er ofte iscenesatte bilder. Det vil si at det som skjer foran kameraet er designet eller forhåndsbestemt av fotografen. Fotografen kan ha fortalt modellen hvordan han skal stå og i hvilken retning han skal se. Fotografen kan også ha flyttet på objekter for å rydde opp i bildet og justert lyset rett mot fotomotivet, for eksempel med reflektor, lyskaster eller ved hjelp av det naturlige lyset som er på stedet. Dette kalles for arrangerte eller iscenesatte bilder og benyttes for å ta gode portrettbilder av mennesker eller objekter til blant annet reportasjer.

Det finnes to typer iscenesatte fotografier. Åpen og skjult. Åpne iscenesatte bilder er, som jeg allerede har nevnt, en metode som brukes for å ta bestemte bilder av personer eller objekter, og det er lett for leseren å se at bildene ikke er tatt i naturlige situasjoner. Så lenge bildet ikke gir seg ut for å vise noe annet enn en person eller gjenstand er det ikke noe i veien for å arrangere bilder på denne måten. Det er vanlig å bruke arrangerte bilder som dette i avisene. Så lenge det fremgår av bildet at det er arrangert, er ikke

2.4. BILDETEORI

dette et problem. Fotografen er ikke ute etter å bedra leseren eller fordreie tolkningspotensialet til bildet, men heller ønsker fotografen å vise frem personen på en bestemt måte som passer sammen med reportasjeteksten og dens tema. Dersom bildene ikke passer til reportasjeteksten, blir reportasjen usammenhengende og i verste fall uforståelig for leseren. Leseren forstår og godtar at bildet er arrangert for å tydeliggjøre reportasjens innhold og tema.

Skjult iscenesettelse forekommer når bildet utgir seg for å være autentisk, men sannheten er at fotografen for eksempel har lagt til eller fjernet elementer fra bildet, uten å informere om dette. Denne typen bilder er det ofte vanskelig for leseren å avsløre (Wangen 2010:7).

Betenkkelig blir det først når fotografen arrangerer for å *lure* publikum til å tro at noe var annerledes enn det var. Det gjør han når han bringer med seg en dukke for å plassere den på ulykkesstedet der en liten jente ble drept; han plasserer dukken der for å få oss til å tro at det er jentas dukke som ligger igjen på åstedet (Bech-Karlsen 2000:259).

Når et bildet hevder at virkeligheten var slik som bildet viser og dette ikke er riktig, har fotografen beveget seg fra fakta og over grensen til fiksjon hvor han dikter opp at det var en dukke involvert i ulykken. Sett fra et journalistisk ståsted, hvor fotografens oppgave er å dokumentere realiteten, har fotografen endt opp med å ljuge for leseren.

Det kan være vanskelig å identifisere iscenesatte fotografier, men bildet av Kjetil som holder rundt nakken til moren Ruth, på arkivbildet på side 22 er sannsynligvis et iscenesatt bilde. Også nærbildet av Kjetil på side 20 kan være et iscenesatt bilde.

2.4.4.3 Privatfoto

I følge Kjørup (1995:154) er digitalisering det 21. århundrets bidrag til bildenes sosialhistorie. Plutselig ble alle fotografer. Ikke bare privatfotograf, men det har ført til at “mannen i gata” har blitt pressefotograf. I sin bok *Bare*

et bilde? peker Agnete Weisser på at mobilbilder tatt av amatørfotografer har en nyhetsmessig verdi til tross for at mobilbilder ofte har dårlig kvalitet og ikke nødvendigvis har en god komposisjon fotografisk sett (Weisser 2005:106). Denne typen bilder blir ikke bare brukt i nettaviser, men er også mye brukt i papiraviser. Men avishusene må være kritiske når de publiserer mobilbilder som privatpersoner har tatt. Med mobilkameraer er det lett å smugfotografere og dermed står avishusene i fare for å bryte personopplysningsloven.

Et mobilbilde tatt av en privatperson er å finne på side 24 i reportasjen.

2.4.4.4 Å fange leserens blikk

Bilder i avisa fungerer først og fremst som blikkfangere. Det merker vi når vi åpner opp reportasjen på de to første sidene. Disse sidene er spekket med bilder i store størrelser, og blikket vårt ser gjennom bildeserien før de begynner å lese den tilhørende teksten. Bildene er den typen element som øynene våre blir oppmerksomme på og blir derfor inngangen til, i dette tilfellet, reportasjen (Sogstad 2004:23). Spesielt gjelder dette om vi får blikkontakt med personen på bildet, slik som to av bildene av Kjetil på side 20 i reportasjen. Dette er fordi menneskers øyne dras mot andre menneskers øyne, både når menneskers møtes ansikt-til-ansikt og når den ene personen er avbildet. “[...] blikk søker (og møter) blikk” (Sogstad 2004:23). Blikkontakt mellom bilde og leser er et virkemiddel som brukes for å “[...] skape identifikasjon og innlevelse” (Hågvar 2007:77).

Blikkfang er en effekt det er viktig for avisa å beherske. I dag blir det for det meste brukt fargebilder i avisene, når det da plutselig dukker opp store svarthvitt-bilder og i samspill med rød tekst, slik som i denne reportasjen, blir leseren oppmerksom, og da gjelder det for reportasjen å holde på leserens oppmerksomhet. For å klare dette gjelder det å formidle sterke inntrykk som appellerer til leserens følelser og som gjør leseren engasjert nok til å ville lese videre. Bildene på åpningssidene til reportasjen er store bilder som får mye plass. Også mesteparten av teksten er trykt med stor skrift. Slike store felt fungerer som blikkfangere og trekker til seg leserens oppmerksomhet (Sogstad

2004:18), spesielt i kombinasjon med sterke farger, slik som den røde teksten på åpningssidene er.

2.4.5 Bildeanalyse og tolkning

For språkvitere er fordelen med å analysere bilder at analysene ikke nødvendigvis skiller seg mye fra tekstanalyse (Borgersen og Ellingsen 2004:39). Men likevel kan det være en stor utfordring å undersøke bilder da de har den egenskapen at de er polysemiske eller flertydige (Barthes 1994:27), og derfor kan tolkes på flere forskjellige måter.

I avisa er bilder viktige verktøy for å vise leseren hvordan noe ser ut, slik at leseren fysisk kan se den aktuelle saken med sine egne øyne, til tross for at han ikke var til stedet da hendelsen fant sted. Bilder brukes til å informere, formidle stemninger og følelser, og fortelle om virkeligheten, når de benyttes i avisa (Borgersen 2008:17).

Et og samme bilde kan tolkes på mange ulike måter både i forskjellige kulturer, men også innenfor samme kultur. Når ulike mennesker iakttar et og samme bilde kan de ulike betrakterne, avhengig av tidligere erfaringer, oppvekst, omgangskrets og miljø, tenke på ulike elementer i forbindelse med bildet.

Når man [...] betrakter et fotografi, er man på en måte svært fri. Man kan velge å fokusere på visse bildeelementer, og [...] ignorere andre. Men dersom fotografiet er et pressefotografi i en avis, er det vanligvis en tekst under bildet som forsøker å dreie vår oppmerksomhet i den retningen avisas medarbeidere mener er den riktige. Verbalteksten brukes altså i slike tilfeller til å styre vår lesning (Larsen 2008:103).

Når et fotografi betraktes er det ofte hovedpersonen, objektet, eller hendelsen i bildet som fanger blikket. Mens hovedmotivet blir iaktatt oppstår det en tolkning av bildet. Etterhvert kan det være at blikket begynner å bevege seg, og studere miljøet som hovedmotivet befinner seg i. Blikket ser da på miljøets farger og mønstre. Den eksisterende tolkningen blir da enten

forsterket eller endret. Andre ser kun hovedmotivet som viktig, og miljøet kun som en utfylling av flaten bildet befinner seg på. Vedkommende har da altså valgt bort miljø- eller bakgrunns-elementene. Dette kan føre til en annerledes tolkning enn betrakteren som bevisst tar bakgrunnen med i tolkningen av bildet.

Bilder kommer i ulike størrelser, også i avisa. Lise Gotfredsen skriver at størrelseformatet til et bilde er en tolkning av bildet (Gotfredsen 1987:13). Det vil med andre ord si at når bildet står på trykk, har avisa allerede tolket bildet. Videre er det avisleseren som skal tolke bildet i sammenheng med den tilhørende teksten. Ulik størrelse på bilder tolkes gjerne i retning av bildets viktighet i reportasjen. Et stort bilde i en reportasje blir ofte tolket som et viktig og gjerne meningsfullt bilde. Derimot kan mindre bilder bli sett på som illustrasjon til teksten og mindre viktig enn for eksempel meningsfulle bilder, og får derfor ikke like stor oppmerksomhet som de største bildene.

I avis-kontekst er det sjelden et bilde kommuniserer noe meningsfullt alene (Sogstad 2004:23) uten forankring i tekst. Etter at avisleseren har betraktet bildet i større eller mindre grad, søker han etter den verbale delen av bildet for å få bekreftet eller avkreftet det han tror han ser i bildet (Sogstad 2004:23). Den verbale biten kan være bildetekst, tittel, overskrift eller sitat. Det er ikke nødvendigvis slik at avisleserne ser på bildet først. “Er tittelen stor eller iøynefallende i forhold til bildet, kan det selvsagt tenkes at vi starter med tittelen, og at bildet eller bildeteksten kommer inn i vår bevissthet seinere” (Sogstad 2004:23).

2.5 Bildetekster

“Et bilde sier mer enn tusen ord”, er det et uttrykk som heter. Det kan bety at man kan bruke mange ord for å beskrive et bilde, eller det kan bety at et bilde kan tolkes på mange måter. Knut Sogstad setter spørsmålsteget ved dette uttrykket og sier at det er godt mulig et bilde kan si mer enn tusen ord, men han peker på at bildet likevel er avhengig av en verbal tekst som

2.5. BILDETEKSTER

forankrer og/eller avløser bildet for betrakteren slik at bildet tolkes i henhold til produsentens intensjon (Sogstad 2004:218). Som nevnt i seksjonen om bildeteori, er bildet polysemisk og står derfor i fare for å bli feiltolket av betrakteren i forhold til produsentens intensjon. Derfor står aldri et bilde på egne ben i avisa. Det er alltid akkompagnert av en tekst, gjerne i form av en bildetekst. Teksten styrer betrakterens oppfatning av det polysemiske bildet og er derfor et viktig element i avisa. Avisleseren tar gjerne bildet i betraktning først og leter så etter en tittel som kan utdype det han ser i bildet (Sogstad 2004:23). Det betyr at bildets synlige innhold ikke skal repeteres i bildeteksten (Evensen og Simonsen 2010:121). For eksempel kan vi på side 21 i reportasjen se på bildet at Kjetil bruker rullestolen sin utendørs, men vi kan ikke se på bildet hvor vanskelig det er for han å styre stolen, derfor må det fremheves i bildeteksten.

Også titler kan utdype bilder. Store synlige titler kan fange blikket til leseren før bildet (se for eksempel åpningssidene (side 18 og 19) i materialet til denne studien) og blir derfor gjerne lest før bildet og bildeteksten (Sogstad 2004:23).

Bildeteksten må tilpasse seg bildet.

Står det i bildeteksten at bildet viser en bestemt gjenstand eller person, vil vi lete etter nettopp denne i bildet, og forhåpentlig finne vedkommende der. Tilsvarende, om vi finner noe i bildet som vi ikke forstår hva er, vil vi vente at bildeteksten forteller oss dette. Bildeteksten kan også trekke fram elementer i bildet som vi ellers ikke ville fått øye på så lett (Sogstad 2004:218).

Bildetekster kan også inneholde iøynefallende titler. De er med på å hjelpe leseren med å tolke det tilhørende bildet, uavhengig av bildeteksten (Sogstad 2004:222).

Det er ikke nok at teksten forankrer og/eller avløser bildet. Bildet må også passe til teksten. Disse to modalitetene skal samarbeide, utfylle hverandre, og ikke i stor grad gjenta hverandre (Sogstad 2004:234). Det vil si at teksten skal ikke fortelle noe om bildet som avisleseren klart og tydelig kan se med egne øyne (Aarønæs 2007:66). Det blir bare overflødig informasjon for

leseren, og muligheten for å informere om noe nytt blir brukt opp (Aarønæs 2007:66). Derimot er det det leseren ikke har mulighet til å skaffe seg informasjon om ved å se på bildet, som det kan informeres om i bildeteksten. “Dersom bildeteksten forteller om noe konkret, bør det være mulig for leseren å identifisere det samme elementet i bildet” (Sogstad 2004:221). Sogstad peker på at det er ikke alt det er mulig å fremstille via bilder. Derfor bør bildeteksten både forankre bildet, og si mer enn det bildet har mulighet til å vise direkte ved å avløse bildet.

Brødteksten og bildeteksten skal heller ikke presentere nøyaktig den samme informasjonen. Lars Aarønæs (2007:66) mener at om det dreier seg om vanskelige navn og betegnelser kan dette kopieres fra brødtekst og inn i bildetekst. Men ellers skal ikke det som står i brødteksten gjenfortelles i bildeteksten.

2.5.1 Forankring og avløsning

Bildenes polysemiske egenskap fører til at bilder kan tolkes på flere ulike måter avhengig av kontekst og kultur. Bildeteksten er en god støttespiller som hjelper leseren med å tolke og forstå bildet (Liestøl et al. 2009:33). Roland Barthes har to begreper som forklarer bildetekstens funksjon: forankring og avløsning.

I avisa blir bilder parret med en større eller mindre tekstsnett. Bildet og teksten samarbeider (forhåpentligvis) om å lede leseren til å tolke innholdet i bildet slik avisprodusentene ønsker det skal tolkes. En bildetekst er et godt eksempel på tekst som er med å påvirke leserens tolkning av bildet. Teksten *forankrer* bildets betydninger ved å beskrive og identifisere visse av bildeelementene slik at avisleseren forstår hva han må være spesielt oppmerksom på (Larsen 2008:103). Forankring er altså en metode som brukes for å *fryse fast* (Barthes 1994) bildet, slik at avisleserens bildetolkning er i tråd med produsentens intensjon med å trykke akkurat dette bildet. “[...] man siger at et billede *forankres* af en billedtekst når teksten præciserer hvem eller hvad billedet forestiller [...]” (Kjørup 1995:161).

2.5. BILDETEKSTER

Det er ikke nok at tekst og bilde forankres til hverandre, de må være plassert på steder det er lett for leseren å lokalisere dem. Det vil si at bildeteksten bør stå under (Sogstad 2004:218) eller ved siden av bildet. Tekstittler kan også fungere som bildetekster. Da bør tittelen plasseres under bildet, og ikke over. Da sørger teksten for at elementene kommer i riktig rekkefølge i henhold til den vestlige leseretningen: øverst til venstre, mot høyre og nedover (Sogstad 2004:218).

Avløsning forekommer når bilde og tekst utfyller hverandre. Målet med utfyllingen er å vise informasjon som går utover den umiddelbare betydningen av teksten og bildet (Ingemann 1996:110). Jeg ser på avløsning slik at begge disse modalitetene inneholder ulik informasjon, og derfor kan ingen av disse stå alene, dersom målet om å vise frem det som ikke umiddelbart kan oppfattes, skal oppnås, og produsentens intensjon skal nå frem til leseren. Bildet er avhengig av teksten og teksten er avhengig av bildet (Ingemann 1996:110).

2.5.2 Bildetekst er selvstendig tekst

Søren Pagter peker på at "Billedteksterne er [...] det eneste der med sikkerhet bliver læst" (Pagter 2003). Avisleseren søker en bildetekst for å få bekrefte eller avkreftet sin tolkning av et bilde. Bildeteksten er en arena det er viktig produsenten bruker riktig slik at informasjonen om bildet når leseren. Selv om bilde og bildetekst samarbeider og utfyller hverandre, er bildeteksten en selvstendig enhet, i likhet med andre tekster (Sogstad 2004:220). Bildeteksten kan ikke være avhengig av brødtekst eller overskrift for å bli forstått. I redigeringsavdelingen i avishuset kan man risikere deler av brødteksten bli editert bort. Dersom bildeteksten belager seg på støtte fra brødteksten for å bli forstått, mister bildeteksten mening og blir uforståelig og meningsløs for leseren.

2.6 Layout

*Because reading newspapers is a voluntary experience,
anything that makes the reading difficult
should be avoided
-Steven E. Ames ⁵*

Layouten er det visuelle utseendet til reportasjen og har som oppgave å organisere de ulike elementene i reportasjen.

Layoutens oppgave er å strukturere, sortere og ordne stoffet på best mulig måte for leseren i forhold til de journalistiske vurderingene som er gjort i redaksjonen. Det er det vi skal bruke sidekomposisjonen og de grafiske elementene til (Sogstad 2004:26).

Layouten er viktig for leservennligheten overfor leseren. I Norge leser vi fra venstre mot høyre, ovenfra og nedover. “Det betyr at vi vil ha en tendens til å starte i øverste venstre hjørne og arbeide oss diagonalt nedover mot nederste høyre hjørne på sida” (Sogstad 2004:21). Det vil med andre ord si at vi starter å lese ved det optiske tyngepunktet på avissiden, som er høyere enn midten og til venstre på siden. Derfor legger avisa et tungt element på dette punktet (Sogstad 2004:22). Eksempler på tunge elementer i det optiske tyngepunktet ser vi på samtlige sider i reportasjen. Elementene er enten lite tekst med stor skriftstørrelse, eller et bilde, altså elementer som er lette for leseren å gjøre seg kjent med.

2.6.1 Streker

I reportasjen jeg analyserer brukes streker hyppig. Strekene er tjukke, røde og er plassert under sitater som er hentet ut fra brødteksten. Sitatene har fått større skriftstørrelse og fetere skrift enn resten av brødteksten, og de er plassert på en slik måte at de avbryter brødteksten. Streker kan brukes til å ramme inn saker eller skille spalter fra hverandre i avisa, men i reportasjen

⁵(Sitert i Sogstad 2004:36)

jeg skal analysere brukes det streker under uthevede sitater. Blikkfang er en viktig funksjon streker har, men det er ikke meningen at strekene skal ha oppmerksomheten selv ([McDougall 1990] Sogstad 2004:90). Derimot skal de skal synliggjøre andre elementer, i dette tilfellet fungerer de som blikkfangere for uthevede sitater.

2.6.2 Negativ sats

I reportasjen i denne studien er det *negative satser* (også kalt negativ tekst) på samtlige sider. En negativ sats er, enkelt og greit, svart bakgrunn med enten ett eller flere bilder, eller skrift, gjerne hvit skrift (Sogstad 2004:114). I aviser brukes negative satser i forbindelse med dramatiske eller negative hendelser (Sogstad 2004:117), det være seg mishandling og vold, slik som i mitt materiale, ulykker eller i forbindelse med nederlag i sportsverden, slik som eksemplene under. Når avisene tar i bruk negativ sats ønsker de “[...] å skape oppmerksomhet [...] eller en ønsker rent visuelt å markere bestemte elementer i layouten” (Baugstø 2005:65). Store svarte felt i avisa gir inntrykk av tyngde og forbereder leseren på en negativ nyhet (Sogstad 2004:115). Ulempen ved bruk av negativ sats er at den kan være tung å lese (Sogstad 2004:116), og bør derfor brukes varsomt med tanke på leservennlighet. Negativ sats skal ikke inneholde mye verbal tekst, da det er tungt å lese tekst med svart bakgrunn. Under vises et (noe uvanlig) eksempel på bruk av negativ sats i avisa. I dette eksemplet tar den negative satsen stor plass, men det er lite skrift og derfor likevel leservennlig. Hadde hele det sorte feltet blitt fylt med tekst, ville teksten vært tung å lese.

Effekten det svarte feltet i eksempelet over har på avisleseren, er at det trekker til seg leserens oppmerksomhet og leseren blir forberedt på saken han er i ferd med å begynne å lese har en oppsiktsvekkende vinkling.

MELODI GRAND PRIX
• BA anmelder
ALLE LÅTENE
SIDE 26 OG 27

Romania
Ukraina
Norge

BIL OG MOTOR
Volvo C70
5 SIDER MOTOR
RØD RUBIN
SIDE 17-21

BA
TIRSDAG
25. MAI 2010
LØSSALG KR 15
DØRSALG KR 20

B E R G E N S A V I S E N

LEDIG STILLING:
Norges for tiden dårligste eliteserielag søker trener, sportssjef, daglig leder, banemester, et forsvar, stabil midtbane og spisser som scorer mål. Lønn: Som fortjent.
Bill.mrk. KRISE

SPORT

Eksempel på bruk av negativ sats i en trist, men mindre dramatisk kontekst enn reportasjen materialet mitt består av. Hentet fra Bergensavisen den 25. mai 2010.

2.6.3 Vektor

Vektorer er et annet grep som ofte blir brukt i avislayout. En vektor er et verktøy som kan brukes til å indirekte ramme inn elementer i avisa. Med indirekte menes at det ikke er en fysisk ramme eller strek som brukes til innrammingen, men snarere en tenkt linje (Hågvar 2007:77). Et eksempel på en vektor er synsretningen til en person som er avbildet. På side 27 i reportasjematerialet ser vi at moren til Kjetil ser på Kjetil og danner en vektor som er med på å ramme inn Kjetil i bildet. Yngve Benestad Hågvar skriver i sin bok *Å forstå avisa* at “Det en person ser på i et bilde, vil vi oppfatte hører sammen med den personen” (Hågvar 2007:77), som også er tilfellet i eksempelet jeg nettopp presenterte (mer om vektorer i analysekapittelet).

Kapittel 3

Metode og materialet

I det følgende vil jeg redegjøre for mine valg i forhold til metodene jeg har brukt i denne studien. I første rekke begrunner jeg valg i forbindelse med innsamlingen og oppbevaringen av materialet. Deretter gjør jeg rede for analysemetoden jeg har benyttet i denne studien, mitt forskningsperspektiv og etiske utfordringer studier som denne står overfor. En beskrivelse av materialets utseende er å finne i begynnelsen av analysekapittelet. Begrep og teorier som bygger grunnlaget for analysen har jeg redegjort for i teorikapittelet.

3.1 Materialet

3.1.1 Valg av materialtype

I tillegg til språklig kommunikasjon har jeg også en stor interesse for visuell kommunikasjon, og ikke minst kombinasjonen av disse to kommunikasjonsformene. Derfor var det naturlig for meg å velge en materialtype som benytter seg av denne kombinasjonen. Og hva er vel bedre og mer nyttig enn å se på papiravisa og dens kommunikasjonsstrategi i det norske samfunn? Samfunnet jeg selv er født, oppvokst og lever i. Å studere avistekster var et lett valg for

3.1. MATERIALET

meg å ta. Her er det både store bilder og mye tekst, kriterier som passer godt til mine faglige interesser. Selv om det i dag er mye oppmerksomhet rundt nettaviser, er papiravisene fremdeles en viktig del av samfunnet.

Et argument for å gjennomføre akkurat denne studien er at jeg selv blir mer kritisk og analytisk når jeg betrakter aviser (og andre medier), men med dette studiet ønsker jeg også å vise at det står mer i avisa enn det som blir direkte uttrykt i teksten og bildene alene. Avisen forteller historier som kan si noe om samfunnet vi lever i. Jeg synes likevel det er viktig å være kritisk til det som blir skrevet. Det er viktig å ikke glemme at journalisten må velge ett ståsted å se på saken fra, mens det i virkeligheten finnes flere perspektiv på samme sak (Bech-Karlsen 2000:130). Underveis i arbeidet med reportasjen foregår det refleksjon og modning. Det må tas mange valg, gjøres mange overveielser, og det er gjennom disse valgene og overveielserne reportasjen former seg.

I avisa blir det ofte brukt mye tid og arbeid på reportasjer (Pagter 2003). Jeg ønsket å se på en reportasje fra en av de største avisene i Norge og endte da opp med å samle inn reportasjer fra lørdagsbilagene til VG (Verdens Gang) og Dagbladet, som begge er landsdekkende aviser. Reportasjene i denne typen bilag eller magasiner er gjerne på åtte til ti sider og utvikles over lengre tid. I følge journalistens kommentar i VG HELG (se vedlegg B), var han og fotografen på besøk hos hovedpersonen i reportasjen tre ganger for å samle informasjon og bilder. Jeg ønsket et materiale det legges mye arbeid i fra produsentene sin side. I den utvalgte reportasjen finnes det blant annet arkivbilder fra tidligere avisartikler og siteringer fra domsavsigelser, noe som tyder på det er lagt ned mye tid og arbeid i produksjonen av denne reportasjen. Alt forarbeide vitner også om at reportasjen er en sjanger med tidsaktuelt innhold, i motsetning til nyhetsartikkelen som bør ha et dagsaktuelt innhold.

3.1.2 Materialinnsamlingen

Det var hva reportasjene presenterte for leseren som var viktig for meg, og ikke hvilket tema som ble representert. Da høsten kom hadde jeg fått

KAPITTEL 3. METODE OG MATERIALET

Samlet inn reportasjer over sommeren. Innsamlingen gjennomførte jeg ved å søke opp og laste ned materialet fra Mediearkivet ATEKST, en søkbar database som arkiverer både papiraviser og artikler fra nettaviser. Fordelen med å oppbevare materialet digitalt, er at jeg kunne forstørre tekst og bilder i PDF-leseren, spesielt de mindre bildene i reportasjen. I PDF-leseren fikk jeg muligheten til å markere og kommentere funn direkte på materialet mens jeg analyserte.

Etter innsamlingen skrev jeg en liste over temaene til de ulike reportasjene. På denne tiden ønsket jeg å sammenligne reportasjer fra to ulike magasin. Jeg ønsket at reportasjene omhandlet det/de samme temaet/temaene. Dette for å gjøre det lettere å kunne sammenligne likheter og forskjeller, og for å fremheve sjangertrekk. De to utvalgte reportasjene omhandlet temaet uprovosert vold. I begge reportasjene var hovedpersonene unge mennesker som var blitt utsatt for vold. Et tema som hyppig viser seg i medier i dag. Jeg la de andre reportasjene vekk og begynte med å lese igjennom begge de utvalgte reportasjene, og skrev ned likheter og forskjeller med tanke på perspektiv, farge- og lysbruk i bilder, bruk av farge og andre visuelle elementer i tekst, og layout. Deretter gikk jeg grundigere til verks i den ene av reportasjene. Det viste seg at det var mange ulike perspektiver i denne reportasjen og jeg bestemte meg derfor for å fokusere på denne ene reportasjen.

Fordelen med å anvende én reportasje som materiale er at jeg grundigere kan belyse hva som er interessant i akkurat denne reportasjen. Men metoden jeg konstruerer i denne studien kan også brukes til å undersøke andre reportasjer eller lignende tekster. Ved å forvise min første tanke om å sammenligne to reportasjer, etablerer jeg likevel grunnarbeid til å analysere andre reportasjer senere, ved å se i detalj på hvordan reportasjen kommuniserer ved å kombinere verbal tekst, bilder og andre visuelle elementer. Det er da rikelig med én reportasje til å etablere metoden.

Jeg printet ut den utvalgte reportasjen i farger for på den måten å ha den både fysisk og digitalt. Den fysiske versjonen ble printet ut i A4-format, og ble derfor ikke i like stor størrelse som VG HELG-formatet, men dramatikken

reportasjen forsvinner ikke selv om formatet blir noe mindre enn det originale magasinformatet.

3.2 Analysemetode

Analysen i denne studien bygger på en kvalitativ, kritisk metode, som riktignok ikke er en allerede ferdig definert metode, men som formet seg underveis etter analysens behov. Det er derfor viktig å ikke forveksle min kritiske tilnærming til materialet med en metode i anvendt språkvitenskap som heter *kritisk diskursanalyse*. Denne tilnærmingen til en tekst går ut på å avdekke maktforhold for eksempel mellom materialet og tekst, eller mellom stemmene i teksten. Når begrepet kritisk analyse blir nevnt er det mange som umiddelbart får assosiasjoner til kritisk diskursanalyse. Men det er altså ikke denne metode jeg benytter i denne studien.

Jeg begynte undersøkelsen av materialet med å lese igjennom de to utvalgte reportasjene og danne meg et førsteinntrykk av dem. Deretter fortsatte jeg analyseprosessen med å foreta en grov sjangeranalyse. En av guruene i Norge innen reportasjesjangeren er Jo Bech-Karlsen. Hans bok *Reportasjen* er hyppig brukt i journaliststudier og jeg har hentet mye inspirasjon til sjangeranalyse av reportasjen. Også Steen Steensens bok *Stedets Sjanger* fra 2009 har satt sine spor i denne studien. Litteraturen hevder at en reportasje gjerne bruker grep som rekonstruksjon og dramaturgi, og består av ulike verbale tekstsjangre som tittel eller overskrift, bildetekster, brødtekst, ingress og anslag. Jeg lokaliserte disse modalitetene i reportasjene og undersøkte hvilke effekter og meningspotensialer samspillet mellom modalitetene skaper.

Sjangeranalysen ble etterfulgt av en tematisk analyse. Jeg identifisere temaer som blir tatt opp i de to reportasjene. Deretter sammenlignet jeg temaene for å undersøke om noen av temaene var representert i begge analysene.

Etter temaidentifiseringen i brødtekstene gikk jeg over til å beskrive bildene. Ved hjelp av bildetekstene merket jeg meg hvem og hva som var avbildet, hvem som har tatt bildet og tidspunktet bildet er tatt. Bildene forankres

KAPITTEL 3. METODE OG MATERIALET

og/eller avløses (se side 29) gjerne i en bildetekst, men det er tross alt brødteksten som forteller historien. Jeg undersøkte om det fantes noen form for referanser til alle bildene i brødteksten til de to reportasjene.

Etterhvert som jeg oppdaget at den ene reportasjen omfatter flere temaer enn den gir seg ut for bestemte jeg meg for å konsentrere hele analysen min rundt denne ene reportasjen, og foretok en ny og grundigere tematisk analyse. Jeg startet med de fire første kolonnene i brødteksten, og hadde samtidig et øye med bildene for å få bekreftet eller avkreftet en relasjon mellom bildene og brødteksten. Jeg fortsatte med temaidentifisering gjennom hele reportasjen ved å segmentere teksten i mindre deler, identifisere temaer gjennom å undersøke hvilke begrep som blir gjentatt og referanser til disse begrepene. Det viste seg at begrepenes kilder ofte er ulike stemmer som synliggjøres i reportasjen. Stemmene fremstiller hovedpersonen på ulike måter etter hvilken livsepoke i hovedpersonens liv de forteller om.

Også den verbale teksten har ulike visuelle egenskaper som fet skrift, farge og funksjonen som sitat. Jeg undersøkte om temaene temaene jeg identifiserte på noen måte er markert med noen av disse visuelle modalitetene og hvordan de eventuelt kan påvirke meningsskapingen mellom leseren og reportasjen.

Tittelen til reportasjen er klar på hva innholdet i reportasjen handler om, men jeg ønsket å utfordre reportasjen for å undersøke om den er trofast mot tittelen. Jeg undersøkte om temaene jeg identifiserte i brødteksten samsvarer med tittelen som fanger leserens interesse.

I forhold til struktur i analysen var mitt første innfall og la analysen følge reportasjens kronologi. Men reportasjens kronologi er kompleks (Hellspong og Ledin 1997:98), og reiser hele tiden frem og tilbake i tid. Analysen ble uoversiktlig og gjorde det vanskelig for en analyseleser å følge analysens struktur. Derfor valgte jeg å strukturere analysen etter ulike temaer som reportasjen presenterer.

Materialet i denne studien kan undersøkes fra mange ulike tilnærminger. For eksempel kunne jeg foretatt en tekstanalyse uten å ta bildene med i betraktningen. Bildene kunne blitt analysert uten tanke på teksten. Men

3.2. ANALYSEMETODE

mitt valg er altså å se på både tekst og bilde som sammen skaper mening i avisreportasjen.

3.2.1 Min forskerposisjon

Mitt mål med denne studien er å undersøke avisreportasjen anno 2010 fra et *leserperspektiv*. Det vil si at jeg sidestiller meg med avisleseren, og at jeg ikke har gjennomført intervjuer eller på noen måte hatt kontakt med noen av menneskene involvert i reportasjen. Jeg har akkurat den samme tilgangen til informasjonen i reportasjen som en hvilken som helst annen avisleser. Forskjellen er det anvendte språkvitenskapelige perspektivet jeg vil ha under analysen av materialet.

3.2.1.1 Ethiske utfordringer

Det foreligger noen forskningsetiske utfordringer ved avvikling av studier som denne. Jeg har allerede konstatert at denne studien bygger på en kritisk metode. Mange assosierer gjerne tilstanden å være kritisk med å være “dømmesyk”, ute etter å ta journalisten på ett eller annet i reportasjen, men dette er ikke tilfellet i denne studien. Definisjonen på en kritisk metode er rett og slett en granskende metode. En metode som brukes i analyser for å komme dypt inn i materialet og identifisere dets egenskaper.

Forskere står i fare for å krenke mennesker som på en eller annen måte har en relasjon til materialet som skal studeres. I mitt tilfelle eksisterer det en potensiell fare for å fornærme VG HELG, journalist, fotograf, redigerer eller reportasjens informanter, noe som selvfølgelig ikke er min intensjon. Det er et mål for meg å behandle alle menneskene som på en eller annen måte er involvert i reportasjen med den største respekt. Mitt motiv for å gjennomføre denne studien er å synliggjøre kommunikasjonen mellom ulike verbale og visuelle elementer i sjangeren avisreportasje.

Kapittel 4

Analyse

*Jeg håper vi aldri opplever den dagen
da forholdene er så elendige
som avisene skal ha det til*
-Will Rogers¹

I det følgende vil jeg anvende teorien og metoden jeg har presentert i de to foregående kapitlene. Dette er verktøyene jeg vil ta i bruk for å gjøre en analyse av nyhetsreportasjen som stod på trykk i VG HELG den 28. august 2010. Reportasjen er i sin helhet å finne som vedlegg bakerst i denne studien (se vedlegg A). Det gjelder også journalistens kommentar (se vedlegg B).

Jeg har valgt å analysere frem hvilke roller de ulike stemmene i teksten gir hovedpersonen Kjetil Rusvik, undersøke om dette gjenspeiles i bildene i reportasjen, og på den måten undersøke hvorvidt bilde og tekst samspiller i reportasjesjangeren, slik teorien hevder de gjør. Det finnes skrive- og språkfeil i reportasjen, men jeg velger å ikke markerer disse på noen måte i utdragene. Utdragene er kopiert direkte fra reportasjen (i pdf-format). Det vil si at eventuelle skrivefeil som forekommer i reportasjen vil bli vist i utdragene, men ikke kommentert eller markert på noen måte i denne analysen.

I analysen vil jeg presentere utdrag fra reportasjen. Utdragene er skrevet i

¹Hentet fra nettstedet Siterte Sitater: <http://www.ordtak.no/>

4.1. REPORTASJENS UTSEENDE

en font som minner om skrivemaskinskrift. Er utdraget farget rødt eller er i større skriftstørrelse enn resten av teksten i reportasjen vil jeg også forstørre eller farge teksten rød i analysen. I utdragene har jeg til tider streket under større eller mindre deler av teksten. De understrekede delene er de delene jeg fokuserer på i den delen av analysen.

I metodekapittelet (se seksjon 3.2.1) redegjorde jeg for at jeg i denne studien sidestiller meg med avisleseren. I analysen vil det derfor forekomme bruk av begrepene “våre”, “vi”, “oss” og “vi lesere”. Disse begrepene omfavner meg som anvendt språkviter og avisleser, og andre avislesere.

I denne reportasjen møter vi altså 36 år gamle Kjetil Rusvik, som for fem og et halv år siden ble utsatt for mishandling. Resultatet av denne hendelsen, i følge reportasjen, ble at han i dag er pleietrengende til alle døgnets tider. Etterhvert som jeg ble bedre kjent med reportasjen oppdaget jeg alle de ulike måtene Kjetil blir presentert på gjennom de ulike stemmene i den verbale delen av reportasjen. Han fremstilles som offer, menneske, objekt, og som aktiv og passiv aktør i teksten. I analysen vil det synliggjøres hvorvidt bildene støtter disse rollene, eller om de sier noe annet.

4.1 Reportasjens utseende

Reportasjen har fått ti sider til disposisjon i VG HELG, samt en kommentar fra journalisten som står på responssiden tidlig i magasinet. I et magasin som VG HELG er det vanlig at reportasjen er på rundt ti sider, mens en reportasje i en papiravis, for eksempel VG, ikke pleier å være på mer enn én til to sider. Reportasjen i denne studien inneholder 20 bilder. Alle bildene er fotografier, og de er hentet fra ulike kilder, og epoker i Kjetils liv: fra barndommen, tenårene og voksen alder. Bildene på åpningssidene er hentet fra bussens overvåkningskameraer, mens resten av bildene er privatfoto, mobilfoto, samtidspressefoto og arkivbilder.

Den verbale teksten i reportasjen beskriver saken, som angivelig er at Kjetil har blitt mishandlet, og hendelser før og etter mishandlingen. Den

verbale delen av fortellingen er fordelt på tittel, bildetekster, sitater, ingress, brødteksten og et tilfelle av en “plugg”.

Nyhetsreportasje-vignetten til VG HELG går igjen på partallssidene gjennom hele reportasjen. Vignetten har en svart, firkantet bakgrunn og en hvit, verbal tekst i fet skrift som sier: “NYHETSREPORTASJEN”.

Visuelt sett fremstår reportasjen som svart og rød, en effekt som ofte brukes i aviser for å vise at saken omhandler en negativ, dramatisk eller tragisk hendelse. Samtlige bilder i reportasjen er omringet av negativ sats. Fargene rødt og svart går igjen i reportasjen, både i bilder, innramming av bilder og i teksten via rødfarget skrift, og rød strek under sitater. Disse fargene brukes ofte i forbindelse med negativitet, sorg, dysterhet eller fare, og vi lesere assosierer fargene med disse emosjonene.

4.2 Reportasjens kronologi

Reportasjen i denne studien anvender en *kompleks kronologi* (Hellspong og Ledin 1997:98), altså en kronologi som hopper frem og tilbake i tid, i motsetning til å følge tidsperspektivet kronologisk fra Kjetils barndom og frem til i dag. Reportasjens blikkefang er bildene, tittelen og bruken av rødt på åpningssidene (side 18 og 19). Sidene forteller en kort historie om en mann som ble utsatt for vold og mishandling. Vi lesere introduseres for en hendelse, og opplever en umiddelbar medfølelse for offeret, Kjetil Rusvik. I ingressen blir vi tatt med til noen minutter før mishandlingen, og anslaget (se side 18) som ligger i ingressen bygger opp til hendelsen ved å beskrive en hverdagslig scene, men uten å avsløre historien. Begynnelsen av brødteksten beskriver Kjetils situasjon i dag (år 2010). Etter en kort kontekstualisering av Kjetils nåværende situasjon, med fokus på mottatt erstatning, bosituasjon og de tiltaltes status i dag, får vi et kort tilbakeblikk på mishandlingen, før vi blir tatt med tilbake i tid, til 90-tallet. Vi får lese om 17 år gamle Kjetil og mopedulykken han var involvert i. Herfra går historien kronologisk frem til mishandlingen i 2005, altså historien som reportasjen lokker leseren med

på åpningssidene.

4.3 Leserens første møte med Kjetil

Det første som møter oss lesere på åpningssidene til reportasjen er ett stort og fire mindre svarthvitt-bilder av en voksen mann, samt reportasjetittel, bildetekst og vignett. Bildeteksten forteller at mannen på bildene er Kjetil, og at bildene er hentet fra overvåkningskameraet på bussen. Det avsløres også av vinkelen Kjetil er avbildet fra at dette dreier seg om bilder fra et overvåkningskamera. Kameraet henger høyere enn Kjetil og viser ham fra et fugleperspektiv. Overvåkningsbildene gjør at vi blir vitner (se side 23) til det som skjer på bildene.

Øynene våre trekkes mot øynene til Kjetil for å forsøke å få øyekontakt med ham, men slik går det ikke. Øynene hans er bare to svarte hull på bildet, men det er tydelig at det er øynene hans. Øynene er ikke rettet mot kameraet og vi lesere får derfor ikke øyekontakt med Kjetil, men vi får likevel følelsen av at vi til en viss grad blir kjent med Kjetil fordi vi kan se hvor øynene hans er. Ansiktsuttrykket hans er vanskelig å beskrive. Han smiler ikke, men det er vanskelig å bedømme ut fra uttrykket til Kjetil hvorvidt det er noe spesielt som har skjedd med ham. Munnområdet til Kjetil er mørkt, og det kan se ut som det er blod, men det kan også se ut som støv på kameralinsa. Tatt i betraktning det er mye rød tekst på disse sidene og uttrykket “banket ham opp” blir uttrykt tidlig i den tittelen er det det naturlig å umiddelbart spekulere om det er blod. Hvorvidt noen av disse spekulasjonen er riktig eller ikke får vi lesere svaret på når vi søker etter informasjon om bildet. Etter å ha sett på et bilde er det naturlig å søke etter en bildetekst når det er ønskelig med informasjon om det aktuelle bildet (Sogstad 2004:23), men i dette tilfellet er det tittelen, som på grunn av sin store skriftstørrelse og bruk av rødt i teksten, fanger blikket og dermed blir tittelen gjerne lest før bildeteksten. Det kan også virke som om det er reportasjens intensjon at det er denne rekkefølgen vi lesere skal iaktta disse sidene. Reportasjen kan lede

KAPITTEL 4. ANALYSE

leserens leserekkefølge ved å presentere hovedpersonen i tittelen med hele navnet, mens det i bildeteksten kun blir brukt fornavnet. Muligens fordi vi lesere allerede har “hilst” på Kjetil i tittelen, og har i bildeteksten kommet ned på et mer personlig nivå med Kjetil. Med hele navnet til hovedpersonen i tittelen, fungerer den som en presentasjon av Kjetil for oss lesere. Tittelen lyder som følger:

Utdrag 1:
Guttene som
banket
ham opp,
har tatt fra ham lommeboken
med 200 kroner. Blødende fra
nesa går Kjetil Rusvik bakover
i busen. Så slår de ham
igjen.

I tittelteksten presenteres altså personen Kjetil Rusvik, og det er naturlig å anta navnet tilhører mannen som er avbildet på disse to sidene. Bildeteksten bekrefter at mannen på bildet er Kjetil. I tittelen blir Kjetil omtalt med både for- og etternavn, men allerede i bildeteksten på de samme sidene blir han omtalt med bare fornavnet. Som nevnt, antyder dette at vi skal stifte bekjentskap med Kjetil på et personlig og ikke et formelt nivå².

Navnet til Kjetil er ikke visuelt markert på noen måte i tittelen (min understreking) slik at det skiller seg ut fra resten av tittelteksten. I lignende reportasjer i andre magasiner³ markeres ofte egennavnet til hovedpersonen i reportasjen med for eksempel fetere skrift eller med en annen farge på skriften, men dette er altså ikke tilfellet her. Med et markert navn viser reportasjen at det er et enkeltindivid det er snakk om, men ved å unngå denne markeringen, kan det være tegn på at reportasjen omhandler en “hvem-som-helst”, noe som følges opp videre i reportasjen i denne studien.

²Lennart Hellspång og Per Ledin skriver i sin bok *Vägar genom texten* om bruk av etternavn i avisa: “Efternamnet markerar att läsaren möter personen i en officiell roll” (Hellspång og Ledin 1997:83).

³For eksempel Dagbladet Magasinet

4.3.1 Bildene

Alle bildene som er trykt på åpningssidene er overvåkningsbilder som opprinnelig er video, i følge bildeteksten. Norgesbuss disponerer overvåkningskameraene som filmet Kjetil på bussen voldsnatten. Det er altså ikke bilder som VG HELGs fotograf har tatt. Overvåkningsbilder har den egenskapen at de dokumenterer situasjonen der og da og gir leseren en følelse av at bildene viser hendelsen fra et objektivt perspektiv. Overvåkningsbildene er også bilder som passer inn under kategorien fotosjokk (se side 22). Det første, og også det største bildet måler 32cm×21cm og viser to menn som akkurat har gått ombord på en buss. Mennene går etter hverandre inn på bussen. Den bakerste har fått ansiktet sitt sensurert, noe som fører til at vi avislesere utelukker denne personen som hovedperson i reportasjen. Den forreste mannen kan, ut i fra bildetekst og tittel, antas å være hovedpersonen, Kjetil Rusvik. Dette bildet sier oss leserne kanskje ikke så mye ved første øyekast. Men når vi leser tittelen som forankrer bildet, blir vi kastet inn i hendelsen. Tittelen forteller oss at Kjetil blør fra nese og munn, og vi kan anta at det er den mørke fargen rundt munnpartiet til Kjetil. Kjetil har allerede blitt banket opp. Likevel er det ikke over. I følge tittelen skal han bli slått flere ganger (se utdrag 1 side 45), og vi følger Kjetil inn på bussen via bildene. Det har allerede skjedd noe, men det er også like før det skjer noe mer, og som teorikapittelet forklarer, er bilder tatt like før det skjer noe dramatisk ofte de bildene som er mest belastende på betrakteren (Borgersen 2002:8). En effekt som ofte kalles for fotosjokk.

Vi lesere får ikke øyekontakt med Kjetil på det største bildet. Blikket til Kjetil er nemlig vendt nedover mot de fire mindre bildene som er plassert under det største bildet. Synsvinkelen til Kjetil danner en vektor (se side 34) ned mot de fire siste bildene, en effekt som gjør at vi lesere oppfatter at disse bildene tilhører Kjetil på en eller annen måte (Hågvar 2007:77). Kjetil ser ned på handlingen hvor han selv skal ha blitt utsatt for vold.

De fire siste bildene på disse to åpningssidene er i betydelig mindre størrelse enn det første, men er likevel av en forholdsvis stor størrelse. Disse bildene

måler 12cm×9cm og er plassert som en filmstripe under det første bildet og teksten (som er plassert til høyre for det største bildet). På det andre bildet ser vi ryggen til Kjetil som går bakover i bussen. Det sitter flere folk på bussen og de har fått ansiktene sensurert. På det tredje bildet ser vi ut av den midterste døra på bussen. Det er to menn på bildet. Den ene står på utsiden av bussen og den andre er Kjetil som støtter seg til håndtakene på den åpne bussdøra, på vei ut. På det fjerde bildet ser vi at Kjetil som er på vei ut av bussen faller, og på det femte, og siste bildet, ser leseren bare bena til Kjetil, og det er tydelig at han ligger på bakken utenfor bussen. Papiraviser har ikke mulighet til å vise dynamiske bilder, eller videoer, men denne filmstripeeffekten kan fungere som en slags film i avisa. Som lesere får vi se hvordan Kjetil faller om på utsiden av bussen, og vi får følelsen av at vi er til stede som vitner. Bildene gjør at leseren kan se hendelsen med egne øyne. Kjetil står i det største bildet og ser mot disse fire mindre bildene, noe som også forsterker “filmstripeeffekten” nettopp fordi det ser ut som om Kjetil ser på filmstripa sammen med oss leserne.

4.3.2 Bildeteksten

Bildeteksten er plassert under det største bildet, men over de mindre bildene, og tilhører alle de fem bildene. Bildeteksten har en tittel som lyder:

Utdrag 2:

SKADET FOR LIVET

Vi er altså inne på temaet liv, og Kjetil får så store skader av hendelsen som bildene og teksten forteller om, at de vil følge ham livet ut.

Resten av bildeteksten forteller oss at bildene er fra bussens overvåkingskamera. Overvåkingskameraet blir ofte sett på som objektive observatører eller vitner og forsterker inntrykket av objektivitet. Bildene forankres i teksten og sammen forteller de hva som skjedde med Kjetil.

Bildeteksten fokuserer på Kjetil ved å nevne navnet hans flere ganger, og

4.3. LESERENS FØRSTE MØTE MED KJETIL

bruke pronomenet *han*, som peker tilbake på Kjetil. Når bildeteksten viser frem Kjetil på denne måten, så tidlig i reportasjen, kan vi lesere trekke konklusjonen at den usensurerte personen som går igjen på alle bildene er Kjetil, at dette er også hovedpersonen i teksten (Hellspong og Ledin 1997), og at reportasjen forteller om Kjetil og mishandlingen han ble utsatt for, noe som også omtales i bildeteksten.

Bildeteksten forteller videre:

Utdrag 3:

Etter å ha blitt slått og sparket i hodet, går Kjetil inn på bussen, til gjerningsmennene.

Denne beskrivelsen støtter opp under reportasjens tittel (se utdrag 1 side 45). Samspillet mellom bildeteksten og tittelen skaper koherens fordi de refererer til hverandre. De forteller om at Kjetil blir banket opp flere ganger av de same personene. Tekster som refererer til hverandre på denne måten er med på å gjøre historien troverdig. Som nevnt, ser vi på bildet at Kjetil blør, slik som bildeteksten bekrefter, vi ser også at han går bakover i bussen. Også dette forankres og bekreftes i bildeteksten, via siste del av utdraget over. Bildeteksten avløser (se side 29) også bildet når den bekrefter det er Kjetil som er avbildet, og forteller at Kjetil allerede har blitt slått.

4.3.3 Den spesielle tittelen

Tittelen til denne reportasjen er en noe spesiell tittel (se utdrag 1, side 45) Mesteparten av tittelen har hvit skrift, men deler av den har fått rød skrift, og har en større skriftstørrelse enn resten. Det som er spesielt med tittelen er at den røde teksten kan separeres fra den hvite og likevel danner den en setning som oppsummerer hendelsen som reportasjen forteller oss lesere om på disse to åpningssidene. Den røde teksten danner setningen:

Utdrag 4:

banket ham opp, igjen

Den store skriftstørrelsen, den røde fargen og ordene “banket” og “igjen” har en dramatisk effekt og gjør at vi lesere får medfølelse for Kjetil som blir utsatt for vold gjentatte ganger.

4.3.4 Ingressen og anslaget

Ingressen⁴ lyder:

Utdrag 5:

**Klokken 23.20 den 7. januar
2005 kjører buss nr. 80 fram
på Holmlia stasjon.**

En gruppe mennesker venter på å gå inn,
deriblant Kjetil Rusvik.

**Han skal overleve natten. Men han skal
miste livet.**

Det er den første setningen (fet skrift) som jeg vil definere som anslaget i reportasjen. Her får vi lesere informasjon om tid, sted og situasjon, uten at anslaget avslører hva som kommer til å skje. Ingressen til reportasjen starter med en scene som tilhører begynnelsen av historien om Kjetil som ble mishandlet. Men historien om mishandlingen er en liten del av fortellingen om hele Kjetils liv, som reportasjen også meddeler oss lesere. Åpningssidenes funksjon er å fange blikket til leseren og få han til å lese reportasjen. Overvåkningsbildene starter opp en emosjonell prosess hos leseren som fører til at leseren blir om og leser anslaget og ingressen. Anslaget til denne reportasjen ligger i ingressen og fungerer som en oppbygging til det dramatiske som kommer til å skje senere i reportasjen. Anslaget er en del av den klassiske dramaturgiske modellen som journalister gjerne bruker i reportasjesjangeren (Kolstad 2002:25). I dette tilfellet beskriver anslaget en hverdagslig situasjon, hvor en gruppe mennesker på Holmlia stasjon venter på at bussen skal ankomme holdeplassen. Den bygger opp til at noe skal

⁴I denne reportasjen er det vanskelig å skille ingressen fra brødteksten. Jeg regner ingressen fra “Klokken 23.23 den 7. januar [...]” til og med “Men han skal miste livet” på side 20 i reportasjen.

bryter denne hverdagslige konteksten med en dramatisk hendelse.

Hele ingressen bygger på rekonstruksjon, en metode som gjør ingressen effektiv. Både bussholdeplassen og bussen er navngitt, og vi lesere får informasjon om dato og klokkeslett. Denne informasjonen gjør at vi kan sted- og tidfeste hendelsen, et grep som gjør reportasjen troverdig. Journalisten har ikke selv vært *på stedet* denne natten og har ikke hatt mulighet til selv å observere situasjonen på bussholdeplassen før bussen ankom. Det han kan ha hatt tilgang til er domsavsigelsene fra retten og videoopptaket fra overvåkningskameraene på bussen, men det står ikke noe om hans tilgang til disse konkrete kildene i reportasjen.

Fra å studere førsteinntrykket reportasjen gir oss lesere går jeg videre til å undersøke stemmefordeling, og stemmenes presentasjon av hovedpersonen i reportasjen.

4.4 Kjetil

Hovedpersonen Kjetil blir introdusert til oss leserne på åpningsssidene, i ingressen og i begynnelsen av brødteksten. På disse introduksjonspunktene kan vi se at Kjetil blir presentert med forskjellige identiteter: Kjetil Rusvik, Kjetil, han, offer for slag og spark, en av mange i en gruppe mennesker, og en som har fått nytt liv. Kjetil Rusvik, personens fulle navn, gir leseren informasjon om at dette ikke er en offentlig, kjent person. Navnet gir ingen assosiasjoner til for eksempel en kongelig eller en kjent skuespiller. Personer i reportasjen som bruker Kjetils fulle navn, sier noe om relasjonen de har til Kjetil. De har ikke et personlig forhold til ham, men møter Kjetil i en profesjonell setting og er sannsynligvis i en arbeidsrelatert situasjon når de har kontakt med Kjetil. Derimot sier benevnelsen “Kjetil” at vedkommende som bruker denne benevnelsen har et personlig forhold til Kjetil.

I reportasjen er det moren og broren til Kjetil, Kjetils forsvarer, Helseth, samt VG HELG som bruker fornavnet til Kjetil. VG HELG er ikke personlig venn med verken Kjetil eller med oss lesere, men ved å bruke fornavnet til Kjetil

gir dette inntrykk av at både VG HELG og vi leserne skal bli personlig kjent med Kjetil. Etter å ha blitt introdusert på åpningssidene og i ingressen, blir Kjetil ofte omtalt med fornavn i brødteksten og bildetekstene, med mindre det er autoritetspersoner eller domsavsigelser som omtaler ham, men også da kan det forekomme at Kjetil blir omtalt med bare fornavnet. Journalisten bruker fornavnet til Kjetil gjennomgående i reportasjen. Unntaket er når Kjetil blir introdusert til oss lesere. Altså i tittelen, ingressen, i “overskriften” i den negative satsen på side 20 og i begynnelsen av brødteksten. Bruken av fornavnet til Kjetil er tegn på at journalisten har personlig kontakt med Kjetil, til tross for at han er i en profesjonell setting hvor han selv er på jobb. Forskjellen på journalistens og de andres jobb, er at jobben til journalisten går ut på å komme tett på personene i reportasjen, spesielt hovedpersonen, slik at vi lesere også kommer nært på hovedpersonen. Derfor blir det unaturlig at journalisten skal omtale Kjetil med fullt navn gjennom hele reportasjen.

4.4.1 Kjetils stemme

Kjetil er hovedpersonen i denne reportasjen, men likevel får han ikke selv stor plass til sin direkte stemme i teksten. Med direkte stemme mener jeg direkte tale, via siteringer. Det som blir sagt om Kjetil og hans liv blir ytret av stemmen til moren, broren, eller fagpersoner, men ikke Kjetil. Den eneste direkte talen ytret av Kjetil, vel og merke som vi leserne får kjennskap til, er mot slutten av reportasjen (side 25). I følge reportasjen spør journalisten Kjetil han kun har én fungerende arm og Kjetil svarer på spørsmålet:

Utdrag 6:

-Den fungerer jo... fungerer av og til,
sier han på utpust.

-Hva liker du best?

-Av mat? Jeg vet ikke.

Mor Ruth kommer inn.

-Pust inn, nå. Ta en pust inn, og hold
pusten, før du snakker.

4.4. KJETIL

Da Kjetil selv får komme til orde i reportasjen, er temaet noe helt annet enn mishandlingen, som reportasjen lokker leseren med. Denne sekvensen handler om armen til Kjetil og hva han liker å spise, og det er kun et lite utdrag.

All omtale av Kjetil går via journalistens observasjoner, andres direkte og indirekte stemmer i teksten og bildene av Kjetil. På bildene av Kjetil er det tydelig at noe er galt med den ene armen hans. På både side 20, 21, 23 og 25 i reportasjen, er det lett å finne visuell støtte til påstanden om Kjetils ubrukelige arm i bildene. På disse bildene er venstrearmen hans alltid er bøyd i samme vinkel og neven er knyttet, i motsetning til den høyre armen hans som er i aktivitet i flere av bildene (for eksempel på side 21 og 27).

4.4.2 De andre stemmene i reportasjen

Andre stemmer i teksten tilhører aktører som fremtrer i form av sin profesjonelle skikkelse som forsvarere, kommunalsjef, politiker og miljøarbeider. I følge journalistens kommentar i VG HELG er flere av disse stemmene på besøk hos Kjetil mens journalist og fotograf også er der, men ingen av disse stemmene har fått plass på noen av bildene som er i reportasjen. To av de tiltalte i saken får en liten stemme hver, men da de ikke ønsker å uttale seg om saken, er det vanskelig å gi dem mer plass. Likevel sier det noe at de i det hele tatt har fått plass i reportasjen, til tross for at de ikke ønsker å uttale seg. De siktede er heller ikke med på (overvåknings)bildene i reportasjen, men de får likevel en plass i bildeteksten på åpningssidene (side 18 og 19).

Når en autoritetsperson, som for eksempel kommunalsjefen i notatet på side 24 i reportasjen, uttaler seg, omtales Kjetil med både for- og etternavn, eller bare etternavn. Grunnen til dette er at disse personene møter Kjetil i en formell kontekst hvor de ikke har noen personlig relasjon til Kjetil.

4.5 Et liv, flere liv og dødelig

Temaet “liv” blir tidlig introdusert i reportasjen. Allerede på åpningssidene, i tittelen til bildeteksten, blir begrepet “livet” brukt. Temaet følges opp på side 20 både i bildetekst og i brødtekst. Her er det Ruth, moren til Kjetil, som kommer til orde og det første hun snakker om er livet (-ene) til Kjetil. Ruth har også siste ord i denne reportasjen. Hun får lov til å avslutte reportasjen i bildeteksten på side 27, og også i avslutningen er temaet “liv”. Selv om denne bildeteksten muligens blir lest før brødteksten, er den fysisk plassert etter reportasjens byline og det kan derfor defineres som at hun får siste ord i reportasjen.

Men før Ruth får komme til orde i brødteksten, introduserer ingressen temaet liv på side 20:

Utdrag 7:

Han skal overleve natten. Men han skal miste livet.

Uten å avsløre hva som skjer videre på bussturen, forbereder reportasjen leseren på at det kommer til å skje noe dramatisk. Ved bruk av begrepene “overleve” og “miste livet” hentyder reportasjen til at det dramatiske som kommer til å skje vil ha livsendrende konsekvenser for Kjetil.

Vanligvis når uttrykket “mistet livet” står skrevet i avisa betyr det at noen har omkommet. I denne reportasjen er ikke dette tilfellet. Kjetil lever, men han mistet det livet han en gang hadde. Hadde det derimot stått skrevet: “han mistet livet”, kan det være at leseren ville tolke utsagnet dit hen at Kjetil døde, som følge av mishandlingen. Utsagnet er uvanlig har derfor den effekten at det vekker interesse hos leseren. Her kan det virke som det eksisterer en oppskrift eller en definisjon på hva det vil si å ha et liv. Det kan tolkes dit hen at reportasjen ønsker å gjøre et skille mellom det å leve, og det å ha et liv.

I følge morens stemme i reportasjen har Kjetil fått nytt liv to ganger, noe

4.5. *ET LIV, FLERE LIV OG DØDELIG*

som gjenspeiles i bildene på denne siden. Det første bildet viser Kjetil i barndommen, ikledd hockeyutstyr. Det neste bildet viser tenårings Kjetil, men skinne på benet, dette representerer det første nye livet til Kjetil, som ble en realitet etter mopedulykken han ble utsatt for. Det siste bildet viser dagens Kjetil. Her ser vi også den påståtte ubrukelige armen til Kjetil.

Moren får uttrykke seg i bildeteksten til det første bildet på side 20:

Utdrag 8:

TALENT: Som ung spilte han ishockey.
Pokalene i stua og bildene forteller hvor
godt han likte det. - Han hadde det så
travelt med å leve, forteller moren.

Hun snakker om Kjetil i preteritumsform, på den måten kategoriserer hun barnet Kjetil som et menneske, mens hun ved bruk av ordet “hadde” implisitt kategoriserer dagens Kjetil som et objekt som ikke lenger lever et liv. Dette speiler tilbake på at hun mener Kjetil har fått nytt liv to ganger. Og at etter den siste gangen har han ikke lenger noe liv, han bare er, uten at han lever.

Det tilhørende bildet viser en ung Kjetil i hockeyutstyr. Sett i kombinasjon med bildeteksten er altså et liv for Kjetil å spille hockey. Dette forsterkes når moren presiserer at dette var en aktivitet Kjetil trivdes med.

På side 23 i reportasjen får Kjetils bistandsadvokat, Gunnar Ness ordet:

Utdrag 9:

-En veldig tragisk sak, både for Kjetil og
de som ble dømt. Alle fikk ødelagt livene på
den bussturen.

Kjetils bistandsadvokat snakker også om temaet “liv”. Ness tilskriver en offerposisjon ikke bare til Kjetil, men til alle de involverte partene i bussulykken. I følge reportasjen har journalisten gitt de dømte guttene muligheten til å få sin egen stemme i reportasjen, men på side 23 velger de å avvise “invitasjonen”. Det er heller ingen bilder av guttene i reportasjen. Det kan være det er bilde av guttene på det første lille bildet på side 18, men

KAPITTEL 4. ANALYSE

bildeteksten sier ikke noe om dette. Mangelen på bilder av guttene kan være med på å understreke at også de har “mistet” livet sitt. Selv om guttene selv ikke ønsker å vise seg i reportasjen får de likevel en stemme gjennom Ness. Han snakker ikke kun om sin klient, Kjetil, som offer i saken, men peker også på at guttenes liv ikke blir det samme igjen. Også guttene har pådratt seg konsekvenser som vil følge dem livet ut.

Reportasjen består av mange ytringer som kan gjøre inntrykk på leseren og påvirke meningsskapingen mellom reportasjen og leseren. På side 21 i reportasjen er det et uthevet sitat som kan virke som stammer fra en autoritets person:

Utdrag 10:

**-Han var dødelig
såret da han gikk
på den bussen.**

Dette utdraget er også å finne i brødteksten på side 22⁵. Men på side 21 er dette sitatet et av de elementene som fanger blikket til leseren først. Det har en betydelig større og fetere skrift enn resten av brødteksten, og det er understreket med en rød, tjukke strek. Det er tydelig dette er et sitat, det kan sees via sitatstreket, men det er ikke oppgitt hvem som uttrykker dette. Som nevnt blir sannsynligvis dette sitatet lest tidlig, både med tanke på at det er på disse to sidene (20 og 21) reportasjen begynner å fortelle selve historien, og med tanke på de visuelle kvalitetene ved sitatet. Innen vi lesere får lest det uthevede sitatet har vi sannsynligvis ikke skaffet oss mer informasjon om saken enn det som blir gitt på åpningssidene og i bildene og bildetekstene på disse to sidene. Mangelen på informasjon kan gjøre at vi lesere får et inntrykk av at sitatet er uttrykt av en autoritetsperson i og med at utsagnet inneholder en medisinsk vurdering. En slik vurdering krever at den stammer fra en medisinsk fagperson om den skal være valid. Ingen av de uthevede

⁵Utdraget er hentet fra det uthevede sitatet på side 21.

4.5. *ET LIV, FLERE LIV OG DØDELIG*

sitatene i reportasjen synliggjør kilden. Det er lett å tro at dette sitatet stammer fra en fagperson som vet hva han snakker om, og sitatet gjør derfor et sterkt inntrykk på oss lesere. Begrepet dødelig gjør ofte et visst inntrykk på folk når det blir nevnt. Det sier noe om hvor dårlig stand Kjetil var på det tidspunktet han gikk på bussen. Allerede på åpningssidene kommer det frem at Kjetil blør. Kombinasjonen av ordet dødelig og den tykke røde streken kan gi assosiasjoner til Kjetils blødning og forsterke inntrykket av sitatet. Men på side 22 kommer det frem at det er Ruth, moren til Kjetil, sitt utsagn. Denne avsløringen kan gjøre at det uthevede sitatet på side 21 mister autoritet. Men om reportasjen har klart å gjøre stort nok inntrykk på oss lesere, er det ikke sikkert vi reagerer på at det ikke er en fagkyndig person som har uttalt seg om tilstanden til Kjetil her.

Dette uthevede sitatet er det første som forekommer i reportasjen. Sitatet med den røde streken i kombinasjon med det røde som er å finne i tre av fire bilder på disse sidene forsterker begrepene “overleve” og “miste livet” i utdrag 8.

Det største bildet på åpningssidene viser Kjetil rett etter han gikk på bussen. Dette bildet i kombinasjon med sitatet gjør at vi lesere er med på og observerer hendelsen. Sitatet kan fungere som en avløsning for bildet.

På side 23 siteres støttekontakten til Kjetil:

Utdrag 11:

«Kjetil ligger for døden på Ullevål,» sa støttekontakten.

Dette sitatet er noe spesielt. Legg merke til anførselstegnene. I andre sitat i reportasjen er det ofte brukt sitatstrek foran siteringer. Sitatstrek viser at sitatet på en eller annen måte er omskrevet⁶ Anførselstegn derimot, er et sjeldent fenomen i avisa, men brukes når siteringen er ordrett og gjerne til å belyse selve språket i siteringen (Hågvar 2007:88). Selv om vi lesere ikke er klar over at anførselstegn betyr ordrett sitering, kan det likevel ha en effekt

⁶For eksempel for å få sitatet til å passe inn i reportasjen, eller rett og slett for å bedre språket (Hågvar 2007:88).

KAPITTEL 4. ANALYSE

på oss. Anførselstegnene gjør, i dette tilfellet at sitatet skiller seg ut fra de fleste andre siteringene i reportasjen, i tillegg er dette uttrykket markert med fet skrift og er derfor med på å forsterke assosiasjonene til begrepet “døden”.

Det er ingen bilder på disse to sidene som forankrer eller avløser utsagnet til støttekontakten. Men på side 24 er det et bilde som er tatt rett etter mishandlingen av Kjetil. Dette bildet er, etter kvaliteten å dømme, et mobilbilde. I følge bildeteksten er dette bildet fra ulykkesnatten, og viser en politimann foran en politibil og ambulanspersonell som behandler en person. Personen ligger på en bære og er, i følge bildeteksten, Kjetil. Politibetjenten og de to ambulansarbeiderne ser ned mot baren og danner vektorer som rammer inn hovedpersonen i reportasjen. Synet av både politi, ambulanspersonell, Kjetil og en bære i samme bilde forsterker effekten av utsagnet til støttekontakten i utdraget over. Bildet avløses i bildeteksten:

Utdrag 12:

ULYKKNATTEN: Politiet trodde først Kjetil var full, men da han besvimte, kontaktet de ambulansen. På Ullevål ble det konstatert hjerneblødning, men de unnlot å operere inntil dagen etter, fordi de antok han ville dø innen kort tid.

Bildeteksten forankrer bildets påstand om at både politi og ambulanspersonell var til stede ulykkesnatten. I følge bildeteksten tok det tid før Kjetil fikk medisinsk hjelp fordi politiet trodde han var full. Denne bildeteksten forsterker dramatikken i det uthevede sitatet i utdrag 11.

Ullevål er den aktive aktøren i bildeteksten, ved at de velger å ikke operere Kjetil, og de antar at han vil dø. Og med dette forsterker offerrollen og hjelpeløsheten til Kjetil. Kjetil får altså ikke hjelp når han trenger det mest. Bildeteksten hevder Ullevål trodde han ville dø innen kort tid og forsterker med dette utsagnet om at han var dødelig såret. Hvem påstandene i bildeteksten kommer fra står det ikke noe om.

4.6 Kjetil, et vanlig menneske?

I reportasjen brukes det plass til å fortelle at Kjetil er en vanlig person som ikke skiller seg fra “alle andre”. Men det brukes også plass til å vise en kontrast til “vanlige Kjetil”. Noen eksempler på kontrasten mellom disse to fremstillingene av Kjetil har allerede blitt vist i denne analysen, men flere eksempler vil bli presentert i denne seksjonen.

Ingressen (se utdrag 5 side 49) til reportasjen er en rekonstruksjon av natten Kjetil ble mishandlet og brukes til å presentere Kjetil som en hvem-som-helst:

Utdrag 13:

En gruppe mennesker venter på å gå inn,
deriblant Kjetil Rusvik.

Ingressen forteller leseren om en tilfeldig sammensatt gruppe mennesker som står og venter på at bussen skal ankomme holdeplassen. Fra denne gruppen med mennesker er det én person som blir “plukket ut” og navngitt i teksten: Kjetil Rusvik. Det er hittil ingenting i reportasjen som tilsier at han på en eller annen måte skiller seg fra de andre menneskene på stedet. Han blir fremstilt som en av mange. Som nevnt tidligere, når et egennavn blir presentert tidlig i teksten, kan leseren anta at den navngitte er hovedpersonen i fortellingen. Rekonstruksjonen beskriver en scenen fra en hverdagslig situasjon og setter en stemning. De fleste mennesker har vært i en bussholdeplass-situasjon en eller annen gang, og kjenner seg igjen i denne dagligdags konteksten. Beskrivelsen av en slik dagligdags situasjon skaper assosiasjoner til noe dagligdags, noe “normalt” som “alle” gjør. Når Kjetil da befinner seg i denne situasjonen blir det naturlig for leseren å tenke at Kjetil er “normal”, en hvem-som-helst, en tilfeldig utvalgt.

Men det er de to siste setningene i ingressen som risikerer å sette følelsene til leseren i sving:

KAPITTEL 4. ANALYSE

Utdrag 14:

Han skal overleve natten. Men han skal miste livet.

Disse to setningene står skrevet i fet skrift og gir en dramatisk effekt til innholdet i setningene. Kjetil har allerede blitt posisjonert som et tilfeldig utvalgt, vanlig menneske, og de to øverste bildene på side 20 og plakatene og pokalene på side 23 vitner om at Kjetil ikke skilte seg ut fra andre vanlige mennesker.

Reportasjen gir i brødteksten, på side 21, Kjetil menneskestatus gjennom å gi Kjetil handlingsrom til å utføre aktiviteten å flytte:

Utdrag 15:

Etter fem år flytter Kjetil for seg selv.
Moren håper at han vil få mer hjelp fra kommunen hvis han ikke bor sammen med henne.

For forsikringspengene kjøper han leilighet i første etasje i samme borettslag som henne.

Kjetil er altså kapabel til å flytte selv og trenger ingen til å flytte for seg. Han flytter også for seg selv, ikke inn til noen andre. Kjetil blir her fremstilt som et selvstendig menneske som kjøper sin egen leilighet, uten hjelp fra andre. Likevel er det noe som kan defineres som uvanlig. For det første er det, i følge reportasjen, forsikringspenger og ikke egne, eller deler av egne penger han bruker for å kjøpe bolig. Vil det si at om han ikke hadde fått forsikringspenger hadde han ikke flyttet hjemmefra? For det andre flytter han ikke så langt fra morens bolig. Det er ikke nødvendigvis noe uvanlig med å bo nær familien, men sett i lys av andre detaljer kan det virke som om ikke alt er såkalt normalt. Kjetil får også hjelp fra kommunen, men ikke nok i følge reportasjen. Det er moren til Kjetil som håper han får mer hjelp fra kommunen hvis han ikke lenger bor hos henne, og ikke Kjetil selv som ønsker mer hjelp. Likevel er det Kjetil selv som kjøper leilighet, denne gang. En motsetning til når han flytter for andre gang (se utdrag 51 side 79), da

4.6. KJETIL, ET VANLIG MENNESKE?

er det er moren som kjøper leilighet til Kjetil.

På side 23 i reportasjen beskrives Kjetils opphold på rehabilitering:

Utdrag 16:

Det første halvannet året lå han på Høyås
bo- og rehabiliteringssenter.

Høyere opp på siden er det et bilde av Kjetil hvor han har blitt heist opp i en personheis⁷ som henger over sengen hans. Rundt han står det tre kvinner. Den ene kvinnen har av bildeteksten fått tittel som sykepleier, mens de to andre kvinnene blir kun navngitt. Den ene av "tittelløse" kvinnene har på seg en helsesektoruniform som er identisk med uniformen til sykepleieren, og vi kan derfor gå ut i fra også denne kvinnen er ansatt på rehabiliteringssenteret. Den siste kvinnen er kledd i sivile klær, men etter hennes handling og plassering i bildet å dømme, er også hun en fagperson. Hun er plassert midt i bildet, og det ser ut som hun er fysisk høyere enn den andre tittelløse kvinnen. Plasseringen av den sivilkledd kan være signaler på at hun er den som kontrollerer situasjonen, og rollen til de to uniformerte kvinnene er å adlyde henne. Sykepleieren er plassert til venstre i bildet. Hun har fjernkontrollen til personheisen i hånda, men er ellers passiv i forhold til de to andre kvinnene. Den andre uniformerte kvinnen er plassert til høyre i bildet, og fysisk lavere enn den sivilkledd. En slik plassering av mennesker i et bilde kan understreke rollefordelingen mellom menneskene. For eksempel kan det hende den sivilkledd har en utdannelse innen helsefaget, mens den uniformerte er ufaglært assistent. Kjetil er plassert i midten av bildet. De to kvinnene som står på hver sin side av Kjetil danner hver sin linje som er med på å ramme inn kroppen til Kjetil. Hodet til Kjetil blir rammet inn av personheisen. Blikket til alle de tre kvinnene er rettet mot Kjetil. Innrammingen og vektorene som kvinnene lager rammer inn Kjetil, og gjør dermed at han blir hovedelementet i bildet. Bildets tilhørende bildetekst lyder:

⁷En heis som (i dette tilfellet) er festet i taket og som brukes til forflytning av pasient/bruker fra seng og over i rullestol.

KAPITTEL 4. ANALYSE

Utdrag 17:

HARD KAMP: Mens rettssaken pågikk i Oslo i august 2005, var Kjetil på pleiehjemmet og trente seg opp igjen fra sykesengen til rullestolen. Til v. sykepleier Olga Killi, Gry Andersen Sunås og May Bruvik.

Bildeteksten forankrer og avløser bildet. Det er lett å se at Kjetil får hjelp fra helsearbeidere, men det er ikke mulig å se at det som foregår i bildet er at han trener seg opp. Bildet på side 25 støtter derimot ikke utsagnet i denne bildeteksten. På side 25 er det bilde av Kjetil på vei inn i rettssalen i samme tidsperiode som han angivelig skal ha vært på rehabilitering, i følge bildeteksten på side 23.

På side 26 uttrykker Are Helseth, lege, stortingsrepresentant for Ap og sitter i helse- og omsorgskomiteen på Stortinget, seg:

Utdrag 18:

-Kjetil skjønner hva vi sier og hører alt vi sier, sier han og vender seg til Kjetil.

Han objektiviserer Kjetil ved å snakke om han i tredjeperson, til tross for at han, i følge reportasjen, er på besøk hos Kjetil og har mulighet til å snakke til Kjetil.

Helseth bryter objektiviseringen av Kjetil ved å henvende seg direkte til Kjetil når han sier:

Utdrag 19:

-Du har et språk og vil ha glede av å kunne trene på det. Du trenger hjelp fra gode fagfolk, Kjetil, og stabilitet i oppfølging.

Du har mye å lære, men det er rett og slett for få logopeder, beklager legen og politikeren.

Reportasjen har allerede konstatert at Helseth har vendt seg mot Kjetil.

4.6. KJETIL, ET VANLIG MENNESKE?

Kroppsspråket, den gjentakende bruken ordet “du” og bruk av fornavnet til Kjetil i dette utsagnet, viser at Helseth snakker til Kjetil, men han gir likevel ikke Kjetil noe handlingsrom. Helseth setter seg inn i Kjetil og hans situasjon ved å presentere en løsning på Kjetils språkproblem. I reportasjen bestemmer Helseth hva Kjetil trenger, men han fraskriver seg ansvar og makt for å kunne gjøre noe med problemet. Det er ingen bilder i reportasjen som er med på å vise eller bekrefte denne hendelsen, eller at Helseth i det hele tatt er hos Kjetil. Fraværet av disse bildene har en effekt som er med på å forsterke påstanden om mangel på logoped, og annen hjelp.

4.6.1 Kjetil som barn og tenåring

På side 20 i reportasjen er det et bilde av Kjetil fra da han var barn. På bildet har han et passivt aktivitetsnivå som innebærer at han sitter stille, men klærne han har på seg tyder på at han var en aktiv hockeyspiller på denne tiden, slik bildeteksten hevder. I bildeteksten er det Ruth som får uttrykke seg. Kjetil blir tilskrevet rollen som et menneske med handlingsrom:

Utdrag 20:

TALENT: Som ung spilte han ishockey.
Pokalene i stua og bildene forteller hvor
godt han likte det. - Han hadde det så
travelt med å leve, forteller moren.

Kjetil selv får ikke fortelle hvor godt han likte å spille hockey, som moren hevder. Derimot gir reportasjen “ordet” til bilder og pokaler som befinner seg i stua til Kjetil. Bildet av Kjetil er et privatfoto. På side 23 er det bilde av plakaten som henger på veggen til soverommet til Kjetil. På veggen henger det også et par bilder som viser noen hockeyspillere, men hvorvidt dette er Kjetil eller ikke sier ikke bildeteksten noe om. Det bildeteksten derimot sier noe om er at bildene av Kjetil som henger på veggen er fra før ulykken:

KAPITTEL 4. ANALYSE

Utdrag 21:

MINNER: På veggen på soverommet hans henger bilder av ham før ulykkene, en hilsen fra Elisabeth Andreassen, og en pinupkalender.

Bildeteksten presiserer at bildene som henger på veggen er minner fra før ulykken (etter de andre bildetekstene på siden å dømme, er det mopedulykken det er snakk om), men reportasjen nevner ikke noe om minner fra etter ulykken. I reportasjen er det kun ett privatfoto av Kjetil i tiden mellom mopedulykken og mishandlingen, pluss to pressebilder som er fra tiden Kjetil var på rehabilitering etter mopedulykken. Privatbildet av Kjetil er å finne på side 20 og viser, i følge bildeteksten, Kjetil foran ambulanshelikopteret med en av mennene som reddet han etter mopedulykken, men det er ingen bilder i reportasjen som viser mopeden til Kjetil.

Bilde av de nevnte pokalene er å finne på side 24 i reportasjen. Bildet viser tre pokaler: en med en hockeyspiller, en med en syklist, og en pokal hvor det er vanskelig å identifisere hvilken idrett den stammer fra. Bildeteksten til dette bildet lyder:

Utdrag 22:

HYLLEN: -Kjetil var et stort idrettstalent.
Etter ulykken måtte alt trenes opp igjen,
forteller moren.

Moren hevder Kjetil var et idrettstalent. Bildeteksten forankrer utsagnet om at Kjetil har drevet med idrett, og avløser med utsagnet om at han måtte trene seg opp igjen etter ulykken.

Samspillet mellom bildene og teksten om Kjetil og hans idrettskarriere skaper en sterk kontrast til bildet på side 21, hvor han sitter i rullestol og den fete, store og delvis røde teksten som står skrevet i den negative satsen på side 20:

4.6. KJETIL, ET VANLIG MENNESKE?

Utdrag 23:

**Fem år etter
mishandlingen
er Kjetil
Rusvik (36)
pleietrengende
døgnet rundt.**

Den røde teksten markerer uttrykket “døgnet rundt” og forsterker dermed effekten av kontrasten mellom livet til Kjetil som idrettsutøvende barn og som rullestolavhengig voksen.

I brødteksten er det ikke nevnt noe om idrettskarrieren til Kjetil. Brødteksten tar ikke for seg livet til Kjetil før mopedulykken, annet enn å nevne at han hadde fått lærlingplass og at han lånte bort mopeden sin til en kamerat den samme dagen som mopedulykken. Kameraten er ikke avbildet i reportasjen, og det er heller ikke snakk om han senere i livet til Kjetil.

4.6.2 Kjetil som voksen

På side 21 snakker Ruth om tiden like før Kjetil blir utsatt for mishandlingen. Hun fremstiller Kjetil som en selvstendig mann, som tar sine egne valg, men som likevel har støttekontakt (det kommer frem på side 22), går på arbeidstiltak og ikke er inneforstått med at han ikke får lønn, og som det er noe galt med:

Utdrag 24:

-Kjetil ville ikke bare følge meg, han ville være en selvstendig mann.

På den tiden kontaktet han meg minst mulig for å få hjelp, men han hadde få andre han kunne spørre. Det var ikke enkelt.

Etter år med trening er det få som i 2005 kan se at det er noe galt med Kjetil. Han halter kanskje litt, og snakker litt saktere enn andre. Men han er ute og går.

Hver lørdag besøker han besteforeldrene på Enerhaugen i Oslo. Han står opp om morgenen og drar på arbeidstiltak [...]. En dag går det opp for ham at han ikke får lønn for jobben. Han får uføretrygd, ja. Men ikke lønn som alle andre.

Ruth snakker om at Kjetil ønsket å være selvstendig, men sier ingen ting hvorvidt han ønsker å være selvstendig i dag. Hun fremstiller Kjetil som en person som selv velger i hvor stor grad han ønsker kontakt med moren. Hun peker også på at det *er* noe galt med Kjetil, men at det er vanskelig for andre å oppdage hva det er som er galt med ham. Gangen og taleferdighetene er skadene som blir trukket frem. Reportasjen peker også på at han står opp om morgenen. En handling det er vanlig å utføre for de fleste med et “normalt” liv. Hvorfor det tydeliggjøres i reportasjen at Kjetil gjør det samme viser at Kjetil utfører noen av de samme aktivitetene som vanlige folk, men dette er en aktivitet det er en selvfølge at blir utført, derfor fungerer utsagnet samtidig som en peker mot at Kjetil ikke er så vanlig som først presentert i reportasjen.

I reportasjen er det ingen bilder av Kjetil som voksen før mishandling fant sted.

4.7 Objektet Kjetil

4.7.1 Kjetil etter mishandlingen og frem til i dag

Kjetil blir objektivisert når reportasjen forteller om hva som skjedde med Kjetil etter ulykken. Han blir presentert som et objekt som blir flyttet rundt på av andre. Kjetils egne tanker og følelser kommer ikke frem i reportasjen og blir derfor utilgjengelige for oss lesere:

4.7. OBJEKTET KJETIL

Utdrag 25:

Det første halvannet året lå han på Høyås

bo- og rehabiliteringssenter. I helgene tok moren ham med hjem. Han ble satt i en rullestol, og hun trakk ham opp de tre trappe-
petrinnene til leiligheten.

Utdrag 26:

Kjetil vil snakke. Men han klarer ikke lenger å synkronisere pust og tale.

Reportasjen tegner et bilde av Kjetil som om han forfaller. Ved å bruke ordet “lenger” viser reportasjen at tilstand til Kjetil har blitt verre. Å snakke er en handling han tidligere klarte å utføre, men han ikke nå lenger.

Kjetil blir omtalt som et hjelpeløst menneske på side 20:

Utdrag 27:

Moren Ruth
kjøpte den til ham for fire år siden, blant
annet for en del av erstatningen på han ble
tilkjent.

Her er det snakk om Kjetils penger, men det er moren som er den aktive aktøren og det er hun som aktivt bruker pengene til å kjøpe en leilighet til Kjetil, som her blir en passiv aktør.

Passiviseringen av Kjetil fortsetter når reportasjen på den samme siden presenterer erstatningssummen Kjetil fikk av lagmannsretten:

Utdrag 28:

Lagmannsretten ga ham en erstatning på
totalt 3,2 millioner kroner. Av disse har han
fått 1,2 millioner. Resten risikerer han å
aldri få.

Reportasjen fortsetter å fremstille Kjetil som den passive aktøren. Han får erstatning i motsetning til å motta, som er en aktiv handling. Lagmannsretten

blir den aktive aktøren når det er de som gir erstatningen til Kjetil.

4.7.2 Offeret Kjetil

På side 21 i reportasjen befinner det seg et stort bilde av Kjetil. Bildet er tatt utendørs av VG HELGs fotograf. Kjetil sitter i en rullestol som han kan styre selv, men i følge bildeteksten er det ikke lett for Kjetil å kontrollere rullestolen. I bildets bakgrunn befinner det seg en rød buss. På en måte forteller dette bildet historien om voldsofferet Kjetil. Kjetil blir objektet i bildet og får mening i kraft av bakgrunnen, som er bussen. Kjetil var en gang kapabel til å benytte seg av bussen fordi han kunne gå, men i dag må han sitte i en rullestol som han selv må manøvrere. Han har ikke lenger mulighet til å benytte seg av busstilbudet. På bildet er det kun den bakre delen av bussen som er synlig. Resten har “kjørt ut av bildet” og det ser ut som om bussen har kjørt forbi Kjetil fordi han ikke lenger har mulighet til å benytte seg av dens tjenester. Bildeteksten støtter tolkningen om før og nå kontrastene i Kjetils liv:

Utdrag 29:

AVHENGIG AV HJELP: Etter den første ulykken kunne Kjetil gå selv. Nå sitter han i rullestol. På turene utenfor leiligheten sin forsøker han å styre den selv, men det er vanskelig med en ødelagt arm, og en arm som knapt fungerer.

Den ødelagte armen er godt synlig i bildet og det ser ut som Kjetil konsentrerer seg mens han forsøker å styre rullestolen. I følge bildeteksten foregår “rullestolturene” til Kjetil utenfor leiligheten hans. Dette er med på å gjøre før-og-nå-kontrasten større. Tidligere kunne Kjetil ta bussen dit han måtte ønske. I dag må han først lære seg å kontrollere rullestolen sin før han kan dra noe sted. Det er også begrenset hvor lang tur en “rullestoltur” kan strekke seg.

Jeg finner det verdt å nevne at dette bildet måler 31,5cm × 20cm og er dermed det største bildet i reportasjen. Som sagt, får dette bildet frem

4.7. OBJEKTET KJETIL

kontrastene mellom før og etter den natten Kjetil ble utsatt for mishandling og hvilke skader dette har påført ham, og fungerer derfor som en visuell oppsummering av reportasjen.

Samtidig med at VG HELG er på besøk hos Kjetil, er også politikeren Gunvor Eldegard hos Kjetil. Hun får en stemme på side 25:

Utdrag 30:

Gunvor Eldegard (Ap) sitter i Stortingets finanskomité og er også på besøk hos Kjetil.
-Jeg har lyst til å se om det går an at staten betaler ut mer av erstatningen enn det man gjør i dag. Personlig kjenner jeg at det ikke er rettferdig slik det er blitt for Kjetil, sier hun.

Eldegards stemme i reportasjen er formell i kraft av sin stilling som politiker. Hun kjenner sannsynligvis ikke Kjetil fra før, likevel blir ytringen hennes personlig når hun i følge reportasjen bruker uttrykk som “jeg har lyst til”, “personlig kjenner jeg” og “Kjetil”. Hun fremstiller Kjetil som et offer for urettferdighet, og hun fremstiller seg selv som personlig interessert i Kjetil og hans situasjon.

Utdrag 31:

Lagmannsretten ga ham en erstatning på totalt 3,2 millioner kroner. Av disse har han fått 1,2 millioner. Resten risikerer han å aldri få.

På side 20 forteller reportasjen om erstatningssummen Kjetil har fått utbetalt.

I ordet “erstatning” ligger det et krav om å ha status som et offer for en situasjon eller en handling. Når Kjetil har fått erstatning ligger det altså i begrepet at han har blitt utsatt for noe som har et negativt utfall for ham. Kjetils offeridentitet blir utvidet i neste avsnitt hvor det kommer frem at han ikke har fått utbetalt hele beløpet, og det er en mulighet for at han aldri

KAPITTEL 4. ANALYSE

kommer til å få utbetalt hele erstatningsbeløpet han har blitt tilkjent. Dette understrekes også i neste avsnitt:

Utdrag 32:

Bussturen var ikke første gang han ble skadet.

16 år tidligere, i 1990, er 17 år gamle Kjetil utålmodig. Drømmen er å bli gårdbruker

Kjetil var, i følge reportasjen en utålmodig tenåring, men det står ikke noen begrunnelse for dette utsagnet, ei heller kilden til utsagnet. Som 17-åring har Kjetil lærlingplass, noe som tyder på at han går på skolen, i likhet med 17 åringer flest. Han har også moped, noe som heller ikke er uvanlig for 17 åringer.

Reportasjen fraskriver Kjetil ansvaret for skadene han har pådratt seg både i forbindelse med mopedulykken, og mishandlingen. Kjetil ble skadet og blir fremstilt som et offer, for de to hendelsene.

Utdrag 33:

Mopeden med Kjetil har stor fart inn i en sving, den velter, og Kjetil kastes av sykkelen.

Reportasjen frigjør Kjetil fra alt ansvar for mopedulykken. Kjetil har, i følge reportasjen ingen kontroll over sykkelen. I følge reportasjen er det mopeden som har med Kjetil på tur og ikke omvendt. Reportasjen hevder det er mopeden som har stor fart og ikke Kjetil som lar mopeden ha stor fart. Det er mopeden som får skylden for velten, og det er heller ikke Kjetil sin skyld at han blir kastet av sykkelen. Dette utdraget er skrevet i fet skrift i reportasjen, noe som er med på å forsterke følelsen av Kjetil som offer.

Kjetils bistandsadvokat får tildelt plass til sin stemme på side 23 og 24 i reportasjen. Her bryter han opp deler av inntrykket leseren hittil har hatt av Kjetil som eneste offer i saken:

4.7. OBJEKTET KJETIL

Utdrag 34:

Også Jan Gunnar Ness, Kjetils bistandsadvokat, husker saken godt.

-En veldig tragisk sak, både for Kjetil og de som ble dømt. Alle fikk ødelagt livene på den bussturen.

Ness refererer tilbake til saken og ikke personen Kjetil. Dette er en indikator på hans rolle i saken hvor han opptrer som en profesjonell aktør med et oppdrag, og ikke som et menneske som er personlig innblandet i saken. Likevel er det et personlig preg i uttalelsen hans når han bruker fornavnet til Kjetil, og gjør leseren oppmerksom på at Kjetil ikke ble det eneste offeret i denne saken. Det skjer et brudd i teksten når han her får oss lesere til å reflektere over at gjerningsmennene også har måtte gå igjennom forandringer i livet sitt som et resultat av denne saken. Utsagnet til Ness gjør at vi blir utfordret til å se på saken med et annet blikk.

Videre på side 24 i reportasjen presiserer Ness at også andre har blitt utsatt for situasjoner hvor de har hatt krav på erstatning:

Utdrag 35:

-Det er et paradoks at han som er årsaken til at andre har fått det bedre, sitter der med begrensede midler.

Ness unngår å bruke navnet til Kjetil i begge utsagnene. Dette er med på å forsterke hvem-som-helst-effekten jeg skrev om tidligere. Ness trekker også inn andre mennesker enn Kjetil i begge de foregående utdragene. Dette kan være et tegn på at denne typen saker, i forhold til erstatningsutbetaling, er et samfunnsproblem i Norge. I følge utsagnet til Ness har Kjetils sak bidratt til bedringer. Ved å trekke fra "han som er årsaken" til bedringene ikke har fått det bedre selv, trekker han samtidig frem andre som er i samme situasjon som Kjetil, ved å unngå å bruke navnet til Kjetil. Denne språkbruken er med på å gjøre Kjetil til en representant for alle som er i lignende situasjoner. Selv om det er navnet til Kjetil som brukes i reportasjen, og det er Kjetil som er avbildet på bildene i reportasjen, har utsagnet fra Ness den effekten at

reportasjen ikke nødvendigvis dreier seg kun om Kjetil, men om mennesker i den samme situasjonen som ham. Men også her blir Kjetil objektivisert av Ness når han forteller om hva Kjetil *er* og at han bare sitter der, uten å gi Kjetil handlingsrom.

Utdrag 36:

**Overvåkningskameraet til bussen fil-
mer alt.**

-Det sparket mot hodet til Kjetil, det er det som sitter klarest. Videoen var litt hakete, jeg mener å huske at man ser ham ta løpefart, men ikke selve sparket, forteller advokat Petar Sekulic i dag.

I følge reportasjen filmer kameraet på bussen hele hendelsen, men dette blir motsagt når Petar Sekulic, advokat og forsvarer for en av guttene, uttaler seg. Sekulic peker på hvilke bilder fra overvåkningskameraet som han husker best, men motsier seg selv i neste setning hvor han peker på at sparket ikke er synlig på overvåkningsbildene. Sekulic er heller ikke sikker på om overvåkningskameraet filmet “ham”, altså en av gjerningsmennene, under utførelsen av deler av mishandlingen. Petar Sekulic er som nevnt, advokat og representerer en offentlig instans, men han omtaler likevel Kjetil med fornavn og viser med dette at det eksisterer en eller annen form for personlig kontakt mellom han selv og Kjetil.

4.7.3 Hjelpeløse Kjetil

Skildringen reportasjen presenterer av Kjetil som ung blir brutt når reportasjen forteller om tiden før han ble overfalt. På side 21 kommer det frem at han ikke har en “normal” jobb, men går på arbeidstiltak, hvor han ikke får lønn:

4.7. OBJEKTET KJETIL

Utdrag 37:

Han står opp om
morgenen og drar på arbeidstiltak [...].
**En dag går det opp for ham at han
ikke får lønn for jobben. Han får uføre-
trygd, ja. Men ikke lønn som alle andre.**

I utdraget over er det tegn som bryter ned hvem-som-helst-effekten det kan virke som reportasjen bygger opp fra begynnelsen av. Hittil gir reportasjen et inntrykk av at Kjetil er som alle andre på sin alder. Men på side 22 kommer det frem at Kjetil har støttekontakt. Støttekontakten til Kjetil får en indirekte stemme hvor hun i reportasjen fremstiller Kjetil som passiv og avhengig av hjelp:

Utdrag 38:

Det var Kjetils støttekontakt. Sønnen
hennes hadde funnet Kjetil på bussen. Idet
han skulle hjelpe ham ut, segnet Kjetil om.

Kjetil blir her fremstilt som så hjelpeløs at møtet mellom han og støttekontakten sønn i følge reportasjen må kategoriseres som at Kjetil ble funnet, i motsetning til at sønnen til støttekontakten møtte, støtte på eller møtte Kjetil på bussen. Denne ytringen blir forsterket i neste setning når Kjetil trenger hjelp til å forlate bussen.

Fremstillingen av hvordan Kjetil er i dag, blir i reportasjen vinklet i den retningen av at Kjetil er hjelpeløs. Men han blir fraskrevet all skyld for hjelpeløsheten. I utdraget under er det musklene til Kjetil som er synderne til Kjetils hjelpeløshet.

Utdrag 39:

**Hjemme hos Kjetil setter miljøarbeider
Gunnar glasset med saft i den ene gode
hånden til Kjetil [...].**

Bildet på side 26 viser riktignok at Kjetil drikker saft, men ikke at han gjør det selv. Bildet stemmer, i dette tilfellet ikke overens med brødteksten på

KAPITTEL 4. ANALYSE

side 25. Hvem som holder glasset på bildet står det ingen ting om, ei heller om teksten og bildet viser den samme hendelsen, eller om de er hentet fra to forskjellige dager eller tidspunkt.

Brødteksten på side 25 forteller at:

Utdrag 40:

Kjetil bruker all konsentrasjon han har for å få løftet hånden glasset mot munnen. Muskene er der, men de er ikke lenger sikre på om de vil gjøre som hodet sier.

Hånden løfter seg millimeter for millimeter oppover. Sakte. Kjetil lener seg fremover for å møte glasset, men det går ikke. Hodet hans faller forover, og Gunnar kommer til og hjelper ham i rett stilling.

-Løft opp hodet, så er det lettere å drikke, sier Gunnar og hjelper Kjetil til å drikke.

Ved at journalisten her evner å vise oss lesere, ved å beskrive koordinasjonen til Kjetil, at det er krevende, nesten umulig, for Kjetil å utføre dagligdagse handlinger som å drikke får vi en bedre leseropplevelse enn om det bare hadde blitt skrevet at det er vanskelig for han.

Her er det kroppen til Kjetil som får en rolle. Det er ikke lenger Kjetil som ikke får til å løfte glasset, men ansvaret blir tilkjent musklene og hodet til Kjetil. Derimot så er blir Kjetil fremstilt som om han ønsker å spille på lag med musklene når han forsøker å møte glasset, men uten resultat. Kjetil er maktesløs, mot hodets viljestyrke. Kjetil må få hjelp fra miljøarbeider skal det bli noe saft på han. Kjetil får her en status som en som vil noe. Det er Kjetil som lener seg fremover, men det er hodet som faller forover. Kjetil får ikke ansvar for denne hendelsen. Men miljøarbeider Gunnar tilskriver Kjetil ansvaret:

Utdrag 41:

-Løft opp hodet, så er det lettere å drikke, sier Gunnar og hjelper Kjetil til å drikke.

4.7. OBJEKTET KJETIL

Gunnar kommanderer Kjetil og begrunner kommandoen. Det er ingen bilder på denne siden som kan knyttes til denne situasjonen. Derimot er det et bilde på side 26 hvor vi ser Kjetil får hjelp til å drikke (etter fargen å dømme) saft. Men det er ikke Kjetil som holder glasset. Vi ser ikke hvem det er, men det er tydelig at det er en annen person som holder glasset Kjetil drikker av. Bildet er tatt i fugleperspektiv. Det vil si at leseren ser Kjetil ovenfra, noe som er med på å bygge opp identiteten til Kjetil som offer og hjelpeløs. Leseren blir altså fysisk seende ned på Kjetil.

Tittelen til bildet støtter både bildet og brødteksten, selv om brødtekste ikke gjengir det vi ser i bildet:

Utdrag 42:

HJELP TIL ALT

Den understreker at Kjetil ikke har evnen til å gjøre noe på egenhånd. Bildeteksten beskriver hjelpeløse Kjetil, som bare blir i dårligere og dårligere form etter hvert som tiden går:

Utdrag 43:

Kjetil er totalt pleietrengende. Inntil for et halvt år siden kunne han bruke høyrearmen godt nok til at han kunne spise og drikke selv.

Bildeteksten til dette bildet handler ikke om Kjetils vilje til å drikke selv, men den graden han er pleietrengende, og at han for kort tid siden ikke var fullt så avhengig av andre som han er nå. Moren gir, i bildeteksten, ansvaret til rehabilitering, en indirekte referanse til staten. Bildeteksten peker på den brutale virkeligheten til Kjetil, ved hjelp av overskrift i store bokstaver, ord som fraser som “totalt pleietrengende”, “han kunne spise og drikke selv” og “for mye medisiner og for lite rehabilitering”. Et annet tema er hvor fort funksjonene hans går nedover. Et halvt år siden er ikke lenge siden, og kontrasten mellom at han den gang, selv kunne utøve dagligdagse aktiviteter som å spise og drikke, og tilstanden hans i dag hvor han trenger hjelp til alt er sterk, og forsterker derfor offerrollen til Kjetil, og følelsen av urettferdighet

KAPITTEL 4. ANALYSE

hos leseren.

I hele reportasjen er det kun et sted hvor det er signaler som gir assosiasjoner til intervju. Disse signalene er to direkte spørsmål som går til Kjetil. Dette er også den eneste eksplisitte stemmen Kjetil får i hele reportasjen:

Utdrag 44:

-Du har én fungerende arm?

Kjetil vil snakke. Men han klarer ikke lenger å synkronisere pust og tale. Å få luft ut av lungene mens han snakker, og å få nok luft til at det blir tale, er en enorm kraftanstrengelse for Kjetil.

Her får Kjetil status som et menneske som kan svare for seg, og står derfor i kontrast til morens ytring på side 20 hvor hun spør om håret til Kjetil.

Utdrag 45:

Han ser på meg og trekker pusten i hake drag.

-Den fungerer jo... fungerer av og til, sier han på utpust.

Det er lite sannsynlig at de andre stemmene i reportasjen snakker uten avbrytelser eller pauser, men det kommer ikke frem i teksten at det forekommer pauser og avbrytelser hos disse stemmene. Derimot blir Kjetil sin pause presentert den ene gangen i hele reportasjen hvor han har en direkte stemme. Effekten denne markeringen har er at leseren får en sterkere følelse av hvor stor utfordring det er for Kjetil å prate. Vanskeligheten blir også forsterket i første setning ved beskrivelsen av hvordan Kjetil trekker pusten før han skal snakke.

Kjetil blir her fremstilt som en aktiv aktør via verbene han blir tilskrevet. Offerrollen til Kjetil blir forsterket når han her fraskriver seg ansvaret for den til tider ubrukelige armen sin.

Utdrag 46:

4.7. OBJEKTET KJETIL

Mor Ruth kommer inn.
-Pust inn, nå. Ta en pust inn, og hold pusten, før du snakker.

Det første av to steder hvor moren Ruth snakker direkte til Kjetil. Ytringen hennes inneholder tre direktiver⁸ og en subjektmarkør. Med tre direktiv kommanderer hun Kjetil. Subjektmarkøren “du” viser at hun likevel posisjonerer Kjetil som et tilstedeværende menneske, men hun lar han ikke få noe handlingsrom, i følge reportasjen.

Side 23:

Utdrag 47:
Av erstatningssummen på over tre millioner har han fått 1,2 millioner kroner fra Kontoret for voldsoffererstatning.

I stedet for å la Kjetil være en aktiv aktør og skrive at han har mottatt penger, velger journalisten å bruke det passive uttrykket “fått”, og gjør derfor Kjetil til en passiv mottaker og Kontoret for voldsoffererstatning blir den aktive deltakeren i utdraget. Ved bruk av betegnelsen “voldsoffererstatning” fremstiller reportasjen Kjetil som et offer. I dette tilfellet et offer for vold. Begrepet erstatning er også med på å gjøre Kjetil til et offer. For at noen skal motta erstatning må det ligge en hendelse til grunn som gjør mottakeren til offer for noe.

På side 23 blir ikke Kjetil snakket om som menneske, men som sak eller objekt:

Utdrag 48:
Det var maksgrensen staten ville forskuttere av erstatningen som voldsmennene ble idømt. Som en følge av blant annet Kjetil sak, ble makssummen fordoblet fra januar 2009.

⁸Et direktiv er en handlingsfremkallende språklig ytring som brukes når taleren (her Ruth) ønsker å fremkalle en handling hos tilhører (Kjetil).

Men vedtaket har ikke tilbakevirkende kraft. Kjetil får ikke mer fra staten. Resten av beløpet er det de dømte selv som må betale. Hvis de kan.

Her er det altså ikke snakk om mennesket Kjetil. Kjetil blir objektivisert til en sak, og det er saken som blir temaet her, og ikke personen Kjetil. Staten blir den aktive aktøren med handlingsrom. Det er staten som gir erstatning og det er staten som setter grensen for hvor stor erstatningssum de vil gi til Kjetil. Her blir Kjetil fremstilt som et offer. Han sitter hjelpeløs og håper på å få resten av erstatningen sin, men det er ikke sikkert han får de. Den fete skriften trigger følelsen av urettferdighet, og får dermed leserens oppmerksomhet på det som virker urettferdig overfor Kjetil. Staten har mulighet til å betale mer til Kjetil, men velger å ikke gjøre det. Det er de dømte guttene som skal betale resten av erstatningen til Kjetil, men Kjetil har ingen garanti for at dette skjer, og kan ikke gjøre annet enn å håpe på at han får alle pengene sine.

På side 24 finnes det en “plugg” (se side 19) som avbryter brødteksten. Pluggen har en lys gråblå bakgrunn og er godt synlig midt i brødteksten. I “pluggen” står det:

Utdrag 49:

**-Døgntilsyn krever mange ansatte
Kommunen anser at tilbudet som Kjetil Rusvik gis, er et
«adekvat
tilbud», sier kommunalsjef Else Karin Myhre i Oppegård kommu-
ne.**

**-Tilbudet som gis, er i samsvar med en godkjent plan.
Planen
vurderes fortløpende. Det er lege som forordner medisiner,
også
antibiotika. Medisinskfaglige spekulasjoner vil jeg ikke
gi meg ut på.**

**-Brukere som trenger døgntilsyn vil møte mange ansatte.
Det skal**

4.7. OBJEKTET KJETIL

dekkes vakter på dag, kveld, natt og alle helligdager noe som krever mange ansatte for å få turnusplanen til å gå opp.

Vi forsøker at de samme ansatte forholder seg til den samme brukeren, men grunnet sykdom og turnusarbeide er dette vanskelig, sier Myhrene.

Allerede på side 20 forteller reportasjen at Kjetil har behov for hjelp døgnet rundt. Overskriften i pluggen i utdraget over refererer til Kjetils behov og peker på at det kreves store ressurser for å dekke behovet. Hjelpetilbudet kommunen gir Kjetil er adekvat, men det står ikke hvem det er adekvat for. Kommunen eller Kjetil. Hvem som har godkjent planen det er snakk om, og hva som står i den kommer heller ikke frem. Når det kommer til døgntilsyn skyver kommunalsjefen ansvaret over på sykdom og turnusplaner. I dette utsagnet er det lite snakk om Kjetil. Han blir ikke sett på som et enkeltindivid, men som en av mange i samme situasjon. Også her blir Kjetil på en måte fremstilt som en “hvem-som-helst”, men innenfor en smalere kategori enn tidligere. Her blir han en av mange som har behov for hjelp døgnet rundt. Utdraget viser at det ikke bare er Kjetil som sitter hjelpeløs hele døgnet, men at det også er mange andre i det norske samfunnet som har det samme behovet for hjelp som han har.

4.7.4 Morens Kjetil

Hovedpersonen i denne reportasjen får en liten direkte stemme i den verbale delen av reportasjen. Derimot får moren hans, Ruth, tildelt stor plass til sin stemme i reportasjen. Både gjennom direkte tale og bilder. Hennes stemme er også den første direkte stemmen i reportasjen, og det er hennes stemme som både åpner og avslutter brødteksten.

Reportasjens brødtekst åpner, på side 20, med at moren til Kjetil presenterer sønnen sin som et menneske som har måtte gå gjennom flere omfattende endringer i livet:

KAPITTEL 4. ANALYSE

Utdrag 50:

**-Kjetil har fått nytt liv to ganger, sier
moren Ruth Rusvik (64) og stryker gjennom
håret hans.**

Den første understreket sekvensen viser det personlige forholdet som moren har til Kjetil. Hun bruker fornavnet hans, noe som viser at relasjonen de har til hverandre er på et personlig nivå. Også tittelen hun har, som mor, er med på å bekrefte den nære og personlige relasjonen mellom Kjetil og Ruth. Men reportasjen lar ikke hennes stemme stå alene i ytringen om et nytt liv. VG HELG har valgt å visuelt vise oss lesere at Kjetil har fått liv, og ikke mistet det, slik ingressen hevder. Dette viser avisa ved å skrive “Kjetil har” med større og fetere skrift enn resten av brødteksten.

Det er ingen bilder på disse to sidene (side 20 og 21) som viser relasjonen mellom moren og Kjetil. Derimot finnes det et bilde på side 22 hvor Kjetil holder rundt nakken til moren sin. Moren ser også på sønnen sin, og konstruerer en vektor mot Kjetil, en effekt som er med på å ramme inn Kjetil, slik at fokuset til oss lesere rettes mot Kjetil. Samtidig får vi lesere også blikkontakt med Kjetil, en effekt som gjør at vi lesere lever oss inn i reportasjen og får kontakt med Kjetil i sitt “forrige” liv.

På side 20 møter vi dagens Kjetil for første gang i brødteksten:

Utdrag 51:

Kjetil Rusvik (36) sitter hjemme i sin egen leilighet på Kolbotn. Moren Ruth kjøpte den til ham for fire år siden, blant annet for en del av erstatningen på han ble tilkjent.

Her blir Kjetil presentert med fullt navn. Muligens fordi dette kan fungere som en referanse tilbake til det forrige avsnittet i reportasjen hvor det fortelles om Kjetil for flere år tilbake og nå er det “den nye Kjetil” som presenteres. Det er fortsatt den samme fysiske personen reportasjen forteller om, men nå har han et nytt liv. Og det er her fortellingen begynner. Reportasjen har allerede begynt å bygge opp identiteten til Kjetil. Men hittil i reportasjen har

4.7. OBJEKTET KJETIL

det dreid seg om det som hendte med Kjetil for fem år siden. Nå presenteres dagens Kjetil som her er en aktiv aktør i form av verbformen sitter. Men likevel blir han fremstilt som passiv når aktiviteten han utfører er den passive aktiviteten å sitte. Moren Ruth har fått rollen som den passive aktøren i dette utdraget, men på grunn av at aktiviteten hun utførte, “å kjøpe”, krever mer handling enn å sitte, som Kjetil gjør, blir Ruth likevel den aktive aktøren selv om hennes verb står i preteritum. Det er ingen bilder på denne siden som viser Kjetil i leiligheten sin. Men på side 27 er det et bilde av både han og moren i et miljø som kan antas å være Kjetils leilighet. Moren står og ser ned på Kjetil, som riktignok sitter. Derimot er ikke Kjetil like passiv på bildet som brødteksten utgir han for å være. Han pusler med ett eller annet som ligger på bordet. Akkurat hva han gjør er det vanskelig å se på bildet, med det er tydelig at han ser på hånda si som er i aktivitet.

Utdrag 52:

LATTER: - Kjetil og jeg har vår egen humor i dette. Hvis jeg spør han hvordan han har det, kan han svare «Helt jævlig,» og så flirer vi.
Mitt mål er å gi han et verdig liv.

Utdraget over er bildeteksten til bildet på side 27, og er også siste ord i denne reportasjen. På grunn av replikkstreken er det tydelig at dette er en sitering. Det er ikke spesifisert hvem som sier dette, men etter bildet å dømme, samt bruk av uttrykkene “vår”, “vi”, “jeg” og “mitt”, er det moren Ruth som har sagt dette. Denne ordbruken er forøvrig med på å understreke det nære forholdet mellom Kjetil og moren.

Bildet stemmer overens med bildetekstens tittel: “latter”. På bildet ler både Ruth og Kjetil. Blikket til Ruth er rettet ned mot Kjetil, noe som gjør at det også i dette bildet dannes en vektor, og dermed også fokus, mot hovedpersonen i reportasjen. Blikket til Kjetil er rettet ned mot bordet han sitter ved, hvor han, som nevnt, fikler med ett eller annet. Ansiktsuttrykkene til Kjetil og Ruth samstemmer, noe som tyder på at Kjetil hører hva moren sier, og responderer. Moren motsier den tidligere påstanden som er presentert i reportasjen, om at Kjetil ikke kan snakke når hun konkret peker på hva han

KAPITTEL 4. ANALYSE

svarer. I dette tilfellet hadde bildeteksten gitt mening uten bildet. Men bildet klarer ikke å vise oss lesere den humoren som moren og Kjetil har seg imellom, uten bildetekstens avløsning av bildet.

Beskrivelsen av handlingene til Ruth viser at hun behandler Kjetil som et menneske når hun stryker gjennom håret hans. Denne handlingen blir i vår kultur sett på som et symbol på omsorg og kjærlighet. Men verbalt objektiviserer hun Kjetil ved å unngå og snakke til Kjetil direkte, slik at han selv kan få svare og delta i samtalen. Derimot velger hun å snakke til journalisten og “dere”, noen ikkenavnngitte som er til stede i leiligheten, sannsynligvis helsearbeidere:

Utdrag 53:

Har dere ikke gredd han etter dusjen?

Kjetil er selv til stede i leiligheten, og han har oppmerksomheten til moren, men likevel velger moren å snakke om og ikke med sønnen sin. På denne måten blir Kjetil fremstilt som en som ikke kan svare for seg, og som en som ikke klarer å si ifra om at noen har glemt å gre håret hans. Et objekt.

Tittelen i den negative satsen på side 20, er et blikkfang for leseren, og det er sannsynlig at denne tittelen er det første avisleseren leser. Her får leseren vite at Kjetil er pleietrengende, og når det implisitt står at han ikke kan greie sitt eget hår, antar leseren at det er fordi han er handikappet at han ikke klarer å gre håret sitt. Morens utsagn kan knyttes opp mot tittelen i den negative satsen. Inntrykket av at noen andre må gre håret til Kjetil for ham forsterker bildet av Kjetil som handikappet og hjelpeløs.

Side 24-25:

Utdrag 54:

-Når alle i retten vet på at offeret ikke vil få erstatningen som de regner ut at han skal ha - det er å spytte på folk, sier hun.

Ruth unngår å bruke navnet til Kjetil her. I stedet bruker hun ordene “offer”

4.7. OBJEKTET KJETIL

og “han”. Bruken av offer-begrepet forsterker offerkarakteren til Kjetil. Og bruken av ordet “folk” er med på å forsterke hvem-som-helst-rollen til Kjetil. Moren fremstiller Kjetil som et offer ved utsagnene “offeret” og “spytte på folk”, en aktivitet man ikke gjør til daglig. Å spytte på folk betyr å se ned på eller nedverdige det mennesket man spytter på.

Moren snakker over hodet på Kjetil på side 24:

Utdrag 55:

Min drøm er at han kan få erstatningen som lagmannsretten tilkjente ham. Da får han råd til en leilighet hvor han kan komme seg mer ut.

De understreket ordene viser at moren ikke henvender seg til Kjetil selv når hun snakker. I stedet velger hun å objektivisere Kjetil ved å snakke direkte til journalisten. Reportasjen åpner heller ikke for at Kjetil på noen måte får respondert på det som blir sagt.

4.7.5 Brorens Kjetil

Broren til Kjetil, Øyvind Rusvik har en mindre stemme enn moren, men får likevel ytret seg i stor grad i forhold til Kjetil selv. Broren får en liten stemme i begynnelsen, blir borte i midten av reportasjen, men kommer sterkere tilbake mot slutten, når temaet er livet til Kjetil i dag.

Utdrag 56:

PÅGANGSMOT: - Jeg tror kanskje det er bra Kjetil ikke husker så godt. Hadde han visst at dette er for resten av livet, hadde han ikke hatt det pågangsmotet, sier Øyvind Rusvik om broren.

På side 20 fremstiller Øyvind Kjetil som et menneske med stort pågangsmot, men også som et uvitende menneske uten forståelse for at handikappet han har er livsvarig. Det er uvissheten til Kjetil og ikke Kjetil selv som får tilskrevet æren for pågangsmotet han har.

KAPITTEL 4. ANALYSE

Øyvind fremstiller Kjetil som et menneske med et pågangsmot som er til stede fordi Kjetil ikke vet bedre. Utsagnet til Øyvind Rusvik er i reportasjen presentert som en bildetekst som avløser et portrettbilde av Kjetil. Dette er et bilde det er vanskelig å si om er arrangert eller ikke. Bildets beskjæring kutter øverste del av hodet til Kjetil og det er overkroppen og hodet til Kjetil som er hovedmotivet i bildet, en liten del av rullestolen og en lys bakgrunn (sannsynligvis en vegg). Teksten hadde gitt mening om den hadde stått alene, uten bildet. Men bildet hadde ikke gitt oss lesere det samme inntrykket av Kjetil uten avløsning i bildeteksten. Bildet har ikke mulighet til å vise pågangsmotet til Kjetil, ei heller uvissheten han har, men rullestolen forsterker hjelpeløsheten, og ved å gi broren ordet i bildeteksten gjør dette noe med oss. Vi lesere føler sympati for Kjetil når han av sin egen bror blir fremstilt som offer for uvisshet. Bildeteksten i samspill med bildet gir oss inntrykk av at han ikke vet bedre enn å fortsette å prøve på å bli frisk. Utsagnet til broren om at Kjetil ikke vet han er livsvarig skadet og bildet av Kjetil, danner et bilde av Kjetil som offer for uvisshet.

Øyvind kommer ikke til orde igjen før på side 26 i reportasjen:

Utdrag 57:

Jeg ser at Kjetil vil kommunisere,
men ikke klarer det. Jeg ser at det er noe
han vil, og at det er viktig. Men etter noen
forsøk må han bare gi opp. Det har vært
tøffe år. Å se en av dine nærmeste bli så
ødelagt...

Han nøler.

-Det er vanskelig, jeg er ikke så flink til
å sette ord på det.

Øyvind hevder i følge reportasjen, han er oppmerksom på Kjetils viljestyrke til å kommunisere, men Øyvind fraskriver broren evnen til å klare denne handlingen. Øyvind gjentar at han ser brorens ønske om å formidle noe. Det er tegn i reportasjen på at Øyvind flere ganger har gitt Kjetil en sjanse til å uttrykke seg uten å klare det. Øyvind har allerede gjort Kjetil til et offer før han uttrykker "det har vært tøffe år". Det viser seg at dette uttrykket

4.7. OBJEKTET KJETIL

ikke nødvendigvis refererer til Kjetil. Øyvind gjør også seg selv til offer i den neste setningen, hvor han ser et familiemedlem bli ødelagt.

Kapittel 5

Drøfting og avsluttende kommentarer

I den foregående analysen har jeg trukket frem modaliteter som bekrefter hvorvidt verbal tekst, bilde og andre visuelle modaliteter samspiller i avisreportasjen, og hvordan dette samspillet, eventuelt fraværet av samspill, kan påvirke meningsskapingen mellom reportasjen og leseren.

Gjennom analyseprosessen har jeg hatt fokus på problemstillingen jeg presenterte i innledningskapittelet:

Hvordan kan det multimodale samspillet påvirke meningsskapingen mellom avisreportasjen og leseren?

For å finne svar på denne problemformuleringen her jeg undersøkt

-hvorvidt bildene i reportasjen forankres og/eller avløses i brødteksten

-hvordan fraværet av multimodalt samspill påvirker meningsskapningen mellom reportasje og leser

-hvordan tekst og bilde samspiller under fremstillingen av hovedpersonen i reportasjen

5.1 Hovedpersonen(-e?)

I første del av analysen viste jeg hvordan tekst og bilde forankrer og avløser hverandre på åpningssidene til reportasjen. Tittelen og bildeteksten forteller om hovedpersonen Kjetil som blir banket opp, blodet i ansiktet hans og at han faller sammen på vei ut av bussen. Bildene bekrefter blodet, at Kjetil er på bussen, og at han faller om på vei ut av bussen. Den verbale teksten forankrer bildene på disse to sidene. Samspillet mellom teksten og bildene bygger opp en fortelling om en dramatisk hendelse, og vi lesere får et inntrykk av at hendelsen faktisk har funnet sted i og med at det som fortelles i den verbale teksten kan dokumenteres i bildene. Men det som ikke blir bekreftet i bildene er at Kjetil faktisk blir banket opp. Hverken slag, spark eller de angivelige gjerningsmennene er å se i noen av bildene. Det leseren faktisk ser på bildene, er en mann på en buss, med noe i ansiktet som kan være blod, men som også kan se ut som støv på kameratelet, og den samme mannen som faller ut av bussen. Bildeteksten avløser her bildene, gir informasjon utover det som vises i bildene, og svarer dermed på det ene av de tre delspørsmålene i problemformuleringen. Uten den ekstra informasjon fra bildetekst og tittel, kunne bildet like gjerne tolkes som at Kjetil har vært i et barslagsmål, og at det er derfor han blør. Og at han er så full at han ikke klarer å holde seg på beina. I følge bildeteksten på side 24 trodde politiet at Kjetil var full. Og det ville vært naturlig å trekke konklusjonen om at alkoholen var kilden til Kjetils oppførsel på bussen. Det er altså alle elementene rundt bildene på åpningssidene, den negative satsen, den røde teksten og ordbruken, som gir den mening til bildene, som vi lesere ikke hadde fått om bildene ble betraktet uten disse modalitetene.

Kjetil blir fremstilt som en “hvem-som-helst” i det norske samfunn. Denne fremstillingen vises gjennom de ulike stemmene og bildene som synliggjøres i reportasjen. I analysen kommer det frem at stemmene fremstiller Kjetil ulikt avhengig av hvilken epoke av livet til Kjetil det er snakk om. Fremstillingen av Kjetil som et vanlig menneske degraderes etterhvert som han blir eldre. Kjetil som barn og tenåring blir gjennom tekst og bilder fremstilt

KAPITTEL 5. DRØFTING OG AVSLUTTENDE KOMMENTARER

som et selvstendig, utålmodig og aktivt menneske. Når det er snakk om livet til Kjetil etter mishandlingen, blir Kjetil til stadighet objektivisert i reportasjen. Dette kan også sees i bildene. De støtter posisjonen av Kjetil, og viser livet til Kjetil, hvor han går fra å være en aktiv idrettsutøver til å bli fullstendig hjelpeløs. Bildene fra da han var liten viser en oppegående Kjetil, og blir forankret og avløst i bildeteksten, men ikke i stor grad i brødteksten. Fraværet av bildene mellom rehabiliteringen etter mopedulykken og fram til rehabiliteringen etter mishandlingen er med på å understreke objektiviseringen av Kjetil, men det kan også være at det ikke eksisterer bilder av Kjetil fra denne tiden, og at de derfor har blitt erstattet med bilder fra barndommen til Kjetil, selv om barndommen ikke nevnes i brødteksten.

Ved å fokusere på én person som har en relasjon til en nyhetshendelse, og løfte vedkommende fram i nærbilder og i miljø i en reportasje, gir dette mulighet for leseren til å bli delaktig i hendelsen og identifisere seg med hovedpersonen (Bergstrøm 2010:57), og det er akkurat det som skjer i denne reportasjen. Reportasjen fokuserer på Kjetil og ser saken fra hans side, og ikke for eksempel fra gjerningsmennene sin side. Som lesere blir vi revet med av store, røde overskrifter, uthevede sitater, dokumenterende bilder fra overvåkningskameraer, og gripende utsagn om det å leve et verdig liv.

I en reportasje som den jeg har studert her, tror jeg det har en effekt å løfte fram en konkret person og vise, gjennom tekst og visuelle modaliteter, hvilke utfordringer, i dette tilfellet, Kjetil står overfor. På denne måten får leseren én person å forholde seg til, og beskrivelsene av utfordringene blir mer detaljerte når også journalisten har én hovedperson å forholde seg til. Leserens blir på en måte kjent med hovedpersonen på et personlig nivå gjennom gjennom teksten og bildene i reportasjen. Handler derimot reportasjen om mange mennesker oppnås ikke denne personlige effekten. Selv om det er Kjetil som fremstilles med navn og bilde i denne reportasjen, blir han likevel en representant for andre som er i samme situasjon som han. I den verbale teksten blir det trukket fram at også andre har mottatt erstatning i likhet med Kjetil, og derfor blir reportasjen ikke bare om Kjetil og hans liv, men også om andre som gjerne

5.1. HOVEDPERSONEN(-E?)

skulle hatt mer hjelp og penger. Selv om de ikke er representert med navn og bilde i reportasjen er de likevel til tider synlige gjennom stemmene i teksten.

I analysen konstaterte jeg at Kjetil er hovedpersonen i reportasjen, og begrunner det med at han er den første som blir presentert for oss lesere. Kjetil er også med på alle bildene i reportasjen hvor det er mennesker som er avbildet. De bildene hvor det er objekter som er avbildet er bildene likevel en representasjon av Kjetil, fordi objektene er referanser til Kjetils "tidligere liv". Objektene i bildene er med på å forsterke kontrasten mellom Kjetil som barn og tenåring, og Kjetil som voksen. Kontrasten framstilles gjennom tekst og bilde, ved å vise at Kjetil var idrettsutøver, lærling og mopedkjører som barn. Og rullestolbruker og avhengig av hjelp døgnet rundt som voksen. Både på sidene 20 og 21, og sidene 22 og 23 viser bildene denne kontrasten. På disse sidene er Kjetil representert både som barn, tenåring og som voksen i bildene, som forankres og/eller avløses i hver sin bildetekst, men ikke alle bildene blir forankret eller avløst i brødteksten. Men alt som skjer i mellom disse tidsepokene blir ikke synliggjort i stor grad. Verken i tekst eller bilde. Den verbale teksten sier noe om "forfallet" av Ketil, men informasjonen er spred utover i brødteksten. Noe som gjøre det vanskelig å plukke opp utviklingen i livet til Kjetil. Det er altså informasjon i reportasjen som ikke blir uttrykt like tydelig som annen informasjon. For eksempel kommer det plutselig på leseren at Kjetil har støttekontakt. Men det nevnes ikke når og hvorfor Kjetil fikk støttekontakt i det hele tatt.

Ruth, moren til Kjetil blir presentert tidlig i brødteksten. Ruth er den første som får en direkte stemme i reportasjen, og hun får også avslutte reportasjen, både i den verbale teksten og på det siste bildet. I løpet av reportasjen får hun uttrykke seg i stor grad og hun er med på to av bildene. Bildene hun er med på er også av stor størrelse. På side 22 måler bildet av hun og Kjetil 28cm×20cm, og bildet på side 27 måler 23cm×16cm. Disse bildene er av de største bildene i reportasjen. I og med at Ruth får en så stor stemme som hun gjør, og det faktum at hun er med på flere av de største bildene i reportasjen, trekker jeg derfor konklusjonen om at også hun er en hovedperson i denne reportasjen.

Når Ruth uttaler seg, gjør hun det ofte på vegne av Kjetil. Det er hun som forteller om Kjetils behov for å være selvstendig, og det er hun som håper at Kjetil får mer hjelp. Kjetil selv får ikke uttale seg om hvilke behov han har. Kan Ruths ønsker om mer hjelp til Kjetil være en referanse til at det Kjetil ikke fikk hjelp til ble hennes ansvar? Er det egentlig Ruth som trengte mer hjelp til Kjetil? Handler egentlig hele denne reportasjen om Ruth og hvordan mangel på penger og hjelp til Kjetil går utover henne? Blir Ruth fremstilt som en representant for pårørende og deres hjelpeløshet i en situasjon som blir framstilt i reportasjen?

5.2 Samspillet mellom det visuelle og det verbale

Denne studien viser at det ofte er et samspill mellom tekst, bilde og andre visuelle modaliteter i avisreportasjen. Bildene i reportasjen i denne studien samspiller med bildeteksten. Dette skjer ved at bildeteksten, og til tider tittel og brødtekst, forankrer og/eller avløser bildene. Det har betydning for meningsskapingen mellom reportasje og leser at flere påstander og fakta som presenteres i brødteksten, og som fint kan vises på bilder, likevel ikke representeres på bilder i reportasjen. Fraværet av bilder er altså med på å understreke poeng som brødteksten i reportasjen fremstiller. Tekst og bilde forankrer og avløser hverandre, og sammen gir disse modalitetene mening til reportasjen som verken tekst eller bilde kunne gjort alene.

Det er en utfordring å representere hele reportasjens brødtekst i bilder, og det er ikke nødvendigvis ønskelig. For eksempel er det ikke bilder av politikerne som var hos Kjetil samtidig som VG HELGs journalist og fotograf. Fraværet av disse bildene gjør på en måte at det mangler noe i reportasjen. Bildene kunne ha vært med på å støtte opp politikernes utsagn, og handlinger. For eksempel at Helseth faktisk snur seg mot Kjetil og snakker til ham. Men samtidig kan fraværet av disse bildene være med på å understreke påstanden reportasjen presenterer gjennom flere av stemmene i reportasjen. Nemlig at

Kjetil ikke får den hjelpen han trenger og de pengene han har blitt tilkjent. Mangelen på bilder av folk som ønsker å gjøre noe for Kjetil er altså med på å poengtere mangelen på hjelp. Dette er et eksempel på hvordan fraværet av bilder kan påvirke meningsskapingen mellom reportasje og leser.

Denne studien viste hvordan verktøy fra multimodalitet kan brukes når vi skal forsøke å forstå ikke bare avisreportasjen, men medietekster i det hele tatt. Riktignok gir ikke denne studien et endelig bilde på avisreportasjen. Den er bare et utvalgt “[...] dykk under overflaten”, som Hågvar (2007:221) påpeker. Denne studien kan likevel peke på noen tendenser og vise sjangertrekk ved avisreportasjen slik den ser ut i dag. Funnene i denne studien kan både styrkes og svekkes gjennom nye analyser.

5.3 Denne studiens bidrag

Samfunnet forsynes stadig med mer visuell kommunikasjon både i avisa og andre medier. Tidligere besto papiravisene kun av skriftlig kommunikasjon. I dag er det mange, og gjerne store bilder, og ikke nødvendigvis mye tekst. Avisa i dag er også full av farger, ulike skriftstørrelser, skrifttykkelser og har en layout som organiserer innholdet i avisa slik at det blir lett for leseren å orientere seg i informasjonen. Det multimodale perspektivet på tekster har blitt mer relevant i skole og utdanning, og fikk plass i læreplanen *Kunnskapsløftet* som ble iverksatt i 2006 (Kunnskapsløftet 2006). Multimodale tekster er å finne over alt og disse tekstene har en evne til å påvirke tankegangen til mennesker innen en bestemt mottakergruppe. Enten det er i forbindelse med valgkamp, reklame eller i media. Det er viktig å gjøre skoleelever og mennesker generelt oppmerksomme på metodene som brukes i multimodal kommunikasjon for å påvirke målgrupper. Ofte er elevene selv i målgruppa og kan risikere å bli påvirket til å ta avgjørelser på feil grunnlag, fordi påvirkningskilden har tatt i bruk “skitne” kommunikasjonsmetoder. Bilder og visuelle modaliteter brukes hyppig i samspill med den verbale teksten.

Aktualiteten multimodalitet har fått i skolesektoren har også gjort at det blir forsket mer på multimodalitets-fenomenet. Men forskningen er ofte vinklet mot skole-skriving.

Multimodalitet er aktuelt også innenfor anvendt språkvitenskap og jeg ønsker med denne studien å vise at det kan gjøres mye interessant forskning på multimodale tekster også utenfor skolekonteksten. Anvendt språkvitenskap har tradisjoner med å studere visuell kommunikasjon, men ikke i Norge. NTNU i Trondheim er den eneste institusjonen med høyere utdanning som tilbyr utdanning innen anvendt språkvitenskap. Mens studiet har stort fokus på verbal kommunikasjon, glemmes ofte de visuelle trekkene ved kommunikasjonen. Resultatet av lite fokus på multimodalitet under studiet er at det heller ikke blir forsket på dette i anvendt språkvitenskap i Norge.

5.4 Forslag til videre studier

I en studie som denne er det tids- og ressursbegrensninger som gjør at forskeren dessverre ikke har mulighet til å presentere alle interessante funn. Avslutningsvis i denne studien vil jeg fremlegge noen forslag til videre forskning på avistekster med et anvendt språkvitenskapelig perspektiv.

Det hadde vært interessant å gjennomført en sammenligning av to reportasjer med samme tema(-er). Fokuset kunne fortsatt vært på multimodalitet. Interessante problemstillinger kunne dreid seg om presentasjonen av hovedpersonen (-e) i de to reportasjene. Hvordan blir de framstilt i tekst og bilde? Finnes det likheter, og hva er det eventuelt som skiller presentasjonene fra hverandre? En slik studie kan undersøke både reportasjer fra samme avis, eller reportasjene kan hentes fra to ulike aviser. For å gjennomføre et slikt studie kan hele eller deler av metoden jeg har konstruert i denne studien brukes. Ved gjennomføring av en slik studie kan forskjeller og likheter i reportasjesjangeren avdekkes. Om reportasjene er produsert i samme avis kan resultatene fortelle noe om hvordan reportasjesjangeren brukes i den spesifikke avisen. Om reportasjene hentes fra ulike aviser kan funnene si noe

5.4. FORSLAG TIL VIDERE STUDIER

om hvordan avisene bruker reportasjesjangeren. Hva er lik? Hva er ulikt? Og hvilke effekter oppnås i de ulike bruksmåtene?

Hvordan modalitetene i reportasjen plasseres i forhold til hverandre er også med på å påvirke meningsskapingen mellom reportasje og leser. Et studie med fokus på layout-analyse passer fint inn i en anvendt språkvitenskapelig kontekst. Hvilken modalitet er plassert først? Har den forankring/avløsning i en annen modalitet? Hvor er i så fall disse modalitetene i forhold til hverandre og hvordan påvirker det meningsskapingen mellom reportasje og leser? Det er gjort forskning på lesemetoden til avislesere, denne forskningen kan komme til nytte i en layout-analyse. funnene kan si noe om hvorfor modalitetene er plassert i den rekkefølgen de er, og hvordan dette påvirker leserens forståelse av reportasjen.

Kritisk diskursanalyse kan også anvendes som metode under multimodal analyse av avisreportasjen. Ut fra dette perspektivet kan det være interessant å se på maktforhold mellom de ulike stemmene i reportasjen og hvordan maktforholdet presenteres i tekst og visuelle modaliteter. En kritisk diskursanalyse vil kunne avsløre maktforhold i reportasjen. Enten mellom ulike stemmer i reportasjen, eller mellom avis og stemmene. I denne studien er jeg selv inne på maktforhold i stemmene i reportasjen ved å påpeke at hovedpersonen selv ikke får uttale seg i stor grad. En kritisk diskursanalyse kunne sagt mer om maktfordelingen mellom stemmene og hvordan dette påvirker reportasjen.

Bibliografi

- Aarønæs, L. (2007), *Sjanger. Bruksbok for journalister*, Komma.no, Oslo.
- Andersson, A. F. (2010), Virtuell materialitet. Et intimt møte med nettkirken i M.Engebretsen (red.), *Skrift/bilde/lyd. Analyse av sammensatte tekster*, Høyskoleforlaget, Kristiansand.
- Barthes, R. (1994), *I tegnets tid. Utvalgte artikler og essays*, Pax Forlag A/S, Oslo.
- Baugstø, P. H. (2005), *En avis er ment å skulle leses*, IJ-forlaget, Kristiansand.
- Bech-Karlsen, J. (2000), *Reportasjen*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Bech-Karlsen, J. (2007), *Åpen eller skjult. Råd og uråd i fortellende journalistikk*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Bergström, B. (2010), *Samspel, text bild. För text- och bildmänniskor, som vill förstärka sina budskap inom information, nyhetsförmedling och reklam*, Carlsson Bokförlag, Stockholm.
- Borgersen, T. (2002), 'Fotosjokk - en effekt', *M tidsskrift for kunst- og medieforskning* (1), 6–8.
- Borgersen, T. (2008), *Stille bilder - om bildeopplevelser*, Tapir Akademisk Forlag, Trondheim.
- Borgersen, T. og H. Ellingsen (2004), *Flytende bilder. Bildet i skriftkulturen. Analyse Teori Metode*, Cappelen Akademisk Forlag, Oslo.
- Eide, B. (2005), *Oppdiktete elementer i avisbilder*, Høgskolen i Oslo. HiO-rapport nummer 8.
- Ellis, J. (2000), *Seeing things : television in the age of uncertainty*, Tauris, London.

BIBLIOGRAFI

- Evensen, J. P. og A. H. Simonsen (2010), *SE! Lærebok i visuell journalistikk*, IJ-Forlaget, Kristiansand.
- Gotfredsen, L. (1987), *Bildets formspråk*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Gunnarsson, B.L. og A.M. Karlsson (red.) (2007), *Ett vidgat textbegrepp*, Uppsala : FUMS, Institutionen för nordiska språk, Uppsala Universitet.
- Halliday, M. A. K. (1994), *An introduction to functional grammar*, Arnold, London.
- Hellspong, L. og P. Ledin (1997), *Vägar genom texten. Handbok i brukstextanalys*, Studentlitteratur, Lund.
- Hågvar, Y. B. (2007), *Å forstå avisa*, Fagbokforlaget, Bergen.
- Ingemann, B. (1996), *Fotografiet under pres. Mellem realisme og konstruktion*, Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg.
- Jensen, K. (2006), *Sakens gang. En multimodal analyse av VG og Fædrelandsvennens rettssaksdekning*, hovedoppgave i nordisk språk og litteratur, Høgskolen i Agder, Kristiansand.
- Jewitt, C. (2009), An introduction to multimodality i C.Jewitt (red.), *The routledge handbook of multimodal analysis*, Routledge, London, s. 14–27.
- Kjendsli, V. (2008), *Rett på sak! Lærebok i praktisk journalistikk*, IJ-Forlaget, Kristiansand.
- Kjørup, S. (1995), *Hvorfor smiler Mona Lisa? - en bog om billeder og deres brug*, andre utg., Roskilde Universitetsforlag, Roskilde.
- Kolstad, T. (2002), *Det var en mørk og stormfull dag... Dramaturgi for journalister*, andre utg., IJ-Forlaget, Kristiansand.
- Kress, G. (2010), *Multimodality. A social semiotic approach to contemporary communication*, Routledge, London.
- Kress, G. og T. van Leeuwen (1996), *Reading Images. The grammar of visual design*, Routledge, London.
- Kress, G. og T. van Leeuwen (2001), *Multimodal discourse : the modes and media of contemporary communication*, Arnold Hodder, London.

BIBLIOGRAFI

- Kunnskapsløftet (2006), 'Kunnskapsløftet. Læreplan for grunnskolen og videregående opplæring'. www.norway.gr/PageFiles/372262/Kunnskapsloftet.pdf, lastet ned 29. mai 2011.
- Kvåle, G. (2010), Invitasjon til destinasjon. Multimodal retorikk i turistkommunikasjon i M. Engebretsen (red.), *Skrift/bilde/lyd. Analyse av sammensatte tekster*, Høyskoleforlaget, Kristiansand, s. 39–55.
- Larsen, P. (2008), Samspill: Tekst, musikk og levende bilder i P. Larsen og L. Hausken (red.), *Medievitenskap. Bind 2. Medier - tekstteori og tekstanalyse*, 2. utg., Fagbokforlaget, Bergen, s. 95–115.
- Liestøl, G., A. Fagerjord og G. Hannemyr (2009), *Sammensatte tekster. Arbeid med digital kompetanse i skolen*, Cappelen Akademisk Forlag, Oslo.
- Løvland, A. (2007), *På mange måtar. Samansette tekstar i skolen*, Fagbokforlaget, Bergen.
- Løvland, A. (2010), 'Multimodalitet og multimodale tekster', *Tidsskriftet Viden om Læsning*. (7), 1–5.
- Lysklett, S. R. (2007), *Dialog mellom ideer: ideutviklingens vilkår i arbeidsgruppemøter*, doktoravhandling Institutt for språk- og kommunikasjonsstudier, Norges teknisk- naturvitenskapelige universitet, Trondheim.
- Moum, T. og K. Fossum (2011), *Å lykkes med sammensatte tekster og retorikk*, Cappelen Damm, Oslo.
- Nilsson, S. (2003), *Avis frå a til å*, Samlaget, Oslo.
- Pagter, S. (2003), 'Billedtekster - et sted barn inden for journalistikken'. <http://www.update.dk/cfje/VidBase.nsf/ID/VB00470636>, lastet ned 12. april 2011.
- Rasmussen, T. (2003), *Luhmann: kommunikasjon, medier og samfunn*, Fagbokforlaget, Bergen.
- Rødth, P. A. (1990), *Nyhetsreportasjen i løssalgspresen som kommunikasjon. en analyse av fire Dagblad-reportasjer*, hovedoppgave Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, Universitetet i Oslo.
- Sivertsen, E. (1995), *Norske pressefotos. En kort historikk*, Institutt for journalistikk, Fredrikstad.

BIBLIOGRAFI

- Sogstad, K. (2004), *Layout. Journalistisk presentasjon*, andre utg., IJ-Forlaget, Kristiansand.
- Steensen, S. (2009), *Stedets sjanger : om moderne reportasjefjournalistikk*, IJ-Forlaget, Kristiansand.
- Sturken, M. og L. Cartwright (2001), *Practices of looking. An introduction to visual culture*, Oxford University Press, Oxford.
- Svennevig, J. (2001), *Språklig samhandling. Innføring i kommunikasjons-teori og diskursanalyse*, Landslaget for norskundervisning (LNU) Cappelen akademisk forlag, Oslo.
- Tønnesson, J. (2006), 'Alle tekster er sammensatte', *Norsklæreren* (4), 9–15.
- Vagle, W., M. Sandvik og J. Svennevig (1993), *Tekst og kontekst. En innføring i tekstlingvistikk og pragmatikk*, Landslaget for norskundervisning Cappelen, Oslo.
- van Leeuwen, T. (2005), *Introducing social semiotics*, Routledge, London.
- Wangen, J. S. (2010), *Pressefotografene i en ny, digital verden. Pressefotografenes rolle og funksjon i Adresseavisen*, masteroppgave i medier, kommunikasjon og informasjonsteknologi, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.
- Weisser, A. (2005), *Bare et bilde? Fotojournalistikk for skrivende journalister*, IJ-forlaget, Kristiansand.

Vedlegg A

**Faksimile av nyhetsreportasjen
i VG HELG 28. august 2010**

NYHETS- REPORTASJEN

SKADET FOR LIVET: Videobildene fra bussens overvåkningskamera viser hva som hendte med Kjetil natten for fem og et halvt år siden. Inn på bussen, til gjerningsmennene. Bildene nedenfor viser hvordan han falt sammen da han gikk ut ved bussens endeholdeplass.

Guttene som

banket ham opp,

har tatt fra ham lommeboken
med 200 kroner. Blødende fra
nesa går Kjetil Rusvik bakover
i bussen. Så slår de ham

igjen.

Etter å ha blitt slått og sparket i hodet, går Kjetil
Foto: NORGESBUSS/OVERVÅKNINGSKAMERA

TALENT: Som ung spilte han ishockey. Pokalene i stua og bildene forteller hvor godt han likte det. – Han hadde det så travelt med å leve, forteller moren.

Foto: PRIVAT

ETTER MOPEDULYKKEN: Kjetil fikk møte redningsmennene fra ambulanshelikopteret som reddet ham. Skinnen på beinet er det eneste som avslører skaden.

Foto: PRIVAT

AVHENGIG AV HJELP: Etter den vanskelig med en ødelagt arm, og

Fem år etter mishandlingen er Kjetil Rusvik (36) pleietrengende døgnet rundt.

PÅGANGSMOT: – Jeg tror kanskje det er bra Kjetil ikke husker så godt. Hadde han visst at dette er for resten av livet, hadde han ikke hatt det pågangsmotet, sier Øyvind Rusvik om broren.

Tekst: HÅKON F. HØYDAL
Foto: KRISTER SØRBØ

Klokken 23.20 den 7. januar 2005 kjører buss nr. 80 fram på Holmlia stasjon.

En gruppe mennesker venter på å gå inn, deriblant Kjetil Rusvik.

Han skal overleve natten. Men han skal miste livet.

– Kjetil har fått nytt liv to ganger, sier moren Ruth Rusvik (64) og stryker gjennom håret hans.

– Har dere ikke greidd ham etter dusjen? Sier hun kjærlig irritert og rusker sveisen hans fram.

Kjetil Rusvik (36) sitter hjemme i sin egen leilighet på Kolbotn. Moren Ruth kjøpte den til ham for fire år siden, blant

annet for en del av erstatningen på han ble tilkjent.

Lagmannsretten ga ham en erstatning på totalt 3,2 millioner kroner. Av disse har han fått 1,2 millioner. Resten risikerer han å aldri få.

De tre gjerningsmennene er løslatt etter endt soning, og Kjetil er prisgitt at de en gang skal få råd til å betale det de skylder ham.

De aller fleste husker hva som skjedde med Kjetil. Et helt land ble opprørt over hva som kunne hende på en fullsatt buss. Ingen grep inn da Kjetil ble mishandlet.

Kanskje trodde de at han sjanglet fordi han var full, og ikke fordi han var handikappet?

Bussturen var ikke første gang han ble skadet.

16 år tidligere, i 1990, er 17 år gamle

Kjetil utålmodig. Han har akkurat fått seg lærlingplass på et gartneri. Drømmen er å bli gårdbruker

Men like viktig som jobben: Han har akkurat fått seg moped, og en kamerat har fått låne den.

Kameraten uteblir. Kjetil virrer rundt på kjøkkenet, steker vafler, titter etter kameraen. Ruth studerer markedsføring, og reiser til skolen.

Når kameraten leverer fra seg sykkelen, reiser også Kjetil ut. Han kjører til bensinstasjonen, og på vei hjem igjen skjer det.

Mopeden med Kjetil har stor fart inn i en sving, den velter, og Kjetil kastes av sykkelen.

Da han blir funnet, ligger han på magen med hodet i en bekk og det ene beinet bendt bakover og opp mot et tre.

Han har få ytre skader. For de indre ligger

første ulykken kunne Kjetil gå selv. Nå sitter han i rullestol. På turene utenfor leiligheten sin forsøker han å styre den selv, men det er en arm som knapt fungerer.

han på sykehus i åtte måneder, fire av dem i koma.

Ruth tar ham med hjem, masserer ham, ruller ham rundt i gresset, gir ham massasje. Da han endelig våkner, er gleden stor.

Men han er skadet. Korttidshukommelsen er svekket, taleevnen også noe. Han har skinne på det ene beinet og halter.

Etter fem år flytter Kjetil for seg selv. Moren håper at han vil få mer hjelp fra kommunen hvis han ikke bor sammen med henne.

For forsikringspengene kjøper han leilighet i første etasje i samme borettslag som henne.

I 2004, ett år før overfallet, selger Ruth leiligheten sin og flytter til Lysekil i Sverige. Både hun og sønnen har godt av avstanden, tror hun.

– Kjetil ville ikke bare følge meg, han ville være en selvstendig mann.

På den tiden kontaktet han meg minst mulig for å få hjelp, men han hadde få andre han kunne spørre. Det var ikke enkelt.

Etter år med trening er det få som i 2005 kan se at det er noe galt med Kjetil. Han halter kanskje litt, og snakker litt saktere enn andre. Men han er ute og går.

Hver lørdag besøker han besteforeldrene på Enerhaugen i Oslo. Han står opp om morgenen og drar på arbeidstiltak, enten det er i Park og idrettsetaten, Ryddekompaniet eller annet.

— Han var dødelig såret da han gikk på den bussen.

En dag går det opp for ham at han ikke får lønn for jobben. Han får uføretrygd, ja. Men ikke lønn som alle andre.

Han kommer senere på jobb, og slutter etter en krangel med sjefen.

Stadig oftere er han på puben på Holmlia. Han liker seg bedre der enn på Kolbotn hvor han bor, så han tar bussen dit.

Han tar ikke med seg mer penger enn det han trenger til noen pils og bussen hjem.

7. januar 2005. På vei mot bussen tar Kjetil tak i jakken til en tenåring. Kameraten hans svarer med å gå til angrep på Kjetil. To andre kamerater slutter seg til, og trekker Kjetil bort til en mur. Dommen fra tingretten beskriver hva som hendte:

«I alle fall ett spark traff Rusvik i hodet mens han sto oppreist. Sparket er av flere betegnet som et 'amerikansk fotballspark';

MOR OG SØNN: Sommeren etter mopedulykken er 17 år gamle Kjetil på besøk hjemme. Fremdeles er han på rehabilitering etter ulykken.

Foto: ØSTLANDETS BLAD

forklart som 'spark av ball mellom to stenger.' Uttrykket 'touch down' har også vært benyttet. Retten finner det også bevist at han i alle fall en gang 'kneet' Rusvik i ansiktet, det vil si slo kneet i Rusviks ansikt mens han holdt hodet med hendene».

Overvåkningskameraet til bussen filmer alt.

– Det sparket mot hodet til Kjetil, det er det som sitter klarest. Videoen var litt hakete, jeg mener å huske at man ser ham ta løpefart, men ikke selve sparket, forteller advokat Petar Sekulic i dag.

Han var forsvarer for en av guttene. Harald Stabell og Thomas Rafen Wyller forsvarte de to andre. Wyller ønsker ikke å uttale seg.

Etter mishandlingen tar de lommeboken til Kjetil og går på bussen. Lommeboken inneholder 200 kroner.

– Han var dødelig såret da han gikk på den bussen. Men han visste at han ikke husket godt. Han visste at han ville glemme hvor lommeboken var hen hvis han ikke fikk den med en gang, forteller moren.

Kjetil forteller sjåføren at han er fratatt lommeboken. Han blør fra nese og munn

— Jeg ble tilbudt prest. Jeg ville ikke det, jeg ville snakke med en som kunne noe om hodeskader!

når han går bakover mot guttene som har banket ham opp, og ber om å få lommeboken. Igjen blir han slått.

Dommen fra lagmannsretten forteller hvordan den ene 19-åringen «strakk hånden langt bak seg før han slo med all kraft. I en forklaring under ankeforhandlingen har slaget blitt betegnet som et rent «knockout»-slag, og Rusvik segnet om. Han ble liggende dels på et sete og dels på gulvet foran dette. Etter hvert kom han seg opp på et annet sete der han ble sittende helt stille.»

Ingen på bussen reagerer. Ved endestasjonen gir bussjåføren Kjetil en gratisbillett, så han kan komme seg hjem.

I Lysekil var det et voldsomt uvær den natten. Telefonen måtte ringe to ganger før Ruth hørte den. Klokken var to.

Det var Kjetils støttekontakt. Sønnen hennes hadde funnet Kjetil på bussen. Idet han skulle hjelpe ham ut, segnet Kjetil om.

FØRSTE GANG: Mens moren og lokalavisens fotograf er i annen etasje, hører de noen gå i trappen. Det er første gang Kjetil går i trappen etter mopedulykken.

Foto: ØSTLANDETS BLAD

HYLLEN: – Kjetil var et stort idrettstalent. Etter ulykken måtte alt trenes opp igjen, forteller moren.

MINNER: På veggen på soverommet hans henger bilder av ham før ulykkene, en hilsen fra Elisabeth Andreassen, og en pinupkalender.

HARD KAMP: Mens rettssaken pågikk i Oslo i august 2005, var Kjetil på pleiehjemmet og trente seg opp igjen fra sykesengen til rullestolen. Til v. sykepleier Olga Killi, Gry Andersen Sunås og May Bruvik.

Foto: MATTIS SANDBLAD

Som **tenåring** fikk Kjetil lærlingplass på et gartneri. Drømmen var å bli **gårdbruker**.

«Kjetil ligger for døden på Ullevål,» sa støttekontakten.

Folk på sykehuset sa at Ruth burde ha noen å snakke med selv.

– Jeg ble tilbudt prest. Jeg ville ikke det, jeg ville snakke med en som kunne noe om hodeskader!

Det første halvannet året lå han på Høyås bo- og rehabiliteringssenter. I helgene tok moren ham med hjem. Han ble satt i en rullestol, og hun trakk ham opp de tre trappe-trinnene til leiligheten.

Så satt de og hørte på platene hans. Bjørn Eidsvåg, Åge Aleksandersen, Smokie, Bruce Springsteen. Deretter kjørte hun ham hjem.

På vei ned trinnene stikker foten til Kjetil lenger ut enn rullestolen, og Kjetil holder på å tippe nedover.

– Da holdt jeg på å grine. Det var mer enn det jeg klarte.

I dag er det fem og et halvt år siden

overfallet. Av erstatningssummen på over tre millioner har han fått 1,2 millioner kroner fra Kontoret for voldsoffererstatning.

Det var maktsgrensen staten ville forskuttere av erstatningen som voldsmennene ble idømt. Som en følge av blant annet Kjetil sak, ble makssummen fordoblet fra januar 2009.

Men vedtaket har ikke tilbakevirkende kraft. Kjetil får ikke mer fra staten. Resten av beløpet er det de dømte selv som må betale. Hvis de kan.

– Erstatning er det vi kaller tung innkreving. Det er tidkrevende og ressurskrevende. Vi leter etter ting å ta utlegg i – lønn eller eiendom eller trygdeytelser. Men ofte har de veldig lite når de kommer ut etter soning. Men vi slutter aldri innkrevningen, den følger den dømte livet ut, sier Tore Bratt ved Statens Innkrevingsentral. Det er de som har ansvaret for å kreve inn erstatningspengene på vegne av Kjetil.

Gjerningsmennene fikk mellom fem og seks år i fengsel. De har sonet, og ønsker ikke å snakke med VG Helg.

– Har dere har virkelig ikke bedre å gjøre? Neste gang dere ringer hit, så kommer jeg til å finne deg på jobben din. Dette er brudd på privatlivets fred. Jeg har sonet tida mi, sier en av dem.

– **Du kan dra til helvete. Ringer du igjen, anmelder jeg deg. Dette er trakassering, sier en annen.**

– **Det var** en spesiell sak. Det er den strengeste straffen som noensinne er gitt for overtredelse av straffelovens paragraf 231, sier Harald Stabell, forsvarer for hovedgjerningsmannen.

Også Jan Gunnar Ness, Kjetils bistandsadvokat, husker saken godt.

– En veldig tragisk sak, både for Kjetil og de som ble dømt. Alle fikk ødelagt livene på den bussturen. ➤

ovi

NOKIA
Connecting People

Nokia X6
1 kr
m/NetCom SuperTalk.
Minste totalpris
12 mnd: 1549,-

Hvilken touch-telefon passer for deg?

Nokia X6 | Nokia 5230
Nokia N97 mini | Nokia N900

Nokias touch-telefoner tilfredsstill de fleste behov. Enten du vil ha en pålitelig telefon å ringe og sende sms med, ha full tilgang på jobbmail overalt, eller direkte kontakt til dine sosiale nettverk. Du kan også gi din telefon en personlig touch ved å laste ned dine favoritter blant tusenvis av applikasjoner tilgjengelige i Ovi Butikk.

nokia.no/touch

NetCom SuperTalk
Månedspris: 129,-
Minuttpris: 0,39-0,99
SMS: 0,69
Oppstart: 0,89

NYHETSREPORTASJEN

ULYKKESNATTEN: Politiet trodde først Kjetil var full, men da han besvimte, kontaktet de ambulanse. På Ullevål ble det konstatert hjerneblødning, men de unnlot å operere inntil dagen etter, fordi de antok han ville dø innen kort tid.

Foto: PRIVAT

Retten ga Kjetil millionerstatning for skadene. Ennå har han bare fått en tredjedel.

De tre guttene ble sittende såpass lenge, såpass unge. Det er tungt å komme tilbake til et normalt liv, sier Ness.

Han har vært Kjetils advokat siden møpedulykken, og er spesialist på personskadeerstatning.

– Det er et paradoks at han som er årsaken til at andre har fått det bedre, sitter der med begrensede midler. Kjetils sak var med på å heve maksimumsbeløpet, men selv har han ikke har fått gleden av det, sier Ness.

Han forstår ikke hvorfor ikke myndighetene kan utbetale den totale erstatningssummen retten mener Kjetil skal få.

– De dømte vil aldri ha råd til å betale erstatningen. For staten vil noe slikt økonomisk sett bety lite, for det er få erstatningssummer som møter dette taket. Men politikerne sliter med å forstå det, sier han.

Ruth er enig.

– Når alle i retten vet på at offeret ikke vil få erstatningen som de regner ut

– Døgntilsyn krever mange ansatte

Kommunen anser at tilbudet som Kjetil Rusvik gis, er et «adekvat tilbud», sier kommunalsjef Else Karin Myhre i Oppegård kommune.

– Tilbudet som gis, er i samsvar med en godkjent plan. Planen vurderes fortløpende. Det er lege som forordner medisiner, også antibiotika. Medisinskfaglige spekulasjoner vil jeg ikke gi meg ut på.

– Brukere som trenger døgntilsyn vil møte mange ansatte. Det skal dekkes vakter på dag, kveld, natt og alle helligdager noe som krever mange ansatte for å få turnusplanen til å gå opp.

Vi forsøker at de samme ansatte forholder seg til den samme brukeren, men grunnet sykdom og turnusarbeide er dette vanskelig, sier Myhre.

STRENG STRAFF: Kjetil på vei inn i retten, 22. august 2005. – Jeg husker da han kom inn i retten og forklarte. Det ga et sterkt visuelt bilde å høre hans forklaring. Det gjorde sterkt inntrykk, og det gjorde det tydeligvis for retten også, sier Harald Stabell, forsvareren for en av gjerningsmennene.

Foto: MATTIS SANDBLAD

at han skal ha – det er å spytte på folk, sier hun.

– Min drøm er at han kan få erstatningen som lagmannsretten tilkjente ham. Da får han råd til en leilighet hvor han kan komme seg mer ut.

Det er bedre her enn på pleiehjemmet han var i begynnelsen, men det går ikke an å få gjort noe i denne lille leiligheten, sier hun.

Gunnvor Eldegard (Ap) sitter i Stortingets finanskomité og er også på besøk hos Kjetil.

– Jeg har lyst til å se om det går an at staten betaler ut mer av erstatningen enn det man gjør i dag. Personlig kjenner jeg at det ikke er rettferdig slik det er blitt for Kjetil, sier hun.

Hjemme hos Kjetil setter miljøarbeider Gunnar glasset med saft i den ene gode hånden til Kjetil, før han går til kjøkkenet og lager en skive brød.

Kjetil bruker all konsentrasjon han har for å få løftet hånden glasset mot munnen. Muskene er der, men de er ikke lenger sikre på om de vil gjøre som hodet sier.

Hånden løfter seg millimeter for millimeter oppover. Sakte. Kjetil lener seg fremover for å møte glasset, men det går ikke. Hodet hans faller forover, og Gunnar kommer til og hjelper ham i rett stilling.

– Løft opp hodet, så er det lettere å drikke, sier Gunnar og hjelper Kjetil til å drikke.

– Du har én fungerende arm?

Kjetil vil snakke. Men han klarer ikke lenger å synkronisere pust og tale. Å få luft ut av lungene mens han snakker, og å få nok luft til at det blir tale, er en enorm kraftanstrengelse for Kjetil.

Han ser på meg og trekker pusten i hakete drag.

– Den fungerer jo... fungerer av og til, sier han på utpust.

– Hva liker du best?

– Av mat? Jeg vet ikke.

Mor Ruth kommer inn.

– Pust inn, nå. Ta en pust inn, og hold pusten, før du snakker.

Kjetil har sin egen leilighet, som ligger vegg i vegg med Bregneveien bofellesskap som yter de tjenestene han skal få. Han er pleietrengende døgnet rundt. Om morgenen vekker de ham, hjelper ham i dusjen, med klær og frokost. Alle måltider lages av en miljøarbeider. Om natten skal han ha tilsyn hver time – hvis noe skjer, kan ikke Kjetil si fra selv. Flere ganger har han ramlet ut av sengen fordi han vil på do, men har glemt at han ikke kan gå.

– Vi prøver å få de som jobber her til å forstå at Kjetil er et menneske. Det har hendt at noen nye assistenter har glemt å dekke ham til når de skifter på ham. Man

glemmer at her ligger det en mann som vil ha et håndkle over seg hvis det kommer noen, sier broren.

Kjetil får fysioterapi ukentlig. De siste månedene har han hatt logoped en halv time i uken.

– Nå har de sluttet med logoped, og i stedet skal pleierne snakke med ham. Skal de snakke mer enn før, da? Rehabilitering er ikke noe som bare skjer av og til og inne på et kontor. Det må skje i hverdagen. Hele pakken skal stemme for at det skal bli fremgang, sier moren.

Øyvind Rusvik, broren til Kjetil er enig.

– Det er veldig tungt å se hvor dårlig han er blitt det siste halvåret. Tidligere hadde han matlyst, og når vi dro ut på Peppe's spiste han selv. Nå klarer han ikke det, og ofte sovner han ved maten. Vi lurar på om det er på grunn av medisineren, sier broren.

Disse ukene er Kjetil på Lanzarote. Det er hans sommerferie. Resten av sommeren har ikke moren hans likt særlig godt.

– Når de friske tar ferie, har ikke de syke det bra. Da er frossen Fjordlands plutselig sunn mat, sier Ruth.

Turen til rehabiliteringssenteret Casas Heddy på Lanzarote går av Kjetils egne penger. Han betaler reise og opphold for seg, moren Ruth og to assistenter. Derfor har han kun råd til to uker.

– Dette er den andre ferien hans på de siste fem årene. Så er det noe han vil nå, skal han få det!

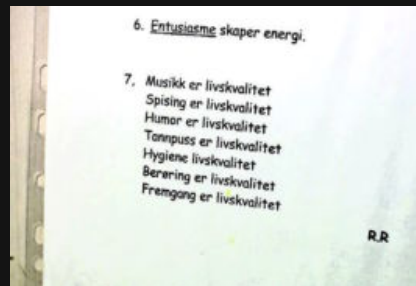
Når Kjetil og Ruth reiser til Lanzarote, er det storebror som kjører dem dit. Egentlig er han sjelden på besøk, forteller han.

– Jeg har dårlig samvittighet for at jeg

— Kjetils sak var med på å heve maksimumsbeløpet, men selv har han ikke fått gleden av det.

HJELP TIL ALT:
Kjetil er totalt pleietrengende. Inntil for et halvt år siden kunne han bruke høyrearmen godt nok til at han kunne spise og drikke selv. For mye medisiner og for lite rehabilitering er ifølge moren noen av årsakene.

LIVSKVALITET: I tjuer år har Ruth Rusvik kjempet for at sønnen Kjetil skal få så god behandling og rehabilitering som mulig. Lappene hun har skrevet på kjøkkenet er en påminnelse til assistentene.

Kjetil har flere gode hjelpere rundt seg, erkjenner moren Ruth. Men hun har ikke overskudd til å rose dem.

PÅ VEI: De siste to ukene har Kjetil vært på ferie og rehabilitering på Lanzarote. Familien mener han burde hatt et tre måneders opphold for å bli bedre, men hverken kommunen eller Kjetil selv har råd til det.

ikke er der mest av alle. Men det er tøft å være der. Jeg ser at Kjetil vil kommunisere, men ikke klarer det. Jeg ser at det er noe han vil, og at det er viktig. Men etter noen forsøk må han bare gi opp. Det har vært tøffe år. Å se en av dine nærmeste bli så ødelagt...

Han nøler.
– Det er vanskelig, jeg er ikke så flink til å sette ord på det. Jeg tror kanskje det er bra Kjetil ikke husker så godt.

Hadde han visst at dette er for resten av livet, hadde han ikke hatt det pågangsmotet.

Det siste året har Kjetil hatt ørebetennelse, lungebetennelse, nyrestein og brukket fot.

Når man ikke kan si fra selv, er det mye som blir vanskelig. På ti måneder har han hatt 11 antibiotikakurer, og de siste månedene har han gått på muskelavslappende for å hindre muskelspasmer.

– Det er et valg mellom pest og kolera. Uten medisiner får han muskelspasmer, men med medisiner blir han så slapp at han ikke klarer noe.

Jeg kjenner snart ikke Kjetil igjen. Han begynner å få et apatisk institusjonspreg. Så vi ble enige om å kutte det ned til det halve, sier moren.

Sigurd Unneberg har i mange år kjempet for at Kjetil skal få bedre tilbud. Altfor få forstår at ressurser på rehabilitering faktisk sparer samfunnet for utgifter.

– Når du lærer en person å spise på egen hånd, sparer du 182 500 kroner i året. Da har jeg regnet at det tar en pleier to timer hver dag å mate en person, til en timepris på 250 kroner timen, forteller han.

Ingeborg Dahl Hilstad, assisterende ge-

neralsekretær i Landsforeningen for trafikkskadde, er enig.

– Rehabilitering er noe som må foregå hele livet for mange. Men det er helt logisk at det lønner seg. Med tidlig rehabilitering kan et menneske med alvorlig hjerneskade komme helt opp og stå.

Uten rehabilitering kan det ende med et fullstendig pleietrengende menneske som trenger døgnomsorg, sier hun.

Hvor mye ressurser som brukes på rehabilitering, er det i dag ingen som vet. Det er fordi noe er kommunalt ansvar, annet er statlig.

– Regjeringen har mange fine ord i strategien de har lagt fram for rehabilitering, men de har ingen tall. Det gjør det vanskelig å gi den hjelpen som behøves, sier Andreas Habberstad i Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon.

Are Helseth er lege, stortingsrepresentant for Ap og sitter i helse- og omsorgskomiteen på Stortinget. Når VG Helg besøker Kjetil, er Helseth der også.

Han mener Kjetil har gode muligheter til å bli bedre, bare han får riktig rehabilitering.

– Når du lærer en person å spise på egen hånd, sparer du 182 500 kroner i året.

– Kjetil skjønner hva vi sier og hører alt vi sier, sier han og vender seg til Kjetil.

– Du har et språk og vil ha glede av å kunne trene på det. Du trenger hjelp fra gode fagfolk, Kjetil, og stabilitet i oppfølging.

Du har mye å lære, men det er rett og slett for få logoped, beklager legen og politikeren.

Helseth mener det er på tide med en satsing innenfor rehabilitering.

– Vi har fryktelig mye ugjørt innenfor rehabilitering i Norge. Man kan sammenligne dette med psykiatrien. For 10–15 år siden gikk det opp for oss at det var for lite folk i psykiatrien, og det ble satt i gang en tiårig opptrappingsplan.

Det tar tid å bygge ut et helt fagfelt, men vi klarte det. Det samme må vi gjøre her. Vi må øke prestisjen til dem som jobber med rehabilitering, og flere må utdannes. Men vi må erkjenne at systemet er tregt. Det tar tid å utdanne folk. I mellomtiden må vi ta i bruk de få vi har.

Vi må ikke kritisere de unge hjelperne som ennå ikke har fått kompetanse. De har et stort engasjement som ikke må ødelegges av kritikk, sier Helseth.

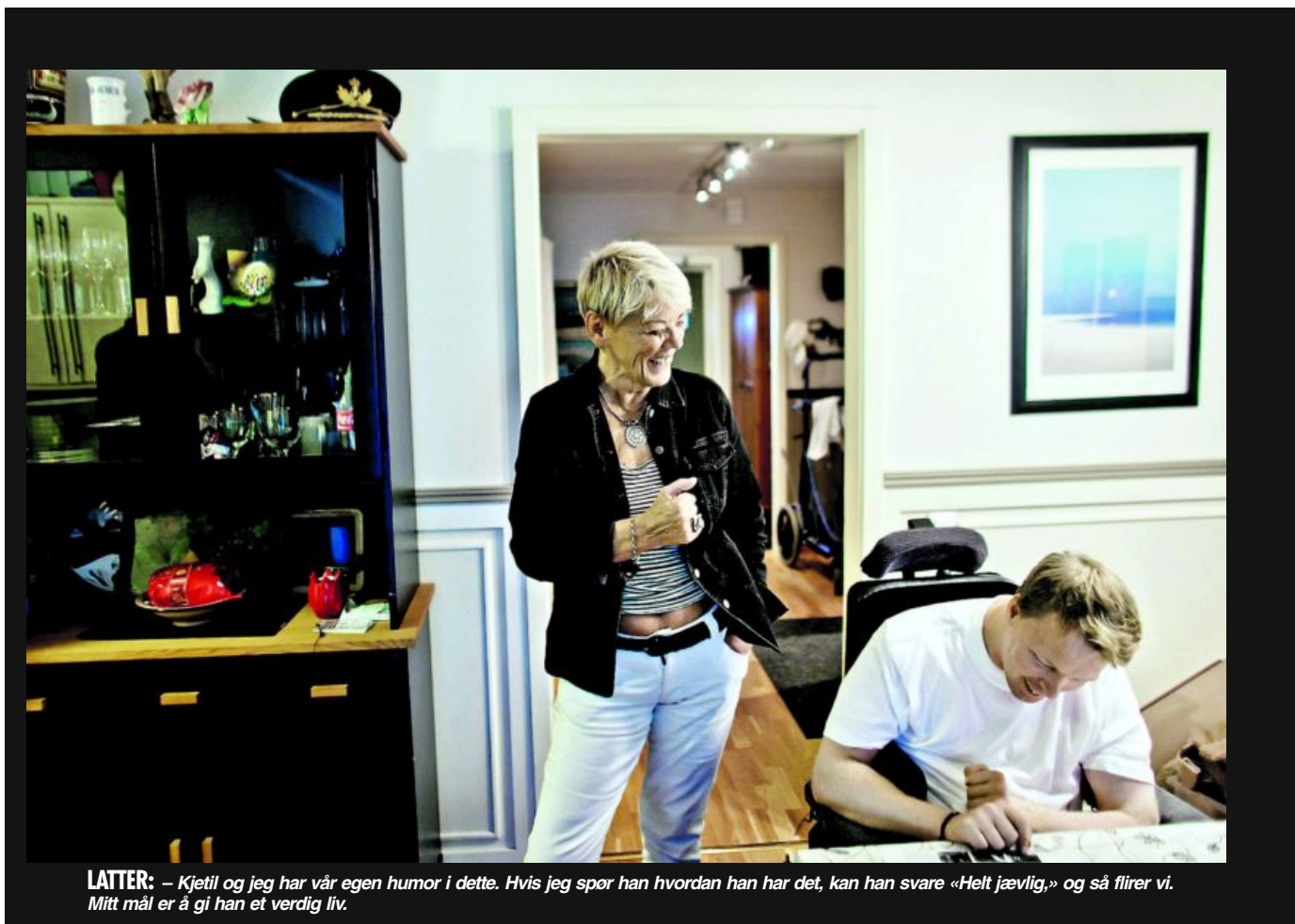
Ruth er enig.

– Det er gode hender her også. Men jeg har ikke overskudd til å rose dem, når det er så mye som må gjøres for Kjetil. Det er mange som jeg får lyst til å klemme, sier hun.

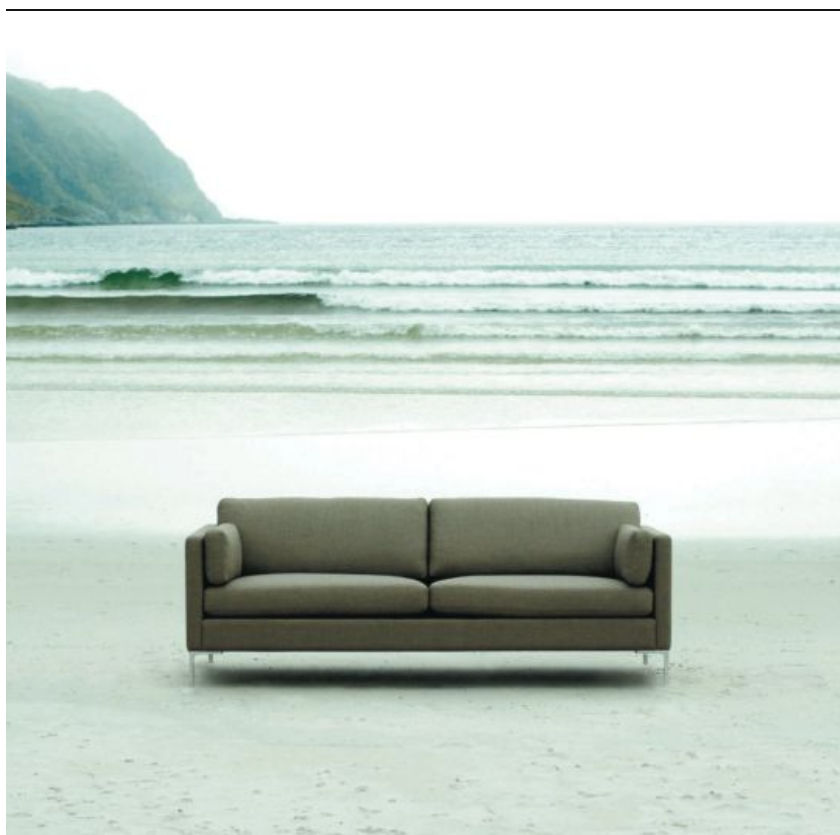
Og klemmer sønnen sin.

– Du er den samme som før. Bare i sakte film.

epost: hakon.hoydal@vg.no
kristen.sorbo@vg.no

LATTER: – Kjetil og jeg har vår egen humor i dette. Hvis jeg spør han hvordan han har det, kan han svare «Helt jævlig,» og så flirer vi. Mitt mål er å gi han et verdig liv.

ARENA

I anledning lansering av nytt tekstil i flotte naturfarger har vi gleden av å tilby en svært gunstig introduksjonspris. Avbildet modell: Arena 7, 209 cm, ordinær pris kr. 27.000,-.

Så lenge innkjøpt parti av tekstilet rekker vil prisen på avbildet modell være kr. 19.900,-

LK HJELLE

ARENDAL Barbu Interiørhus AS, tlf 37 02 70 20 **ASKER** BB Interiør AS, tlf 66 76 14 50 **BERGEN** Berle Taburetten, tlf 55 10 95 00 **BRYNE** haukaas, tlf 51 77 15 80
BÆRUM Grini Mølle, tlf 67 15 51 90 **DRAMMEN** Ellingsen Møbler & Interiør, tlf 32 83 39 31 **HAMAR** Kreativ Interiør AS, tlf 62 54 98 80 **HAUGESUND** In-Design, tlf 52 72 90 52
JESSHEIM Møbelhuset AS, tlf 63 97 08 12 **KRISTIANSAND** Møbelgalleriet AS, tlf 38 02 08 50 **KRISTIANSUND** Møbeldesign Kristiansund AS, tlf 71 58 40 43
MOLDE Sentrum Møbler AS, tlf 71 21 14 10 **MOSS** Møbelgalleriet AS, tlf 69 25 47 30 **OSLO** A. Huseby & Co AS, tlf 22 00 82 40 / Sørensen Østlyngen Møbler AS, tlf 22 56 31 02
SKIEN E. Sørensens Møbelsalong AS, tlf 35 52 30 22 **STAVANGER** haukaas, tlf 51 59 97 40 **TROMSØ** Gautes Interiør, tlf 77 68 14 62 **TRONDHEIM** Berge Interiør, tlf 73 51 85 00
TØNSBERG Egeneshjørnet, tlf 33 31 51 38 **ÅLESUND** Papillon Interiør AS, tlf 70 14 18 03

Vedlegg B

Faksimile av journalistens
kommentar til
nyhetsreportasjen i VG HELG
28. august 2010

FRA JOURNALISTEN

Les Håkon Høydals møte med Kjetil Rusvik på sidene 18-27.

Talens makt

Min jobb er å kommunisere. Hele dagen, fra jeg våkner til jeg legger meg, snakker jeg med andre mennesker. Jeg leser, og jeg skriver. Det gir meg en enorm glede, for det knytter meg til andre folk. Kjetil Rusvik (36) er fratatt den muligheten. Den siste uken har fotograf Krister Sørbø og jeg besøkt ham tre ganger. Den første gangen sto vi rundt ham – moren, noen politikere, assistenten, fotografen og jeg. Kjetil satt ved bordet, og tidvis vippte hodet hans fremover. Jeg vet ikke, men det var lett å tenke at det var

en kritikk mot at vi bokstavelig talt snakket over hodet hans. Den andre gangen satte jeg meg ved siden av ham og snakket med ham. Det var åpenbart at det krevde enorm konsentrasjon. Men han fikk svart. Svarene var korte og dagligdage, men mer enn det var de et signal om at han vil. Som deg og meg vil han noe så enkelt som å snakke. Med mye trening skal han kunne klare det. Jeg håper han får den muligheten.

Provosert av Spitznogle

Jeg er fast kjøper av VG gjennom mange år, men lørdag 21. august fikk jeg hakeslepp.

Jeg leste de to helsidene fra Kristin Spitznogle i VG Helg, om de fire faresignalene. I og for seg greit nok å presentere disse, men hvorfor opplyser hun ikke at hun har tatt smitt og smule fra samlivskurset PREP (Prevention and Relationship Enhancement Program), som Modum Bads samlivssenter har presentert på sine kurs siden 1996?

Er det OK å bare stjele dette materialet uten engang å oppgi kildehenvisning? Det er ikke så ofte jeg lar meg provosere. Men denne gangen måtte jeg bare. Dette er «over alle støvleskaft» av frekktet.

Egil Halleland, Hokksund

Kjære observante leser, jeg beklager virkelig at jeg har gjort deg sint. Du har helt rett, de fire faresignalene jeg beskrev og forklarte i saken du viser til, underviser man om på PREP-kursene til Modum Bad. PREP-kurset er etter min mening det best samlivskurset vi har her i

Norge, og jeg anbefaler det så ofte jeg kan.

Selv underviser og coacher jeg mange klienter ut fra flere av prinsippene som PREP bruker – samt beslektede prinsipper.

Terapeuter bruker ofte velkjente og velutprøvde metoder for alt fra sorghåndtering til, som i dette tilfellet, konflikthåndtering. De sitter liksom litt i ryggmargen, etter mange år. Så forklarer man dem ut fra sin egen forståelse og kliniske erfaring til dem det måtte gjelde, slik jeg gjorde i saken du nevner.

Når man skriver for en avis, kan det av og til bli litt tungrodd om man hele veien skal gi kildehenvisninger i teksten for hver metode man er innom. Men jeg er nå enig med deg at jeg her godt kunne ha nevnt PREP.

Kristin Spitznogle

Hva synes du om VG Helg? Hva er bra, og hva kan vi gjøre bedre? Har du reaksjoner på det du har lest? Skriv til vghelg@vg.no. Eller send SMS til 2200 med kodeord HELG. Redaksjonen vil ha ditt fulle navn, det ønsker vi også at du vil sette på trykk, et minimum er fornavn og bosted.

REKER BØR HA EN KJØLIG OPPVEKST.

Vi henter våre på dypt vann – langt mot nord, i det iskalde Atlanterhavet. De fanges og fryses til havs, men kokes og skrelles på land.

LITT MER JOBB

SIDEN 1931

har kun de aller beste råvarene fått lov til å bli med i Delikat salater. Og vi velger å tro det er derfor Delikat rekesalat er Norges mest solgte.

LITT MER **Delikat**